

בית מדרש גבוה
לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"י

מיסודה של עמותת
"משולי ערימת"
חובב שאת אריה 17/25
קרית ספר 71919 מודיעין עילית
ארץ ישראל

גליון מספר 478

הוצאה ע"י בנב"ח
הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון



מראי מקומות לעיון בדף היומי

לע"נ הר"ר צבי בחד"ר מרדכי וועיטו מרת רחל לאה בת חר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, יג אדר התשע"ג. מסכת שבת דף קמג – דף קנז

פרק חבית

דף קמ"ג ע"ב

(א) מתניתין חבית שנשברה מצילין הימנה מזון שלש סעודות. עיין תוס' לעיל (ק"ז): ד"ה הא, דאיכא למימר דהכא מיירי או בגוונא דהחבית בכרמלית דחיישינן שמא יעביר ד' אמות בכרמלית, או בגוונא שנשפך היין לארץ וחיישינן שמא יספוג, ולמסקנה דהתם דחיישינן שמא יעביר כלי דרך רשות הרבים ה"ה הכא, וכן מבואר במשנה ברורה של"ה סק"א, והרמ"א שם סעיף א' כתב, דחיישינן שמא יבוא לתקן החבית.

(ב) תוס' ד"ה חבית, אפילו יש לו עור בית אחיזה. התוס' פירשו דדברי הגמ' שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול קאי גם איין, וכתב המהרש"ל דרש"י ד"ה ובלבד, שכתב גבי יין שמא יסחוט הספוג, וגבי שמן בד"ה יטפח, שפירש אשמן בלבד, פליג אתוס', וכן כתב החתם סופר, אמנם הרמב"ם בפכ"ב הט"ז כתב וז"ל ובלבד שלא יספוג בין או יטפח בשמן שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יבוא לידי סחיטה, וביאר החתם סופר דאי לא הוה ליה שורש בדאורייתא משום סוחט, לא הוה אסרינן משום עובדא דחול, והא דלא חילקה מתניתין בין יש לו בית אחיזה לאין לו, ביאר החתם סופר, דדוקא לעיל (קמג.) חילקה המשנה, דהתם מקנה השולחן או הקערה ואינו רוצה המשקה על כן אסרינן רק במקום דהוה פסיק רישא וכשאין לו בית אחיזה לא הוי פסיק רישא, מה שאין כן הכא שסופג על מנת ליטול המשקה לערב חיישינן דמתוך שהוא בהול יסחוט עתה בשבת, ובוזה אין חילוק בין יש לו בית אחיזה לאין לו, אמנם הראב"ד בהשגות שם פרק כ"ב הלכה ט"ו סבירא ליה דאפילו סוחט בידים בספוג שיש לו בית אחיזה לא חשיב סחיטה, דהוה ליה כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה מים, ולפי דבריו צריך לומר דהוי משום עובדא דחול וכדעת התוס'.

(ג) מתניתין ואם יצאו מעצמן אסורים. פירש רש"י גזירה שמא יסחוט, וכתב הריטב"א (החדשים) דכל זה בדעת רבנן דלא מפלגו בין שיצאו לאוכלין או למשקין, אבל ר' יהודה דמחלק בין אוכלין למשקין איכא למימר דטעמא דלמשקין אסור משום נולד דמעיקרא אוכל ולבסוף משקה, ולאוכלים מותר כיון דחשיב אוכלא דאיפרת, אמנם לשמואל דסבירא ליה

דמוודה ר' יהודה בזיתים וענבים דבני סחיטה נינהו, בדידהו אף לר' יהודה טעמא שמא יסחוט.

(ד) תוס' ד"ה הלכה, הרשב"א בביצה (ג.) ד"ה כולו תירץ קושייתם, דביצה חשיבא כפירות העומדים למשקין, דכיון דעומדים לסחיטה ניחא ליה במשקין, וחיישינן דלמא יהיה דעתיה לסחוט, הכי נמי ביצה ניחא ליה בלידתה טפי משתשאר במעי התרנגולת, ועוד שאין ביצה דומה למשקין הנמצאין בפירות שיכולים להשאר בתוך הפרי ואין לבעליהם הפסד, מה שאין כן ביצה כל זמן שאין התרנגולת מטלת הביצים הבעלים נפסדים והלכך אי נתיר הביצה אטו להתיר בפירות העומדין לסחיטה.

(ה) תוס' ד"ה חלב. דהתם מיירי בשעת נפילתן על הזרעים וכו'. החזון איש מכשירין (ס"ו, ג') הביא בשם אחרונים דביארו כונת תוס' כשיטת הרמב"ם, (פרק י"ב מטומאת אוכלין ה"ב) דלא מהני רצון ביציאתם אם נפלו על הפירות שלא לרצון, וכתב דאין לפרש כן דהא דעת רש"י בחולין (טז.) ד"ה לענין הכשר זרעים, וכן דעת הרשב"ם בבא בתרא (סו:) ד"ה בעי רב יוסף, והר"ש ריש מכשירין, דמהני תחילתן לרצון גם בכהאי גוונא, ולא חלקו התוס' שם, על כרחך דלא סבירא ליה כהרמב"ם, אלא כונתם דהכא לא מהני סופו לרצון דכדי לתת עליהם שם משקה בעינן דוקא שיצאו לרצון.

(ו) תוס' ד"ה לרצון, ולא צריכין למה שפירש בקונטרס משום דאיכרי משקה וכו'. החתם סופר כתב לבאר דעת רש"י, דגם לדידיה בעינן לטעמא דדם נעכר ונעשה חלב, דבלאו הכי נימא דחלב הווי כסלי זיתים וענבים דבעינן בהו רצון, ומשום דיסוד החלב מהדם שלא לרצון נמי מכשיר, וקרא דותפתח את נאד החלב בעינן, דלא נימא כיון דאפילו מים שנשתנה מראיתם אינם מכשירים, אם כן ה"ה דם שנשתנה ונהפך לחלב, גלי קרא דותפתח את נאד החלב, דאכתי במילתיה קאי.

דף קמ"ד ע"א

(ז) גמ', אמר להם מחמיר אני בחלב מברם וכו'. התוס' בנדה יט: ד"ה כתיב, סברי דחלב אינו מכשיר מדין דם נעכר ונעשה חלב, וביארו המשא ומתן בין ר' עקיבא לחכמים שחכמים אמרו לר"ע לא אם אמרת וכו', דהיינו



סבירא ליה לשמואל דמשך לאו דוקא, וכל קושית התוס' היתה דנימא דבתותים ורימונים משך דוקא, משום דבעי למיתנא סתם הוי כרצון, והרמב"ן דפירש דמזיתים וענבים לא קשיא ליה, יפרש דמשך היינו שנמשך מעצמו וכפירוש רש"י לעיל.

(יב) גמ', ואיבעית אימא שאני סלי זיתים וענבים. הקשה הצ"ח דהא רש"י כתב דהוה מצי לאקשווי מזיתים וענבים גופייהו, ואם כן קשה על תירוצו זה, הא לפי הגירסא בחולין (יד:) איתא לעיל, אמר רב יהודה אמר שמואל מודה היה ר' יהודה לחכמים בסלי זיתים וענבים, ואם כן אכתי קשה מסלים אסלים, וכתב דצריך לומר דרש"י לא גרס כבחולין אלא כבסוגיין, מודה ר' יהודה בזיתים וענבים, ובסלים ודאי פליג.

(יג) תוס' ד"ה לא לרצון. בסוה"ד והשתא קשה לר' יהודה, חדא דבשמעתא מסקינן איפכא וכו', ועוד קשה לרבי מאי קאמר התם וכו'. הערוך לנר בכריתות (יג). תירץ ב' קושיות אלו, דהנה כתבו תוס' (קמג:) ד"ה לרצון, דסוגיא דנדה דאייתי קרא דותפתח את נאד החלב אתיא כר' עקיבא, או כמאן דלית ליה דם נעכר ונעשה חלב, ומדברי התוס' דלעיל ד"ה מאי לאו נראה, דמה דמטמא חלב אשה שלא לרצון, היינו משום דחשיב כדם מגפתו, אם כן איכא למימר דהסוגיא דכריתות סברה כהסוגיא דנדה, ועל כן כשאמר לא ניהא לא חשיב ליה משקה וטהור, ובזה אתי שפיר דברי הרמב"ם דפסק (הל' טומאת אוכלין פ"י הל' ד') דדוקא מסתמא טמא אבל אמר לא ניהא לי טהור כסוגיא דכריתות, משום דפסק דלא כר"מ דסבירא ליה דם נעכר ונעשה חלב וכמו שנתבאר.

דף קמד ע"ב

(יד) גמ', סוחטין בפגעין ובפרישין ובעוזרדין. הרשב"א בד"ה הכי נמי, ביאר בשם יש מי שפירש דתותים ורימונים וכבשין, סתמן למשקה הוא בשסחטן ואחשבינהו, והווי משקה כיון דאיכא קצת בני אדם דסחטו להו כבית מנשיא, אבל פגעין ועוזרדין שאין דרכן של בני אדם לסוחטן, אפילו סחט להו בטלה דעתו אצל כל אדם ולא הוי משקה אלא כמפרק אוכל מתוך אוכל, וכן כתב המאירי, והתוס' ר"ד כתב דפגעין ועוזרדין כיון דאין דרך לסוחטן, הוי סוחט על ידי שינוי ושרי, אמנם רש"י לקמן ד"ה כרב חסדא כתב, דהא דסוחטין פגעין ועוזרדין הוא משום שסוחט למתק הפרי ולא לצורך המשקה, (ורק בסלקא דעתך פירש דסוחטן להוציא מימיהן לשותות).

(טו) גמ', ש"מ רבנן היא ש"מ, הקשה השפת אמת על הלשון מודים רבנן לר' יהודה בשאר פירות, הא עדיפי מיניה דרבנן מתירים אף היוצא למשקין, דאף אי נימא דבס"ד סברא הגמ' דמותר דקאמר ר"י היינו אף לכתחילה, מכל מקום איתא להדיא במתניתין, דר' יהודה התיר רק לאוכלין ולא למשקין, ותירץ, דסלקא דעתך דגמ' השתא לפרש דברי ר' יהודה אם לאוכלין, היינו במיוחדים לאכילה דהיינו שאר פירות, ומותר אף בסחטן למימיהן, ואם למשקין היינו זיתים וענבים שעומדים למשקין אסור אף בדיעבד.

(טז) גמ', דלמא ר' יהודה היא. הקשה השפת אמת היאך אפשר לפרש ר' יהודה היא, הא לר' יהודה שרי בתותים ורימונים כדאיתא לעיל קמג: והכא איתא אבל לא ברימונים, ונשאר בצ"ע.

(יז) גמ', מידי איריא, דערביא אתרא וכו'. מבואר בגמ' שאם יש מקום שנוהגים לסחוט רימונים אסור לסוחטם לכולי עלמא, וכתבו התוס' לעיל (צב:) ד"ה ואת"ל דהיינו דוקא אם רוב העולם היו נוהגים כן אם היתה

דכיון דאיכא קרא לקמן בחלב אשה שמכשיר לרצון דין הוא שיכשיר גם שלא לרצון כיון דחזינן גבי אשה בשום מקום דמכשיר שלא לרצון כמו דם מגפתה, אבל בהמה אף על גב דחלבה מכשיר לרצון מותפתח את נאד החלב בשביל כך לא תכשיר שלא לרצון, כיון דלא אשכחן בבהמה מידי דמכשיר שלא לרצון שדם מגפתה טהור, ועל זה ענה להם ר' עקיבא מחמיר אני בחלב מברם כאן דמשום הכי מאי דמטמינן חלב בהמה אינו תלוי בחומרא דדם מגפתה דהא המקיז לרפואה טהור דהיינו לרצון, ולא אמרינן כשם כשחלבה לרצון טמא כך המקיז לרפואה טמא, אלא ודאי חלב האשה מטמא משום דחשיב משקה גמור וכ"ש חלב בהמה דמיוחד לקטנים ולגדולים.

(ח) גמ', שם. החזון איש (מכשירין סימן ו' ס"ק ב') ביאר פלוגתא דר"ע ורבנן דמאי דאיתא במתניתין דמכשירין פרק א', דכל משקה שתחילתו לרצון וכו' מכשיר היינו במי גשמים שרובן לא קיימי לאדם אלא לארצות ואילנות, וה"ה ביוצא מזיתים וענבים דתחילתן אוכל והשתא משקה, אבל חלב דמתחילתו משקה דרובו לאדם, אין צורך להחשיבו על ידי רצון, ומשום הכי סבר ר"ע דאין חילוק בין חלב אשה לבהמה, ורבנן סברי דגם בחלב צריך רצון בתחילה והא דחלב אשה מטמא שלא לרצון הוא משום דדם נעכר ונעשה חלב, ודם מכשיר שלא לרצון משום דסתם דם שלא לרצון, וכמו שפירש רש"י הכא.

(ט) גמ', מאי לאו לרצון דניחא ליה וכו'. וכתב רש"י בד"ה שלא לרצון, דהוא הדין דקשיא ליה אי רבנן קאמרי לה דהא מידי דלרבנן משקה לר' יהודה לא הוי משקה. והרמב"ן כתב דמדרבנן לא קשה מידי, דכיון דאמרי רבנן דאפילו בתותים ורימונים שהכניסן לאוכלין היוצא מהם אסור, שמע מינה דסברי דגורנין שמא יסחוט אטו זיתים וענבים, ולא משום דחשיבי משקה, וכן בזיתים וענבים לרבי יהודה גורנין שמא ימלך עליהן לסוחטן. אי נמי טעמא דר' יהודה משום נולד, וקושית הגמ', דמדשרי ר' יהודה תותים ורימונים לאוכלין, ואסר למשקין ולסתם, ש"מ דמשקין בסתמא כמפרש דמי, והא דלא תירצה רבנן היא, משום דעדיפא מינה משני, ועוד דלא מסתבר דפליגי נמי אי חשיב משקין או לאו, ומדריי נשמע לרבנן דסתמא חשיבי משקין. ועל מה שכתב רש"י דהוה מצי לאקשווי מזיתים וענבים גופייהו וכו' אלא אלימא ליה לאקשווי מק"ו מתותים ורימונים. הקשה הרמב"ן דאי אפשר להקשות מזיתים וענבים דהתם הוי גזירה שמא יסחוט וכדלעיל וכן כתב הריטב"א (החדשים).

(י) שם. הרא"מ הורוויץ כתב (וכן כתב הרמב"ן, הובא באות דלעיל) דלולי דברי רש"י היה נראה לו שאין להקשות מזיתים וענבים דאין קושיא מטומאה אשבת, דאף על פי דלגבי טומאה לא חשיב משקה בסתמא להכשיר, מכל מקום לגבי שבת גורנין גם בזה כיון דאורחיהו למשקין, ורק מתותים ורימונים קשה ליה דבזה לאוכלין מותר ובסתמא אסור וכאן חזינן דסתמא חשיב כשלא לרצון.

(יא) תוס' ד"ה תותים ורימונים. הקשה המהרש"א מאי קשיא להו, נימא דהכא אזלינן בשיטת שמואל דביארו התוס' לעיל ד"ה שמשך, דסבירא ליה, דלא בעינן משך בתותים ורימונים, ותירץ דלעיל כתבו התוס' דלשמואל לא בעינן לחלק בין משך ללא משך וכדמוכח מקושית המקשן הכא דסמך אדשמואל, אבל אכתי קשיא להו הכא מנא ליה להש"ס דשמואל לא מפליג בין משך ללא משך דילמא סבירא ליה כרב ור' יהודה דמפליג, וכתב החתם סופר דלרש"י שכתב דהוה מצי לאקשווי מזיתים וענבים, וכן לאקשווי לרבנן, לא קשיא קושיתם, דהא ודאי בזיתים וענבים



משמע דסגי שמכין לכך מעיקרא (נ.מ.פ.).

(כג) **גמ'**, **אמר רב חסדא מדברי רבינו נלמד**. התוס' כתבו בשם ר"ת דדוקא ביום טוב שרי דהבהמה עומדת לאכילה, אבל בשבת איכא איסור דש, משום דאי אפשר לאכול את הבהמה, אם כן הוויא כפסולת, ומוציא החלב שהוא אוכל מהפסולת. והקשה **המהרש"א** מאי טעמא לא כתבו דהווי בורר, וכן לשון הר"ן **והרשב"א** ועוד ראשונים, **ובמשנה ברורה** (שם כ"ה) הביא בשם ה"ט, דאי משום בורר שרי לאלתר ככל בורר אוכל מתוך פסולת, ועיין שם **בביאור הלכה** ד"ה לאוכל, שכתב דדעת כמה ראשונים דהוי משום דש ואסור בכל גווני. אמנם **הרשב"א** כתב דגדולי האחרונים, ומקצת מן הראשונים, פירשו דאיירי אפילו בשבת, והבהמה לא חשיבא פסולת דהא חזיא ליה למיכל, ואיסור שחיטה דרכיב עלה בשבת לא משוויא פסולת. דאפילו ביומיה חזיא לגוי ולחולה, והוי כמפרק אוכל מתוך אוכל, וכן דעת **הרמב"ן**, עוד כתב **הרשב"א** דליכא משום מוקצה, אף על גב דבהמה לא חזיא, דשמואל כר"ש סבירא ליה דלית לא ליה מוקצה ולא נולד וכן כתב **הרמב"ן**, עוד כתב **הרמב"ן** א"נ אין מוקצה שקפץ מעצמו אוסר אלא למלאכתו, כגון שוחט בשבת שאסורה ליומא נמי משום מוקצה, הא כל שלא עבר על השבת אפילו בשוגג, ממילא הותרה כדאמרין (ביצה ב' ב') בביצה שנולדה בשבת שבת דעלמא תשתרי, ולא אסרינן לה משום מוקצה, וכבר פירש זאת במלחמות ביצה (י"א). מדפי הרי"ף.

דף קמה ע"א

(כג) **גמ'**, **דכולי עלמא משקה הבא לאוכל לאו כאוכל הוא**. ה"ג רש"י וכתבו התוס' דה"ג דאי להיפך, מאי טעמא דמאן דאמר הוכשר, **והרשב"א** ו**הריטב"א** (החדשים) קיימו את גרסת הגאונים, דגרסי דכ"ע דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי. ופירש מר סבר דמשקה ההולך לאבוד משקה הוא, כלומר ר"י דאמר הוכשר, דאף על גב דמשקה הבא לאוכל בעלמא כאוכל, הכא כיון דהולך לאיבוד שהאש שורפו ואינו נשאר בתוך האוכל לאו כאוכל הוא, אלא כמשקה דעלמא שאינו בא לתוך אוכל, ומר סבר אף על גב דהולך לאבוד לבסוף, מכל מקום השתא מחליק בהם את הפת וליפותו הוא דקא עביד, הלכך כמשקה הבא לאוכל דעלמא הוא ואוכל הוא, והשתא לא אתיא הא דרב פפא דלא כהלכתא.

(כד) **גמ'**, **כבשין שסחטן אמר רב לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור**. פירש רש"י דליכא מלאכה דאורייתא, דאין זה מפרק, משום דהמשקה היוצא מן הכבשים לא גדל בתוכן, ואסור אטו זיתים וענבים, **והתוס' והרשב"א והרא"ש** כתבו דרב לטעמיה דאמר לקמן דבר תורה אינו חייב אלא על זיתים וענבים, וכתב **הנשמות אדם** (כלל י"ד, ב'), דרש"י לשיטתו שפירש הטעם דדבר תורה חייב דוקא על זיתים וענבים, דשאר פירות אין דרך לדרכם, ומשום הכי לא הווי מלאכה, ולפי זה כל פרי דדרך לסוחטו חייב עליו, ועל כן כבשים דדרך לסוחטן לגופם כדי לאוכלם, היה צריך להתחייב עליהם, אי לאו טעמא דהמשקין אינם מהפרי, אמנם **הרא"ש** (בסוף סימן ד') כתב וז"ל, ולא דמי סחיטת בגד או שיער, לסוחט פרי שאין דרכו לסחוט, כי דרך אותו פרי לאוכלו ולא להוציא ממנו משקה, הלכך אין שם משקה על היוצא ממנו, וכן כתב **היראים**, וצריך לומר לשיטתם, דכבשים אף על גב דקיבלו משקה ממקום אחר בעת שנבלעו באוכל מכל מקום נהפכו להיות חלק ממנו, והוא טעמא דרב ושמואל דאפילו סחטן למימיהן פטור.

האפשרות בידם, וכך כתב **המגן אברהם** (ש"כ ס"ק א') אלא שכתב דסגי ביחידים, וכתב **הביאור הלכה** שם (בד"ה ובמקום שנהגו) דאין דברי המגן אברהם מוכרחים למסקנה דהטעם הוא מצד אחשבינהו, ועוד דמדברי **הרשב"א והריטב"א** מוכח דלא סברי כתוס'. **והחזון איש** (סנ"ה ט') כתב, **דברשב"א וריטב"א** (הישנים) משמע שאינן מחלקין בין יחיד לרבים, אלא במקום שיש סיבה ידועה לאחד שעושה כך, וכך היו עושים כל העולם אילו היתה בידם סגי אף ביחיד, ואם כן למסקנה דטעמא משום דאחשבינהו, מהני ביחיד גם כשאין לו סיבה ידועה שכולם עושים אם היה בידם, **והביאור הלכה** שם הביא **דהרמב"ם** כתב דטעמא דתורתם ורימונים הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם כזיתים וענבים, ומשמע דסגי בהאי טעמא לאסור כיון דאחשבינהו.

(יח) **גמ'**, **ר"ש אומר מוחל אינו כמשקה וכו'**. **הגר"י ענגיל בבית האוצר** (ב' י"ב) הקשה דמה בכך שיש צחצוחי שמן, אכתי יבטלו הצחצוחים במוחל, וכן קשה גבי שכבת זרע של זב דמטמא במשא לפי שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה, ויש שרצו ליישב בזב, דמידי דבא בתחילתו על ידי תערובת לא בטל, עיין שם שדחה זה, ותירץ ב' תירוצים. א'. דטמא דסוגיין היינו שמכשיר אבל לטמא אחרים אינו מטמא אלא לפי חשבון, ב'. דהכא הוא ענין טבעי דצחצוחי השמן שבמוחל מהפכים את המוחל להחשב משקה כמותם. [ואפשר לומר דבמתיאות שמן המעורב במוחל ניכר ולא שייך ביה ביטול].

(יט) **תוס' ד"ה אמר אביו**. קשה לי לימא דהאי מוחל דקתני במוחל היוצא מעקול בית הבר, הקשה **רבי עקיבא איגר** בשלמא לגבי הכשר שייך לומר דמוחל היוצא מעקול בית הבר מחמת הצחצוחי שמן הווי משקה ומשום הכי מכשיר, אבל גבי שנוי מראה מה שייך לומר שהצחצוחי שמן שהם מעט ישנו מראה המקוה ולא המוחל, הרי בוודאי שנוי המראה מחמת המוחל הוא.

(כ) **גמ'**, **אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים וכו'**. **הרי"ף** כתב ד"א דשמואל איירי ביום טוב דשרי סחיטה לצורך אוכל נפש, אבל בשבת אסור דהא קיי"ל במתניתין אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין, ואם יצאו מעצמן אסורין, ואוקימנא בזיתים וענבים דבכל גווני אסור, וכן דעת **הבה"ג** שכתב דין זה בהל' יום טוב, וכן דעת **הר"ח**, אמנם **הרי"ף והתוס' הרשב"א הרמב"ן** ועוד, סבירא ליה דאיירי בשבת, ושרי כיון דחשיב מפרק אוכל מאוכל, ובר"ף הוסיף דהוי מפרק אוכל מאוכל וכתב **השער הציון** (סימן ש"כ ס"ק כ"א) דכונה א' הם וכמו שכתב רש"י וכל הראשונים. וכתב המשנה ברורה (שם סקכ"א) בשם הרא"ש דהמחמיר תבוא עליו ברכה.

(כא) **רש"י ד"ה אבל לא לתוך הקערה**. דזימנין למשקה קאי, **הביאור הלכה** (סימן ש"כ סעיף ד' ד"ה מתוך) הביא בשם ספר **מטה יהודה** דדייק מרש"י דלקערה אף שיש בה תבשיל אסור, וכן כתב **המאירי** בדעת רש"י, (ודלא כאיזה אחרונים שלא הבינו דברי רש"י כן) אמנם כל הפוסקים הראשונים (**הבה"ג הרי"ף הרא"ש הרמב"ם** ועוד), נראה שלא חילקו בין קערה לקדירה אלא עיקר החילוק הוא אם יש תבשיל או לאו, וכך נפסק **בשולחן ערוך** שם, **ובמשנה ברורה** שם (ס"ק י"ח) הביא **מהדרישה** דבאופן שאין בקדירה או בקערה אוכל איסור דאורייתא אפילו בדעתו ליתנו אחר כך לתבשיל, **ובשער הציון** (ס"ק כ"ג) כתב בשם **תשובת רב"ז** דאסור רק מדרבנן, וכך כתב **הפרי מגדים** (במשבצות אות ה'). [ויש לדייק מרש"י לקמן (קמה.) ד"ה הבא. שכתב, לצורך אוכל וכגון שסחטן לשם הפת,



דף קמ"ה ע"ב

(ט) גמ', ואין עד מפי עד כשר אלא לעדות אשה בלבד. ופירש רש"י דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקועי רבנן לקדושי מיניה, הריטב"א ביבמות (פח). הקשה על רש"י מכמה מקומות, וכתב דהטעם הוא משום דקים להו לרבנן דמילתא דעבידא לאיגלווי שהחמרת עליה בסופה כל כך, ודאי קושטא קא מסהיד, וכי דייקא ומנסבא בדין מנסבא, ופרסום כזה נחשב בכ"מ כעדות גמורה ואפילו מדאורייתא, והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזהו דבר מפורסם שניכר דברי אמת שיהא חשוב כעדות, והרמב"ם (פר' י"ג מהלכות גירושין הלכה כ"ט) כתב וז"ל, שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות, אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בריו אלא מפי העדים ובעדותן, כגון שהעיד שזה הרג את זה, או הלוח את זה, אבל דבר שאפשר לעמוד על בריו שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשטמ אם אין הדבר אמת כגון זה שהעיד שמת פלוני, לא הקפידה התורה עליו, שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר, לפיכך הקלו חכמים בדבר זה והאמינו בו עד אחד מפי שפחה, ומן הכתב, ובלא דרישה וחקירה, כדי שלא ישארו בנות ישראל עגונות. וכתב השב שמענתא (שמענתא ז' פ"א) דגם לטעם דאפקיענהו מכל מקום אם באו עדים שבעלה חי חייבת קרבן, ואף על פי דעקרו רבנן הקידושין, לא עקרו אלא לשעתו, שראו חכמים להאמין לעד שאומר אמת, אבל כשהתברר ששקר העיד לא עקרו הקדושין וכן כתב הרש"ש כאן.

(ל) גמ', אמר ליה רב אמי וכו' והא תנא דבי מנשיא וכו', הקשה השפת אמת מאי סלקא דעתך דמקשה, הא על כרחך אין כלל זה מוכרח, דהא באיסורים עד אחד נאמן, ובכל מקום שעד אחד נאמן עד מפי עד נמי נאמן. ותירץ דטעמא דנאמן באיסורים הוא משום שאין צריך בהם עדות כלל כמו שכתבו המפרשים, והכא איירי בעדות אשה דצריך עדות דאין דבר שבערה פחות משנים וחכמים הקילו דסגי בעד אחד.

(לא) גמ', אימא לעדות שהאשה כשירה לה בלבד. כתב רבי עקיבא איגר דאף על גב דמשמע מהכא דבכל מקום שהאשה כשירה, אין עד מפי עד כשר, אין כלל זה מוכרח בכל מקום, דלענין שבויה, דעת הרא"ש דכוותי מסיח לפי תומו אינו נאמן, ולהכי גם עד מפי עד אינו נאמן ואף על פי שאשה כשירה לעדות זו, והביא בשם הראנ"ח שכתב דהכלל הוא, דאינו נאמן במקום שהאשה אינה נאמנת אבל איכא גוויי שאשה נאמנת ועד מפי עד אינו נאמן.

(לב) רש"י ד"ה שורין אותו בחמין, כדי שיהא נימוח. המגן אברהם (סימן שי"ח ס"ק מ') דייק מרש"י דדבר יבש אף שנימוח על ידי בישול, אכתי חשוב כיבש ואין בו בישול אחר בישול, דאזלינן בתר השתא. (וכן מבואר במחצית השקל שם).

(לג) מתניתין, שהדחתן זו היא גמור מלאכתן. השפת אמת כתב דאין לפרש דחייב משום מבשל דהא יש כאן שני חצאי בישול, הריכוך על ידי המליחה שהוא תחילת הבישול, וגמר הבישול על ידי ההדחה ואיך נצרף שניהם יחד, אלא משום דהוי כעין מכה בפטיש דכיון דנמלחו הרבה אי אפשר לאוכלם בלא הדחה, וכך כתב הפרי מגדים (סימן שי"ח סעיף ד'). אמנם רש"י כתב להדיא דהוי בישול, וכן מבואר ברמב"ם פכ"ב הלכה ח', והביאור הלכה שם ד"ה והדחתן, הוכיח כדבריהם מהגמ', לעיל (לט). דאמר רב יוסף גלגל הביצה חייב חטאת, ועל זה איתא שם אף אנן נמי תנינא חוץ מקוליס האיספנין, ומבואר דשניהם מדין בישול, ועיין שם

(כה) תוס' ד"ה כבשים, ולפירוש הקונטרס דפירש משום דאני המשקה מעלמא קשה וכו'. הנשמת אדם (עיין באות הקודמת) תירץ דרש"י דקדק בלשונו שכתב שאין המשקה הזה יוצא מן הכבשים, שלא גדל בתוכן, ולא כתב בקיצור שאינו מפרק משום דלא גדל בתוכו, על כרחך כוונתו לחלק בזה בין סחיטת כבשים לסחיטת בגד או פירות, דבפירות המשקים מופקד פקיד בגוף הפרי, וכן בבגד המשקה נבלע בגוף הבגד, מה שאין כן כבשים, דמימיהם כנוסים בהם ואינו נבלע בגופם. והנה קושית תוס' לא קשה לשיטתם דיסברו כמו שכתב הרא"ש בסוף סימן ד' (הובא באות הקודמת) וה"ה באורא אפומא דשישא, והחתם סופר הקשה דאכתי לשיטת תוס' קשה ממסוכריא דנוייתא, דכתב ר"ת בתוס' כתובות (ו'). דהוי פסיק רישיה דלא נחא ליה משום שהמשקה אויל לאיבוד, ואפילו הכי מסיק ר"י בכתובות שם ולעיל (קיא:), דאסור משום סחיטה, וקשה דלכאורה הוי כבשים שסחטן לגופן ואמאי אסרינן התם כשהולך לאיבוד, ותירץ דאין כל המשקה הולך לאיבוד אלא חלק נסחט לחוץ, ומה"ט חשיב פסיק רישיה דלא נחא ליה דאויל לאיבוד, אבל מאידך גיסא חשיב כבשים שסחטן למימיהן משום החלק שנסחט לתוך החבית.

(כו) תוס' ד"ה ורבי יוחנן אמר, ופירש ר"ח דהלכה כר' יוחנן וכו' ולא הפריש בסחיטה בין קדירה לקערה אלא הכל אסור, הקשה הרי"ף (ס: מדפי הרי"ף) איך אפשר לומר כן הא דברי ר' יוחנן כעין מימרא דרב ושמואל דלמימיהן פטור אבל אסור, וכי היכי דרב ושמואל איירי דוקא לקערה ולא לקדירה הכי נמי ר' יוחנן איירי בהכי, (עיין בדבריו) וכן הקשה הרא"ש, והמנחת ברוך (סימן פ"א) תירץ דמה דאמר שמואל דבסוחט אשכול לקדירה, דמשקה הבא לאוכל כאוכל, היינו דוקא היכא שמתחילת הוייתו בא לאוכל, וכן הוא בחולב עז לקדירה, אבל אם כבר נעשה משקה, ואחר כך נתנו באוכל פשוט דלא פקע שם משקה ממנו, ולפי זה כבשים ושלקות לא שייך להחשיבם משקה הבא לאוכל כיון דהמשקה הנסחט מהם שם משקה עליו מתחילה, ואפילו אי נימא דלרב ושמואל שרי באופן שסוחטן לקדירה, היינו משום דכל איסור סחיטתן מדרבנן בלבד, אבל לר' יוחנן דסחיטת כבשים אסורה מדאורייתא, ודאי ליכא חילוק בזה בין קדירה לקערה, והשתא אתי שפיר ראיית הר"ח, דמהא דהשווה ר' יוחנן כבשים שהם משקה בכל גווני, לזיתים וענבים, חזינן דגם בזיתים וענבים חייב בתוך הקדירה, ומוכח דר' יוחנן סבירא ליה דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי, ועיין עוד באבי עזרי (פר' ח' הל' י').

(כז) [סברת המנחת ברוך (באות הקודמת) אינה לתוס' ד"ה כבשים, דהא ס"ל דמשקה הבא לאוכל הוי אוכל אף כשהיה משקה לפני כן, מ"מ אפשר לומר דאפילו לדעתם, היינו דוקא בבא לאוכל, כיון שבמה שנסחט לאוכל יכול להשתנות ממשקה לאוכל, מה שאין כן אי הולך לאיבוד, כמו לעיל גמ' במחליק בענבים, או במסוכריא דנוייתא (אי לא נימא כההת"ס לעיל אות כה) דבעינן להפקיע ממנו שם משקה לגמרי בלא שנהיה אוכל, אי אפשר אחר שנהיה משקה, וכסברת המנחת ברוך. (א.ג.)]

(כח) תוס' שם. בסוה"ד, ויש שמעמידין דברי רב ושמואל ביום טוב, הקשה המהרש"א, אי הך דסוחט אדם אשכול ענבים איירי דוקא ביום טוב ואיכא חילוק בין שבת ליום טוב, אם כן מאי מקשה סתירה בדברי שמואל מדג לצירו לשלקות, נימא דג לצירו איירי ביום טוב ושרי, ושלקות איירי בשבת ואסור, ותירץ דאין כוונת תוס' דרב ושמואל איירי ביום טוב, אלא דרצונו לומר דאנן דקיימא לן כר' יוחנן דאין חילוק בין קדירה לקערה, נוקי רב ושמואל ביום טוב אליבא דהלכתא.



דהוכיח כן מכמה מקומות.

(לד) מתניתין, וכל שלא בא בחמין מערב שבת מדיחין אותו בחמין בשבת. כתבו התוס' לעיל (לט.) ד"ה כל, דלהרשב"א דעירוי ככלי שני האי מדיחין היינו בכלי ראשון ואין שורין בכלי ראשון, ולר"ת דסבירא ליה דעירוי הוי ככלי ראשון, אם כן מדיחין היינו מכלי שני והאי דאסור לשרות היינו משום דמיחוי כמבשל, עוד כתבו דאיכא למימר דשרי גם בכלי שני ונקט רבותא במדיח משום קוליס האיספנין.

(לה) גמ', מפני מה מועדים שבבל שמחים מפני שהן עניים. עיין רש"י, והמהרש"א פירש דעיקר שמחה במועד היא ביין כמבואר בערבי פסחים, ובארץ ישראל היה מצוי יין כל השנה, ועל כן אין להם שמחה גדולה כל כך במועד על ידי היין, מה שאין כן בבל שהיין היה מצוי רק במועד היתה שמחתם גדולה.

(לו) גמ', מפני מה ת"ח שבבל מצויינין טפי שאינן בני תורה. עיין רש"י דאינן בני תורה קאי את"ח, והרא"מ הורוויץ ביאר, דקאי אבני בבל שמשום שאינם בני תורה, אינם מכבדים תלמידי חכמים שבהם כראוי לפי תורתם, אלא לפי לבושם.

(לז) גמ', אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אמרהו. המהרש"א בסנהדרין (ז:): על הגמ' שדיין צריך שיהא הדין ברור לו כאחותו כדי לפוסקו, ביאר, דנקט דוקא אחותו ולא שאר עריות, משום דהדן על פי שכלו אין הדבר ברור לו כל הצורך, ותמיד יראה בשכלו שיש לו איזה טעות, מה שאין כן בדין על פי התורה, ויתברר לו בראיה אחר ראייה שדן דין אמת, ככהאי גוונא שייך שיהא ברור לו כאחותו, ומשום דאחותו איסורה רחוק משכל האדם, שהשכל נותן שיהא מותר לישא את אחותו לפי שהעולם נבנה על ידי נישואי אח ואחות, דקין והבל נשאו אחותם וכמו שכתוב עולם חסד יבנה, אלא שהתורה גזרה לאסור, וברור דוקא על פי התורה שהיא אסורה, כך יהא כל דין. ובאהבת איתן (בעין יעקב) ביאר, דאחותו בת אביו ובת אמו, אתיא בקל וחומר מאחותו או בת אביו, או בת אמו, ואפילו הכי לא מזהירין מן הדין אלא איצטריך הפסוק לחיוב ואזהרה.

(לח) גמ', בהמה בגימטריא חמישים ותרתינן הוו. המהרש"א ביאר דתיבת בהמה מיותרת דהיא בכלל מקנה המוזכר בפסוק לעיל, וכן דרך להקדים בכל מקום בהמה לעוף, ועל כרחך דאתי למימר ענין הגימטריא נ"ב.

(לט) גמ', כולן חזרו חוץ מקוליס האיספנין. כתב המהרש"א דאף על פי דלא מוזכר בקרא דדגים גלו, מכל מקום ידעו חז"ל כן מדלא מצוי היום קוליס האיספנין בארץ ישראל.

(מ) גמ', אגמון ובעל זמורה. העץ יוסף (בע"י) ביאר, דאגמון היא לשון פקיד וקצין ביוונית, ובעל זמורה הוא מין שולטנות שנותנין בידו זמורה ומקל, להראות שרשות בידו מהמלך להכות למי שיעבור על גזירת מלך.

דף קמ"ו ע"א

(מא) גמ', ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. הר"ן (בשיטה להר"ן) לעיל קח. כתב דפסקה אז זוהמא מכל החיות שהיו בהר סיני, חוץ מן הדגים שלא היו בהר סיני.

(מב) גמ', עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו. הנודע ביהודה (קמא יו"ד ס"ט) הוכיח מהכא דאדם יכול לפגום עד ג' דורות וכמו דמצינו הכא דתרח פגם בזרעו עד יעקב.

(מג) גמ', א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי גרים מאי. השפת אמת ביאר

דקושיה הגמ', דבשלמא ישראל כיון שפסקה זוהמא מאבותיהם ממילא נפסקה מבניהם, אלא גרים שנתגיירו עכשיו איך פסקה זוהמא מהם כיון דלא פסקה מאבותיהם, ותיצצה דמזליהו הוה.

(מד) גמ', מזליהו הוו דכתיב את אשר ישנו פה עמנו עומר היום וגו'. המהרש"א ביאר, דאף על פי דפסוק זה נאמר גם על כל דורות שיבואו אחר כן, כדאיתא בריש פרק שבעת הדיינין, מכל מקום לגבי ישראל איכא למימר דנשמותיהן הצורות בצרור החיים היו שם, אבל בגרים לא שייך למימר הכי ועל כן אמר דמזלן היה שם.

(מה) מתניתין שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות. פירש רש"י, ד"ה שובר דאין במקלקל שום איסור בשבת. והקשה הר"ן והרשב"א הא ודאי מקלקל אסור מדרבנן דהא כל המקלקלים פטורים אבל אסורים, ועל כן פירש דאף על גב דמקלקל בעלמא פטור אבל אסור הכא שרי משום צורך שבת, והחתם סופר ביאר דרש"י לטעמיה, דסבירא ליה לעיל (עד:): גבי חביתא, דאין בנין וסתירה בכלים כלל, ואם כן איכא הכא רק הקלקול ובוזה פשיטא שאין שום איסור, דכל מה דאסור רבנן במקלקל, היינו דוקא אי יש בפעולה זו כשהוא תיקון איסור דאורייתא.

(מו) תוס' ד"ה שובר. והלא יכול לשבר ולפתוח את המגדל וכו' כי היכי דהכא שרי לשבר החבית וליטול הגרוגרות וכו' והכא דשרי לשבר את החבית משום דמיירי במוסתקי וכו' וכ"כ בעירובין (לד:): ד"ה ואמאי, והר"ן והרשב"א כתבו דבעירובין איירי במגדל גדול שיש בו בנין וסתירה כשהוא של עץ דהוי כמו אהל, אבל במגדל קטן לא שייך כלל טעמא דבנין וסתירה, וכ"כ רש"י בעירובין (לה:): ד"ה מתניתין, והשולחן ערוך (סימן שי"ד סעיף א') פסק דדוקא במוסתקי יכול לשבור וליקח מה שבתוך החבית, אבל בכלי שלם אסור לשבור אפילו בשאינו עושה כלי, והרמ"א הוסיף שם דאיירי בכלי שאינו מחזיק מ' סאה, וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק ב') בשם אחרונים, דבמחזקת מ' סאה הוה ליה כאהל ואית ביה בנין וסתירה, אפילו במוסתקי, אמנם הרשב"א (בעבודת הקדש בית מועד ש.ב. ז'), כתב דבחבית רעועה (מוסתקי) אפילו מחזקת מ' סאה שרי, והחזון איש (נ"א, א') ביאר, דבכלים לא שייך בנין וסתירה אלא במעשה גמור, אבל בסתירה דרך שבירה להוציא מה שבתוכו, לא חייל עליה שם מלאכה בכלים, נביאור זה נצרך לדעת הרשב"א דמוקי במגדל קטן דוקא שאין בו משום אהל, אבל עכ"פ יש בו משום בנין וסתירה בכלים, דהרשב"א הסכים לעיל (קב:): לדעת התוס', דבבונה או סותר בנין גמור יש בו בנין וסתירה. (ועיין בחזון איש שם דביאר מאי טעמא הוצרכה הגמ' בביצה להקים במוסתקי) והריטב"א (החדשים) כתב דכל מגדל של עץ כיון שנעשה דרך בנין ושבריו עומדים לתקן, חשיבא סתירתו על מנת לבנות, מה שאין כן בחבית שאין לה חזרה, שאפילו היא גדולה אין בשבירתה משום סתירה.

(מז) בא"ד, ואם באת לחלק בין נטילת העירוב וכו'. עיין מהרש"ל, והמהרש"א כתב עליו, דדחק בסברא דחוקה. והוא פירש דר"ל, דנטילת הגרוגרות הוא צורך אכילה ממש, מה שאין כן נטילת העירוב הווי צורך עירוב.

(מח) [רש"י ד"ה אלא בדרוסות, וחותרין בקורדום וכו', צ"ע דהרי מבואר להלן דהעמידו מתניתין ככהאי גוונא כיון דמתניתין רבי נחמיה היא, והנה דעת רש"י לעיל (קכד:): ד"ה א"ל רבא, דכלי שמלאכתו לאיסור אין לרבי נחמיה אסור לטלטל לצורך גופו, והרי קורדום הוא כלי שמלאכתו לאיסור כדלעיל (קכב:), וי"ל דסיף הוי כלי שמלאכתו להיתר, ועל כן



למעלה מן היין זהו לחזק, למטה מן היין זהו לשמר, ופירש לשמר היינו להוציא היין מן השמרים, וביאר הר"ן (על הרי"ף) דסתימה דלשמר ודאי עתידה לפתח, וכיון שכן מתחילה אין מהדקין אותה כל כך, וסתימה דלחזק מתחילה עושים אותה מהדקת, ועוד ביאר דלמעלה מן היין היינו לחזק, דאפשר שלא תפתח אותה סתימה אלא ינקבו החבית במקום אחר, ולמטה מן היין במקום שהיין כלה שם שאין יין בחבית למטה מאותה סתימה היינו לשמר, דהיינו להוציא את היין מהשמרים דרך שם, ומתחילה אין עושין אותה סתימה יפה, ועל דרך זה פירש גם דברי רבא והיכי דמי לחזק שהוא אסור כגון שניקבה למטה מן השמרים, שפתח זה ודאי אינו עשוי הוא להוציא ממנו יין ומהדקין ליה.

(נד) גמ', א"ל אביי לרבה תניא דמסייע לך. כתב רבי עקיבא איגר דלשון דמסייע לך דהכא, משונה קצת מכל תניא דמסייע לך, דהכא אין ראייה נגד בר פלוגתיה, אלא הראיה לשיטת רבא מפרץ את פצימיו, דהתם היא סתימה מעלייתא שאין למעלה הימנה, והכי נמי הסתימה שלמטה מן השמרים, אבל לרב חסדא דסגי בסתימה דלמטה מן היין ליכא דחיה מהתם, דדלמא התם רב חסדא נמי סבר דבעי סתימא מעלייתא והכי נמי כאן, אלא דהכא אף הסתימה הפחות מעלייתא הוויא סתימה מעלייתא, דהא לא ילפינן מהתם דבעינן לסתימה המעולה ביותר, ועל כן תמה על רש"י שכתב דהראיה דלמטה מן היין לא פקע שם פתח מיניה. והחזון איש (נ"א, יז.) ביאר, דודאי אביי לא בא להכריע בראיה זו כדעת רבא, אלא דהיה נראה דמעיקר הדין אף למטה מן השמרים מותר, דלא חשיב נקב אלא כמסיר ברזא, אלא שחכמים החמירו למטה מן השמרים לרבא ולמטה מן היין לרב חסדא, ואם כן אין ראייה מהתם אלא דחזינן דפתחא לא בטל בכדי, ואם כן אין להחמיר בזה ודי לנו להחמיר למטה מן השמרים.

(נה) גמ', דריש רב שישא בריה דרב אידי הלכה כר' יאשיה. הקשה הריטב"א (החדשים) דהא אמרינן לעיל (קלט:) דאסור למישקל אפילו ברא דתומא (צלע של שום) ולאנוחי בברזא דדנא, והתירו רק בהערמה ולצורבא מרבנן, ותיירץ, דהתם כיון דלא חתוך מבעוד יום כלל חשיב כמאן דשקיל קנה או חתיכת עץ בעלמא ואסור גזירה שמא יבא לתקן הברזא בשבת באופן זה.

(נו) גמ', איכא בינייהו דקטים ומנחי. הטור (סוף סימן שי"ד) פירש דהיינו שהיו לו עוד הרבה קטומים דבכהאי גוונא לא חיישינן שמא יקטום, וכתבו שם הב"ח והדרישה דבדוקא נקט הרה"ב, דאם יש לו שנים או שלשה חיישינן שמא יאבדו או יתקלקלו אידי דזוטרי ויבא לקטום אחר בשבת, והבית יוסף שם כתב דה"ה דסגי בשנים, והר"ח פירש קטים ומנח, דאם מונח כבר בנקב מותר למשוך היין ממנו, אבל לתתו לכתחילה אסור.

(נז) גמ', שם. הר"ן (ביצה יט. מדפי הרי"ף ד"ה אוכלי בהמה) הקשה, היכי מסקינן התם דאוכלי בהמה כיון שהם רכים אין בהם משום מתקן מנא, הא אמרינן הכא דאסור ליתן טרפא בחביתא, ותיירץ דאיכא למימר, דגם באוכלי בהמה מתקנין כלי העשוי כבר, אבל אין דרך לעשות כלי לכתחילה באוכלי בהמה. (וכתב הבית יוסף (שי"ד) דדבריו אלה למאן דאמר משום מרוב, דלמאן דאמר משום שמא יקטום, הווי איסורא דריבנן שמא יקטום בקשין, כמו שכתב רש"י. ואולי סבר דגזירה שמא יקטום היינו שמא יקטום רכין ליתנם בפי החבית דכיון שדרכו בכך אסור, והקרבן נתנאל (סימן ח' אות כ') תירץ דהא דשרינן אוכלי בהמה רכין היינו תבן וקש שמיחודים למאכל בהמה ודעתו מלכתחילה על כל מה שצריך לה,

בשבת יחתוך דוקא בסייף כהמשך לשון רש"י וכרש"י במתניתין, והכא נקט גם קורדום לבאר איך נהגו לחתכו בחול. (י.ר.).

(נט) גמ', חותלות של גרוגרת ושל תמרים מתיר ומפקיע וחותר. הביאור הלכה (סימן שי"ד ד"ה חותלות) הביא שרבי עקיבא איגר הקשה מהא דהביא המגן אברהם בשם הרמב"ם, דהפותר חבלים חייב משום קושר, והסותר חייב משום מתיר, דאף דהוא סותר שלא ע"מ לבנות מכל מקום אסור מדרבנן, אם כן מאי טעמא הכא שרינן להפקיע שרשרות החבל, ותיירץ הביאור הלכה דהרמב"ם יפרש דמאי דכתיב מפקיע (דהיינו סותר שרשרות החבל) היינו שמנתק וקורע, ושרי דלא עדיף ממה שהתירו לחתוך אפילו בכלי, ומצד קורע דהוא אסור מדרבנן בשלא ע"מ לתפור, לא שייך לאסור, דכל זה שייך דוקא בקריעת בגד, ששייך בו על מנת לתפור מה שאין כן הכא.

(נ) גמ', מהו למיברז חביתא בבורטיא בשבת. החזון איש (סימן נ"א ג') ביאר דמבעיא ליה כיון דאיתא במתניתין דשרי לשבור החבית ואסור לעשות נקב, אי ברומח שהוא חור יותר גדול חשיב כשבירה ושרי, או חשיב כנקב ושרי, וא"ל דעדיין איכא עלה שם נקב.

(נא) גמ', מיתבי רשב"ג אומר וכו'. הקשו הרשב"א והריטב"א (החדשים), אמאי לא הקשה ממתניתין דקתני שובר אדם את החבית, [וצריך עיון דהרי הקושיא היא על ר' אושעיא שהקים המשנה באופן דדרוסות וא"כ איך אפשר להקשות ממתניתין ורק קשה מרשב"ג כיון דמדבר ביין]. ותיירץ הרשב"א דאי ממתניתין הוה אמינא דוקא שובר דודאי לא מכיון לפתחא וכדקתני בהדיא, ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי, מה שאין כן מתני ראשה בסייף דמתכוין לפתח, והחזון איש שם הוסיף דמתני ראשה בסייף לא מקלקל לה כל כך אלא שמחסר שפתה ויש מקום לומר דחשיב עושה פתח כמו בבורטיא.

(נב) גמ', אמר רבה דבר תורה כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח. התוס' לעיל (קב:) ד"ה לול כתבו, דהא דלא מחייב בעושה נקב בלול של תרגולין משום בונה דאין פתח זה עשוי להכניס ולהוציא, ומבואר דמשום מכה בפטיש אין צריך תנאי דלהכניס ולהוציא, ולפי זה לסוגיין דבעינן פתח העשוי להכניס ולהוציא בלול של תרגולין איתא כרב דחייב משום בונה, וכתב האגלי טל (נ"ה. כ"ט) דהרמב"ם פליג אתוס' דפסק (בפרק י' הלכה ט"ז) דהעושה פתח חייב משום מכה בפטיש, ואף על פי כן פסק שם דכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח, (עיין עלון 96 אות ז שהובאו דברי הכסף משנה (בפ"י) בסתירת דברי הרמב"ם. ובלחם משנה (שם) מצדד דכוונתו לפסוק שחייב משום שניהם. והמגן אברהם (סימן שי"ד סק"ג) תירץ דבלול המחובר לקרקע חייב [גם] משום בונה. ובאינו מחובר חייב משום מכה בפטיש]. [ונראה לדייק דאליבא דמה שכתבו התוס' לעיל ד"ה שובר בתוה"ד, מכל מקום אפילו לרבנן בעי לאוקמי הכי. דההיא סוגיא איתא דוקא כשמואל דסבר כשיתכוין לעשות פתח הוי איסור דאורייתא, כיון שאין צריך לדידיה להכניס ולהוציא. וזה מוכח מהגמ' שם מהא דמקשה על ר"א, דאי הוי מדרבנן לא הוי מקשי מידי כיון דגם במתכוין לא הוי אלא מדרבנן לא גזרו. (ב.ז.י.).]

דף קמ"ו ע"ב

(נג) גמ', אמר רב חסדא למעלה מן היין זהו לשמר למטה מן היין זהו לחזק. פירש רש"י דלשמר היינו לשמור ריח היין שלא יצא ויתקלקל, ולחזק היינו לחזק את הכלי על מנת שלא יצא היין, והרי"ף גרס להיפך,



אבל עלי הדס אינם עומדים לאכילת בהמה.

נח) מתניתין, מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהם ואינו חושש. רש"י ביצה (לה:) פירש דאינו חושש שיחשדוהו שכבסם בשבת, **וברמב"ם** (פרק כ"ב הלכה כ') כתב דלא חיישינן שמא יסחוט, **וכתב התוס' יום טוב**, דאף על גב דבאלונטית איתא **לקמן** (קמז.) דלא יביאה בידו שמא יסחוט, מכל מקום לא רצו חז"ל להצריכו להסיר בגדיו מעליו משום חשש סחיטה כי גדול כבוד הבריות, מה שאין כן באלונטית שאינה מלבוש.

נט) רש"י ד"ה מי שנשרו, שנפלו למים בשבת. וביאר **החתם סופר** דאי נימא שנשרו במי גשמים, פשיטא דמהלך בהם ואינו חושש, דאין לחוש שכבסם דהמטר מוכיח עליו, אבל בברייתא דקתני שוטחו בחמה אבל לא כנגד העם ולא קתני מהלך בהם ואינו חושש, איכא למימר שפיר דנשרו במי גשמים, וקא משמע לן דאף על גב דכבר פסקו גשמים וחמה זורחת, מכל מקום שוטחן בחמה שלא כנגד העם.

דף קמו ע"א

ס) גמ', המנער טליתו בשבת חייב חטאת. פירש **רש"י**, מן העפר שעליה, הקשה **רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס**, הא כתב **רש"י לעיל** (קמא.) ד"ה **מבפנים**, דאין ליבון ממש אלא במים, **והשער הציון** (שב, מא) תירץ דלא דמי, דהכא מצחצח הבגד ע"ז והוא תיקונו, מה שאין כן התם דאינו רק שמסיר הטיט, ורושם הלכלוך עדיין נשאר עליו, והדרך להעבירו על ידי מים.

סא) גמ', שם. תוס' והרא"ש ועוד ראשונים כתבו על פירש **רש"י** דלא מסתבר שיהא ליבון בניעור מן העפר, **והשלטי גבורים** (סב: מדפי הרי"ף אות ב) הקשה על **הרא"ש** דהוא בעצמו פסק דכסוכסי סודרא (שפשוף הסודר) אסור דהוי כמלבן מפני שמכוון לצחצחו, דהיינו דאולודי חיורא בכל גווני אסור, והוא הדין הכא משום אולודי חיורא שחשך תארו של הבגד מן העפר שעליו, **והביאור הלכה** (סימן ש"ב סעיף א' ד"ה י"א) תירץ דהתם עושה להדיא פעולת צחצוח, ועל כן אין בזה חילוק בין חדש לישן ובין קפיד ולא קפיד, מה שאין כן הכא שרק מנער העפר, ואינו עושה שום פעולת צחצוח, לכן לא חשבינן זה לצחצוח רק כשקפיד ע"ז ובדאוכמי, דבזה האבק לבד ג"כ מכהה מראיתו וממילא מוליד חיורא.

סב) גמ', אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף וכו'. **הביאור הלכה** (סימן ש"ב סעיף א' ד"ה והוא) כתב, דאפשר דזה היה מעשה דאביי ורב יוסף, דלא רצה לנער הכומתא בתחילה, דסבר כיון שהוא המנער ומקפיד על כן אסור לו לנער, ועל זה השיב לו רב יוסף, דאלוין בזה בתר בעל הבגד וכיון שהוא אינו מקפיד שפיר יכול אביי לנער לו. עוד ביאר שם (בד"ה והוא שמקפיד), דמוכח ממעשה דעולא וממעשה דאביי ורב יוסף, דבטלית חדשה ושחורה מסתמא קפיד עליה, ואין צריך שיקפיד להדיא, ומשום הכי קפיד עולא ארבנן דפומבדיתא. נולכאורה לדבריו אלה אין ראייה למה שכתב, לבאר מעשה דאביי ורב יוסף, דאפשר דאביי סבר מסתמא דרב יוסף קפיד בכהאי גוונא ועל כן לא רצה לנער, עד שאמר לו, אנן לא קפדינן מידי, וגם לשון זה לא משמע כמו שרצה לבאר. (נ.מ.פ.).

סג) גמ', היוצא בטלית מקופלת וכו' בשבת חייב חטאת. פירש **רש"י**, שאחר שניתנה על ראשו הגביה שוליה על כתפיו, וחייב חטאת שאין זה דרך מלבוש, הקשה **הרשב"א**, **והריטב"א** (החדשים), הא לקמן בשילהי שמעתין איתא דרבי יצא כששני צידי טליתו מונחין על כתיפו, ותירץ, דהכא איירי שכל הטלית שמאחוריו מקופלת לו על כתיפו, ובמעשה דרבי

איירי שקיפל שולי הטלית שלפניו על כתיפו אחת דהיינו של ימין בשמאל וכן להיפך.

סד) גמ', א"ר יהודה מעשה בהורקנוס וכו'. **הריטב"א** (החדשים) כתב, דהא דשרי בסודר על כתיפו ואפילו אין נימא כרוכה על אצבעו, ואיכא מאן דאסר, מסתבר דאיירי כשאין מונח הסודר על ראשו אבל כשמונח על ראשו פשיטא דלכולי עלמא לא בעינן נימא כרוכה. **והבית יוסף** (סימן ש"א סעיף ל"ד) הביא **דרבינו ירוחם** כתב, דמותר לצאת בסודר מעוטף כעין מעיל, והקשה עליו דבסוגיין משמע דאף על פי שאינו מעוטף שרי, ושאינו סודר מטלית, דסודר דרך לבישתו בכך, וכן מבואר בתשובות **הרשב"א** ח"ה ס' רכ"ד שחילק בין סודר לטלית.

והרמב"ם (פר' י"ט הי"ט) כתב, וכל סודר שאינו חופה ראשו ורובו אסור. **ולקמן בע"ב** איתא, האולירין מביאים בלרי נשים לבי בני, ובלבד שיתכסה בהם ראשו ורובו, וכן איתא שם סכניתא צריך לקשר ב' ראשיה למטה, וכתב **הבית יוסף**, דמכאן למד **הרמב"ם** דכל סודר שאינו חופה ראשו ורובו אסור, דהיינו שצריך שיהא רחב כדי לכסות בו ראשו ורובו, ואף על פי שאינו מכסה ראשו ורובו, ובסכניתא פירש **הרמב"ם** דהיא קצרה, ומשום הכי אסור לצאת בה אלא אם כן קשר שני ראשיו למטה מכתפיו, אמנם **רש"י** פירש, דסכניתא היינו סודר גדול התלוי לו על כתיפיו, ומיהו סודר המקופל לו על כתיפיו שרי דכך הוא דרך לבישתו, **ובדרישה** שם פירש דברי הרמב"ם כפשוטו, שצריך לכסות ראשו ורובו ובזה שרי בסודר כשמקופל על כתיפו.

סה) מתניתין, הרוחץ במי מערה וכו' לא יביאם בידו. **הרמב"ם בפירוש המשניות** פירש, דאם נתיר לו להביאם יש לחוש שיסחוט, כדי להביאו כשהוא יבש, אבל כשנאמר לו שאין דרך להוציא זה הבגד נסתפג בו ממקום רחיצתו, ניחו שם ולא יחוש לו בין שיהיה יבש או שרוי, **והר"ן** (על הרי"ף סב: מדפי הרי"ף) כתב דהא דכתיב ונסתפג דמשמע דוקא דיעבד, לאו דוקא נקט, והוא הדין לכתחילה, וכן איתא בברייתא להדיא מסתפג אדם באלונטית ומניחה בחלון, והביא **דהרשב"א** הקשה היכי שרי לאדם להסתפג, ואמאי לא חיישינן שיבא לידי סחיטה כמו דחיישינן לזה בכמה מקומות, ותירץ שכיון שכל הרוחצין מסתפגים אם אתה אסור עליו להסתפג אף אתה אסור ברחיצה, וזה אי אפשר שאין הדבר עומד וכדאיתא **לעיל** (מ.).

סו) מתניתין, אין מתעמלין. פירש **רש"י**, לשפשף בכח, **והרמב"ם** (פרק כ"א הל' כ"ה) כתב, אין מתעמלין היינו שדורס כל הגוף בכח כדי שייגע וזיזע, וכתב **המשנה ברורה** (שכ"ח, ק"ל) דהיא בכלל רפואה, ואף על פי דלא שייך בזה גזירת שחיקת סממנים, מכל מקום כיון שלפעמים מביאים הזיעה על החולה על ידי שחיקת סממנים, חיישינן שאם נתיר לו יבוא לעשות נמי רפואה האחרת. נאפשר דאף לרש"י שפירש דמשפשף בכח, היינו שעל ידי זה מתחמם הגוף, **ועיין בע"ב** שכתב כן (בד"ה שמעמלת) וגזרו בזה משום רפואה כדהתם].

סז) גמ', הרוחץ אין דיעבד לא. כתבו **התוס' בד"ה דיעבד והרי"ף** (סב: מדפי הרי"ף) דקאי אמי מערה חמין, דבמי טבריא שרי לכתחילה כמבואר בפרק כירה דף מ., והטעם שאסרו מי מערה חמין, פירש **הרי"ף**, משום דמערה מרובעת ומטללא נפיש הבלא ואתי לידי זיעה, וכן כתבו **התוס' לעיל** (קט.) ד"ה **רוחצין**, **והרשב"א** הקשה על פירוש זה, הא הזיעה מותרת יותר מן הרחיצה, דהא דאסרינן זיעה הוא משום גזירה דרחיצה, ועוד הקשה דאי הוי דומיא דחמי טבריה, אמאי קאמר הא מני ר' שמעון היא



עד) רש"י ד"ה שחביריך. שתהא רגיל אצלם וכשתשנה מסכת אחרת והם אחרת תשמענה ותהא סדורה בפיך ואל תשתכח הימנה, חזינן מדברי רש"י שחיוב החזרה תמידי ואין לו הגבלה וגם כשלומד מסכת אחרת חייב הוא מכל מקום שתהא המסכת הקודמת עדיין בזכרונו קבועה, והיינו שזהו המעליותא בלימוד עם חבריו שעוסקים גם בענינים אחרים וממילא תוך כדי לימוד מסכתא ידיה חוזר מסכתא אחרת, דהיינו ענין חזרה תמידית, ודוק.

עה) גמ', אין יורדין לקורדימא מ"ט משום פיקא. פירש רש"י, טיט של אותו נהר מחליק, וכו' ואתי לידי סחיטה. והרי"ף (סב: מדפי הרי"ף) גרס פוליאמא, מ"ט משום נקא, ופירש דהיינו בקעה, ויש שם מים ותחתיו טיט כמו דבק, ואם ירד אדם שם חוששין שמא יטבע באותו הטיט וידבק שם, ואינו יכול לעלות עד שמתקבצין בני אדם ומעלין אותו משם, ויש מי שאומר הרוחץ באותה בקעה מצטנן ואותן המים משלשלין את בני המעים והיינו אפילו בחול.

עו) גמ', לא שנו אלא בסם. פירש רש"י דדמי לרפואה וגזירה משום שחיקת סממנין, רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס ציין לרש"י לעיל (קכג: ועיין שם בעלון אות כה) ד"ה אפקטיוזין, דכתב ואף על גב דלא גזור בה משום שחיקת סממנין דהא לאו לרפואה הוא אסור משום דמתקן גברא, הרי דאין בו שחיקת סממנים ואסור משום מתקן גברא.

דף קמח ע"א

עז) גמ', אמר שמואל הלכה מחזירין את השבר. כתב הריטב"א (החדשים) דהוי משום שיש בשיהוי הדבר סכנת אבר, ובשולחן ערוך (שכח, מז) פסק דעצם שיצא ממקומו מחזירין אותו, וכתב המשנה ברורה (ס"ק קמה) דהמגן אברהם פליג, וסבירא ליה דכל מה שהתיר שמואל זה רק בנשבר, ולא ביצא ממקומו, דבכהאי גוונא אסור אפילו לשפושף הרבה בצונן, וכתב המשנה ברורה דעל ידי גוי ודאי יש להתיר, וכן באופן שהרופא אומר שיכול להגיע לידי סכנת אבר. והביא דבספר שולחן עצי שיטום חולק על המגן אברהם, וסבירא ליה דביצא העצם ממקומו לגמרי שרי להחזירו בשבת.

פרק שואל

א) מתניתין, שואל אדם מחבירו וכו' ובלבד שלא יאמר לו הלויני. כתב הרשב"א דנשים שאין מכירות בין השאיליני להלויני, צריכות לומר תן לי וכדומה, שהם לשונות שאין משמען לשון הלואה, וכן כתב הר"ן.

ב) מתניתין, וכן האשה מחברתה ככרות. כתב הריטב"א (החדשים) דהא קמ"ל דאף על גב דנשים קפדניות הן לגמרי, והשאלתן כהלואת אנשים דמיא, ואפילו בהשאיליני אתי למיכתב, אפילו הכי התיר שאילה. אי נמי קמ"ל דאף נשים שאינן רגילות לכתוב אסור להן לומר הלויני, והתוס' יום טוב כתב, דאתא לאשמועינן הא דאיתא בגמ' דבחול שרי להלוות ככר בככר כיון דהוא אתרא דקייץ דמיה.

ג) רש"י ד"ה הלויני, דהלויני משמע לזמן מרובה ואתי מלוה זה לכתוב על פנקסו וכו', וכתב השפת אמת דנראה מדברי רש"י דאסרו על הלואה לומר הלויני שמא על ידו יכשל המלוה, ולפי זה איכא למידק דכשלוה מגוי שרי לומר הלויני, אמנם מלישנא דמתניתין משמע דקאי אכל אדם וכמתניתין דלקמן (קנ:).

ד) רש"י שם, המגן אברהם (שוז, יד), כתב, דבמקום שנוהגים שסתם

הא אפילו ר' יהודה לא פליג אלא בחמי האור, ועל כן ביאר דאיירי בחמי האור, שדרכם להחם מערב שבת, וכדי להעמיד חומם מניחים המים במערה דמטללא (מקורה).

דף קמז ע"ב

סח) גמ', מכלל דלהשתטף כל גופו אפילו לכתחילה. הריטב"א (החדשים) כתב דיש שפירשו דראיית הגמ', מדכתיב הרוחץ ולא המשתטף, ודחה פירושם, משום דלישנא דתנא בסתמא היא רחיצה ואגב שטפיה נקט, ופירש דדייקינן לה ממשנה יתירא דהוה ליה למיתני הרוחץ בשבת ונסתפג, ואמאי הוסיף מי מערה וטבריא, דהא רחיצה במי מערה פשיטא דאסור שהם חמי האור, ובחמי טבריא פשיטא דשרי, ועל כרחך אתי למידק דלהשתטף שרי אפילו לכתחילה. והשפת אמת הקשה מה דיוק הגמ', הא מאי דנקט רוחץ משום דעיקר הדין נשנה לענין הסיפוג שאחר הרחיצה, ותיריך, דכיון דידע הש"ס דאיכא סברא לאסור, הו"ל לאשמעינן לישנא דלכתחילה דאיכא רבותא נמי בזה.

סט) גמ', כיון דרבים נינהו מדכרי אהרדי. החתם סופר דייק מתוס' ד"ה דתניא, דאפילו בשנים מדכרי הדדי, דהרי נדחקו לפרש מעשה דרבי שהיה באחד, ולא כפשוטו שהיה בכמה, והא יכלו לפרש דהיו שנים או שלשה, על כרחך דסברי דבשנים נמי איכא סברא דמדכרי אהרדי. אמנם מלשון רש"י במתניתין שפירש אפילו עשרה בני אדם, הואיל ומרובין הן מדכרי אהרדי, משמע להדיא דבעינן דוקא עשרה. והריטב"א (החדשים) לקמן (קמט.) ד"ה שמא יקרא כתב, דבאלונטית דסחיטתו מלאכה ניכרת וגלויה התירו בשנים דמדכרי אהרדי.

ע) תוס' ד"ה דתניא. מסתמא יחידי היה. הרשב"א בשם התוס' כתב לבאר באופן אחר, דמסתמא כיון דסבירא ליה לרבי כר' שמעון, דגג חצר וקרפף הוו רשות אחת, הוא הדין נמי דסבירא ליה כוותיה גבי אלונטית, ועוד כתב דכיון שהיו עמו לא היו נוהגים בפניו שלא כדבריו, שלא לכבוש את המלכה עמו בבית.

עא) גמ', מסתפג אדם באלונטית ומביאה בידו לתוך ביתו. המשנה ברורה (ש"א, קעה) כתב בשם המגן אברהם דהא דשרינן הכא להביאו לתוך ביתו, כיון דהתירו הסיפוג ולא חששו לסחיטה משום דאי אפשר בלא סיפוג, (ועיין לעיל אות סב), התירו לו להביאו לתוך ביתו, וכתב המשנה ברורה דלפי זה אחר שהביאו לתוך ביתו יהיה אסור לטלטל, אבל האליהו רבה כתב בשם ספר התרומה, דסיפוג אלונטית חשיב כמים מועטים ולא גזור כלל על טלטול שמא יסחוט, וכ"כ בביתאור הגר"א, וכתב השער הציון (שם ס"ק רי"ד) דטעמו משום דסתמו הוא דבר שאין מקפיד על מימיו.

עב) גמ', ר"א בן ערך איקלע להתם וכו'. הבן איש חי בבן יהוידע פירש דרחיצה זו גרמה לו לשכוח את תלמודו, משום דאיתא במתניתין דאבות (פ"ב י"א) דר' יוחנן בן זכאי היה מונה שבחם של ה' תלמידים, ועל ר' אלעזר בן ערך אמר שהוא כמעין המתגבר, ופירש רבינו יונה שם שהיה בעל סברא ומחדש דברים מדעתו, והיינו כמעין שמתגבר מיניה וביה כך מתגברת תורתו מיניה וביה, ועל כן כשהלך למקום חומריות שמתגבר מיניה וביה, אם כן לא די שאיבד את כח המעיין המתגבר בתורה, אלא אפילו מעט מים של תינוקות של בית רבן שהוא לימוד המקרא אין בידו.

עג) גמ', אמר החרש היה לבם, היעב"ץ ביאר דדבר זה נגרם לו מדה כנגד מדה, שהוא נמשך אחר עשרת השבטים שמשכו את גופם אחר היין, ועל כן הקשיח לבם ונעשו כפתן חרש במילי דשמיא.



ומהא דשקיל וטרי רב יוסף למידק ממתניתין, משמע דאירי נמי בשאילה, וכן קשה לרבא דמודה דאיכא למיחש דלמא אתי למיכתב ושרי משום שמחת יום טוב, ותיירץ, דהא גם כשאמר בלשון שאילה הוי הלואה וניתנה להוצאה וחיישין דלמא אתי למיכתב, לכך בעינן דיאמר בלשון שאילה ועל ידי כך יוכל לתבוע כל זמן שירצה ולא אתי למיכתב, וגם יגמור בדעתו שלא לתבעו בב"ד, ועל זה מהני לשון שאילה שעל ידי כך יהיה לו היכר לא לתבעו בבית דין.

(יא) גמ', שם. השלטי גבורים כאן הוכיח, דהלכה כרבה דניתנה ליתבע, דהא קי"ל בבב"ד פרק משילין מן הירושלמי, דכל קנין שנעשה ביום טוב או בשבת מועיל, ואי הוה קי"ל דלא ניתנה ליתבע נמצא דגורנין על מעשה יום טוב שלא יהיה לו קיום בב"ד. והש"ך (חו"מ ריש סימן ר"ח) תמה דאי אין קיום למקח ביום טוב, אם כן גזל הוא ביד הלוח, ואמאי לא ניתן ליתבע.

(יב) גמ', מתיב רב אידי בר אבין השוחט את הפרה וכו'. המהרש"ם בדת תורה (או"ח סימן תקצ"ז) הקשה מכאן על הסוברים דיש חיוב להתענות בראש השנה, דאם כן איך מוכיחים מהכא דלא כמ"ד דלא ניתנה ליתבע, דהא גם למ"ד דניתנה ליתבע הוא משום שמחת יום טוב, והכא בראש השנה לשיטה זו חייב להתענות, (ועיין שם עור).

(יג) גמ', ואי לא ניתנה ליתבע מאי משמט. הראשונים פליגי, דדעת היראים (סימן קסד) דמצות שמטת כספים היא רק שאסור לתבוע, אבל מעל הלוח עצמו לא הוסר החיוב לשלם, ודעת שאר הראשונים (כמובא בתועפות ראם שם סקט"ז) דנפקע חיוב הלוח לחלוטין, והנה בשלמא לשיטת היראים הקשתה הגמ' שפיר, דהא מה שהלוחות יום טוב לא ניתנה ליתבע, היינו דאי אפשר לתבעו בב"ד וכמשמעות הגמ' ורש"י, אם כן אילו שמטת היתה משמטת היינו לכח התביעה, והרי בין כך אין כח תביעה. אבל לשיטת הראשונים מאי קשיא, הא ישמט שלא יתחייב הלוח כלל. (י"ר.) ועיין בפירוש רבינו חננאל ששינה קצת מלשון הגמרא ולגירסתו אין הקושיא "מאי משמט", דכתב וז"ל "אלא לר' יוסף דאמר לא נתנה ליתבע אמאי צריך למיתנא משמטת בלאו הכי פטור הוא מלשלם", ולפי זה אתי שפיר אף להני ראשונים דנפטרי לגמרי.

דף קמט ע"א

(יד) גמ', רב ביבי אמר גזירה שמא ימחוק אביו אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. הרמב"ם (פכ"ג מהל' שבת ה"ט) כתב וז"ל, אסור לקרות בשטרי הדיוטות בשבת שלא יהא כדרך חול ויבא למחוק, מונה אדם פרפרותיו ואת אורחיו מפיו אבל לא מן הכתב כדי שלא יקרא בשטרי הדיוטות. והקשה ה"ט (סימן ש"ז ס"ק י"א) דלפי זה יצא דלא פליגי, דלאבבי נמי עיקר הגזירה שמא ימחוק, ותיירץ דלרב ביבי שהטעם במשנה הוא שמא ימחוק, מכיון דהדרך היא לכתוב בכותל את אורחיו, לכן אין איסור רק כשכותב באופן שיכול למחוק, ולא במקום גבוה שלא יכול למחוק. ולאבבי דהווי גזירה משום שטרי הדיוטות, גם בכותל גבוה שייך לגזור אטו שטרי הדיוטות.

(טו) גמ', שמא יקרא בשטרי הדיוטות. פירש רש"י בד"ה שמא ימחוק, דהיינו של מקח וממכר, וכתבו התוס' ד"ה בשטרי הדיוטות דלעיל (קטז:). פירש"י ד"ה שטרי וכו' שהם חשבונות או אגרות השלוחות למצוא חפץ, והתוס' שם ד"ה וכו' שכו', כתבו דרש"י הגיה בפירוש כתב ידו דדוקא שטרי מקח וממכר, ויעו"ש הטעם. והחתם סופר כתב, דלעיל איירי אליבא

הלואה רשאי לתבוע לאלתר כמו שנוהגים במדינתנו, רשאי לומר הלויני. והקשה הביאור הלכה (בד"ה לזמן מרובה), הא הגמרא מקשה דבשאלה נמי היה לנו לאסור דלא קפיד המלוה עליה ואתי למכתב, ומשני דהכירא הוא במאי דמצרכין ליה לומר השאילני דוקא, ואם כן הכא לא שייך זה וכמו בלשון לעז שאסרו מטעם זה וכמו שכתב הגר"א.

(ה) גמ', כל מילי דיום טוב כמה דאפשר לשינוי משנינן. פירש רש"י, דאמרין המביא כדי יין לא יביאם בסל ובקופה וכו', ובביצה (כט:). פירש רש"י משום דנראה כמעשה דחול לשאת משאות, וכתב הבית יוסף (תק"י סעיף ח') דמשמע מדברי רש"י דבמולך הכדים בחוץ במקום רואים דוקא בכחאי גוונא לא יביאם בסל ובקופה, אבל מטלטל במקום שאין רואים כגון מזוית לזוית באותו בית.

דף קמח ע"ב

(ו) גמ', דהא תוספת דיוה"כ דאורייתא היא וקא חזינן להו דקאכלי ושתו עד שתחשך וכו'. הרמב"ן בתורת האדם (ענין אבילות ישנה) הקשה, דאי אכלי עד שתחשך דהיינו עד הלילה ממש, הרי עברו על ספק כרת דחמיר מתוספת. ותיירץ בתירוצ' א', דעד שתחשך היינו שאכלו עד הזמן שצריך לפרוש משום ספק חשיכה, ולא פסקו בזמן שהוא יום ברור, וממילא מצות תוספת לא קיימו, אבל על ספק כרת לא עברו.

(ז) גמ', ולא היא ל"ש בדברבנן ול"ש בדאורייתא וכו'. הרמ"א (סימן תר"ח סעיף ב') הביא מהר"ן פרק ד' דביצה, דכל זה באיסור שאינו מפורש בתורה, אבל באיסור המפורש בתורה מוחין בידיהם. וכן כתב הרשב"א בביצה (דף ל' ע"א), וביאר, דבדבר שאינו מפורש בתורה אפשר לתלות שהם שוגגים, ומחמת דקיל להו הדבר לא ישמעו לנו, ועל כן אמרין מוטב שיהו שוגגין וכו', אבל בדבר שהוא מפורש בתורה לאיסור ועוברים על זה בודאי אינם שוגגים. והשער הציון (שם, ג'), הביא בשם התשב"ץ (חלק ב' סימן מ"ז) דכל דין דמוטב יהו שוגגין נאמר דוקא בנתרבו הרבה שוגגין בדבר, אבל בדבר שרק מיעוטן שוגגים, מצוה למחות בידם אף שיבואו להיות מזידין, כדי להזהיר לאחרים שלא יכשלו.

(ח) גמ', לימא מתניתין דלא כהלל. הקשה הרשב"א, אמאי לא הקשה דאיתא במתניתין בהדיא שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן, וכן שואלת אשה מחברתה ככרות, ותיירץ דמהא ליכא ראיא, דדלמא כיון דאמר ליה השאילני והשאילה, כל אימת דבעי תבע לה, לא חייש הלל לשמא יוקרו החיטים, מה שאין כן באומר הלויני, ומכאן ראיא לרש"י דשאלה אין לה זמן.

(ט) גמ', לא תלוה אשה לחברתה ככר עד שתעשנה דמים. הקשה הרמב"ן אמאי לא תלוה, הא בשעת ההלואה לא עבדא מידי, והוה ליה לומר אשה שהלוחה והוקר נותנת לה דמיו, ותיירץ דכיון שהוא דבר מועט, חיישין דאף על פי שהוקרו תחזיר לה ככר כדי שלא תיחזק בין שכנותיה כצרת עין. ולפי זה כתב הרשב"א דבקיין דמייהו, תעשה עצמה כאילו אין לה ככר ותתן הדמים הקצובים, ולא תיראה כצרת עין, לפי שדמים אלו הם קצובים וידועים בשעת ההלואה, והרשב"א פירש דסתם ככרות של בעל הבית אינם נעשים במדה ידועה, והם אינם מקפידים זה על זה להשיב לחמם במשקל, להכי חיישין טפי שיבואו לידי ריבית, מה שאין כן באתרא דקיין דמייהו.

(י) גמ', רב יוסף אמר לא ניתנה ליתבע וכו' למיכתב. הקשה הרשב"א, הא אמרין לעיל עמוד א', דהשאילני מינכרא מילתא ולא אתי למיכתב,



על קושיית התוס', דשמה בצורתא דחזא שרגיל לראות בה תדיר לא שייכא בה הפנאה ואפ"ה לא מסתכל. דהיינו דסברי דאפילו בסתם דיוקנא (שאינה לשם ע"ז) אסור, וכן דייק המג"א (סימן שז סק"ג). [ונראה לבאר דלרש"י אין רמז דהאי פסוקא איירי דוקא בדברים הנעשים לשם ע"ז, מה שאין כן לפירוש הר"ן דכוונתו לע"ז והן שתי השיטות בתוס'. ועיין ברמב"ן בפירוש החומש (ויקרא י"ט ד') דביאר פשטיה דקרא, שלא יפנה לבו להאמין שיש איזה תועלת באלילים וכו', ורז"ל במס' שבת הכניסו בכלל האיסור אפילו ההסתכלות בהם, שלא יתן דעתו בעינינם כלל. הרי גם הוא ביאר בסוגיין דאלילים היינו ע"ז. ועיין בשולחן ערוך (סימן ש"ז סט"ז) שכתב דהקורא במליצות שיחת חולין ודברי חשק עובר ב"אל תפנו אל האלילים", והקשה האליה רבה, מנא ליה הא, הא בסוגיין נאמר הפסוק על המסתכל בדיוקנא. ותירץ דלפירוש רש"י כל הדברים שהם מדעתכם הם בכלל ועיין עוד בדבריו שם.

דף קמט ע"ב

(ט) גמ', אבל לא על המנות של חול ביו"ט. פירש רש"י דשל חול היינו של קדשים של אתמול, אולם הרמב"ם (פ"ד מיו"ט ה"כ) פירש, דהיינו מנות של חולין, ובלחם משנה הקשה לדעת הרמב"ם, מאי טעמא הוצרך התנא לכותבו, דהא דייקנן לעיל (בע"א) מהרישא דמפיס אדם עם בניו ולא עם אחר, ועוד אם כן מאי טעמא הוצרכה הגמרא לעיל לדייק מהרישא דעם אדם אחר לא, הא מפורש הדבר להדיא בסיפא, והחתם סופר ביאר, דכוונת הרמב"ם על מנות של חולין שהכהנים היו אוכלים עם הקדשים, כדי לאוכלם על השועב, וכדאיתא בתוס' תמורה (כ"ג). ד"ה אוכלין.

(כ) גמ', מהו דתימא וכו' ועמך כמריבי כהן וכו'. רש"י לשיטתו (עיין באות הקודמת) כתב, דחזינן שכהנים הם בעלי מריבה, ולכן נתיר לעשות גורל דלא לינצו. ולדעת הרמב"ם (עיין באות הקודמת) ביאר הלחם משנה דילפינן מהפסוק שישראל מריבים כמו כהנים, [אמנם התרגום שם (הושע ד' ד'), תירגם, ועמך נצן עם מלפיהון, וכן פירש רש"י שם שהכהנים היו בני הוראה, וישראל עשו מריבה עמם, ויתכן שמשום הכי פירש הרמב"ם דלא כרש"י, אבל לרש"י על כרחיך דרשא דהכא לא אתיא כדהתם. (א.ל.)]

(כא) תוס' ד"ה מטילין חלשים על הקדשים ביו"ט, תימה וכו', ובחידושי הר"ן חילק בין אם מחליף קרבן בקרבן אחר שזה אסור, אבל בקרבן אחד עושים מנות וחולקין בגורל, וכן הביא היפה עינים שפירש הר"ש משאנץ בתורת כהנים צו פרשה י', ובתוס' קידושין (נג). ד"ה וקאמר וכו' חילק, דהתם איירי כשנטל ממון של חבירו כנגדו, וכאן איירי בחלוקת החלקים מיניה וביה.

(כב) גמ', כל שחבירו נענש על ידו וכו'. כתב העיין יעקב שדקדק לומר על ידו דהיינו בגרמתו, שהוא מבקש מהקב"ה שיענש על ידו, וכן משמעות הפסוק עונש לצדיק, וכן משמע פרק קמא דע"ז, ורבי עקיבא איגר בגליון הש"ס ציין לתוס' ב"ב (כב). ד"ה אנא וכו' שביאר הסוגיא שם שהתאוננו האמוראים שעל ידם מת רב אדא, ומשום גמרא דידן שאין מכניסין במחיצתו של הקב"ה. [וצ"ע דהתם הא לא ביקשו שימות, ורב יוסף יוסף נמי התם לכאורה לא ביקש להדיא שימות וע"ש. (א.ל.)]

(כג) גמ', ויאמר ה' מי יפתה את אחאב וגו'. ביאר העץ יוסף דהיו עוונותיו וחזיונותיו שקולים, כדאיתא בסנהדרין (קב). וכן ביארו חז"ל את הפסוק התם וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו, דהיינו מיימינים

דרכי נחמיה שאסר לקרא גם בכתבי הקודש, דודאי לא מיחלף בשטרי חובות, ועל כרחך שסובר שיש איסור עצמי שמא ימחק, ואם כן גם איגרות שלומים אסור מטעם זה, ושמעתין אתיא כת"ק דלעיל, ואין האיסור שמא ימחק אלא דכל האיסור הוא רק בכתב של אורחיו ופרפרותיו, דמיחלף בשטרי חובות שכתוב שמות אנשים וסכום הלוואתם. והט"ז (שז, יא) כתב שדעת הרמב"ם דרק שטרי מקח וממכר הוו שטרי הדיוטות, וכן דעת הרמב"ן (ועל פי זה פסק להתיר לשמש הקהל לקרוא המזומנים לסעודה מתוך כתב), אולם באליה רבא (ס"ק ל"א) תמה דהרמב"ם בפירוש המשניות הכא, כתב לאסור איגרות, וכן המגיד משנה (בפכ"ג הי"ט) הבין כן בדעת הרמב"ם, וכתב דאטעיתיה להט"ז הטעות סופר שיש בבית יוסף, שהביא כן מהר"ן בשם הרמב"ם. ובאמת בר"ן עצמו (סד: ד"ה תנו) הוא בשם הרמב"ן.

(טז) גמ', שמא יקרא בשטרי הדיוטות. הרא"ש (סימן א) כתב בשם רבינו יונה, דטעם האיסור משום ממצוא חפצך ודבר דבר. ובחידושי הר"ן כאן כתב, ב' טעמים א'. לפי שאין בהם תועלת וצורך יום טוב ואינם ראויים לטלטל, אי נמי שמא יכתוב תשובה לשואל ממנו דבר.

(יז) גמ', במראה של מתכת עסקינן וכו'. הרמב"ן וכן הר"ן והרשב"א הביאו דברי הר"מ בר יוסף דהאיסור בכל מראה, אלא עיקר הגזירה משום מראה של מתכת, ומשום דידה גזרו בכל מראה. אולם הרי"ף כאן וכן הרמב"ם (פכ"ב מהל' שבת הי"ד) פסקו, דדוקא מראה של מתכת אסורה (וכן בר"ן רא"ש מאירי רשב"א), ולא גזרו שאר מראות אטו של מתכת, ואף שת"ק סובר כרבה שאסר גם בגובה ב' קומות והיינו שגזר בזה ולא חילק, ואם כן לכאורה צריך לגזור גם בשאר מראות, מכל מקום חילקו הראשונים (הנ"ל), דדוקא במין אחד השוו מדותיהם, אבל בשני מינין לא גזרו מין אחד אטו מין שני, וכמו שבאדם חשוב התירו לעיל (יב:) ולא גזרו אטו אדם רגיל, (והטעם כיון דהוי גזירה לגזירה). והבעל המאור למד נמי כדעת הר"מ בר יוסף, דלחכמים אין לחלק בין של מתכת לשאר מינים, אולם כתב דדוקא איש שרגיל לתקן עצמו בזוג של ספרים נאסר עליו בכל מראה, אבל אשה שאינה רגילה בנטילת שיער בזוג אסורה רק בשל מתכת. והרמב"ן במלחמות פליג עליה והוכיח מהירושלמי דבריייתא זו איירי בנשים, דכתב הירושלמי בטעם הגזירה, דפעמים שהיא רואה נימא אחת לבנה ונימא שחורה ותולשתה ובאה לחיוב חטאת, ואי איירי באיש הרי אפילו בחול אסור לפי שאינו דרך כבוד. [ומה שכתב שאינו דרך כבוד צ"ע דהא לעיל (צד): הטעם משום לא ילבש, אמנם התוס' בע"ז (כט). ד"ה המסתפר וכו', כתבו דלאיש אסור משום לא ילבש, וסיעתא מהירושלמי שכתב לפי שאינו דרך כבוד, דהיינו שהוא טעם אחד, ואולי אפשר לבאר דהוא משום שאם עושה בדרך כבוד למלכות שרי כמו שהוסיף שם דלבית רבי התירו, יעוי"ש. (א.ל.)].

תוס' ד"ה ודיוקני עצמה וכו', מכלל דאחרני הוו מסתכלי. הקשה השפת אמת דמה דאחרני הוו מסתכלי היינו רק לראות איזה מטבע הווי, וכאן הרי האיסור משום אל תפנו אל האלילים ודאי לא איירי בהסתכלות כזו, ובפרט למה שכתב המאירי שהטעם הוא שמפנה ליבו לבטלה.

(יח) גמ', אל תפנו אל האלילים וכו', אל תפנו אל מדעתכם. וראה ברש"י שביאר אלילים שאתם עושים מדעת לבבכם וחלל שלכם, לשון חללים, ובחידושי הר"ן ביאר, דהכוונה לשון חללים בלא רוח, והיינו דברים שעושים מדעתכם שאין בהם נשמת חיים. ובתוס' ד"ה ודיוקני כתבו נראה דבשויה לשם ע"ג אמר. ובמסורת הש"ס ציין לתוס' ע"ז (דף נ'). שתירצו



דממצוא חפצך, ומשני בחבר נכרי. דהיינו שאומר לו בערב שבת. והקשה רב אשי אמירה לנכרי שבות. דהיינו שבאמת יהיה מותר כיון דהווי רק שבות בעלמא ומותר בערב שבת (ועיין באות הבאה)

לא) גמ', אמירה לנכרי שבות, פירש רש"י וכבר סתמא רבי וכו' דהיינו דפשיטא שאסור, וכן פירש בחידושי הר"ן, ועוד הביא יש מפרשים שפירש בתמיהה, דהיינו דכיון דאמירה לנכרי שבות, לא שייך לאסור אלא בדאורייתא, אבל שכירות דאסור מדרבנן לא, והקשה על פירושם, מדלא קאמר רב אשי לעולם חבירו ישראל, אלא אמר אפילו תימא חבירו ישראל, משמע שהיה פשוט שבעכו"ם אסור, ועוד הקשה דבעירובין גבי ההוא ינוקא דאישתפוך חמימי, משמע דגם בדרבנן אמירה לנכרי שבות.

לב) רש"י ד"ה אמירה לנכרי שבות, וכו' בא לכבות וכו'. הקשה השפת אמת דכיבוי שאני דהוה מלאכה גמורה. ובוודאי לר"י דמלאכה שאין צריכה לגופה חייב, אבל שכירות פועלים הוי רק איסור דרבנן. ותירץ עפ"י תוס' לקמן ד"ה ודיבור וכו' דמשמע דס"ל שממצוא חפצך הווי איסור דאורייתא. (ועיין אות לד'). והיעב"ץ הקשה דמהיכי תיתי שיש איסור אמירה לנכרי אי שאינו מלאכה דאורייתא (ועיין לעיל באות הקודמת), ותירץ דמוכח מכאן כמו שכתב במור וקציעה (או"ח בהצעה שלפני סימן רמ"ג) דמה דאמרינן אמירה לנכרי שבות, היינו דווקא במידי דלאו מלאכה, אבל במלאכה דאורייתא גם איסור אמירה לנכרי הווי דבר תורה.

לג) גמ', הא קמ"ל לא יאמר אדם לחבירו וכו' אבל אומר וכו' הנראה שתעמוד עמי לערב. והרשב"א הריטב"א (החדשים) וחידושי הר"ן הביאו גירסא הפוכה - והא קמ"ל לא יאמר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב ודלא כרבי יהושע בן קרחה. והקשה הריטב"א דאם כן קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן, דלקמן פסק כר' יהושע בן קרחה, והכא סתם מתניתין דלא כוותיה, ור' יוחנן פוסק כסתם מתניתין, ואף די"ל אמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן. או שר' יוחנן יפרש המשנה באופן אחר. מכל מקום היה לגמרא להקשות ולתרוץ כבכל דוכתא. ולכן הכריח בגירסת רש"י. ומה דהוצרך ר' יוחנן לפסוק כר' יהושע בן קרחה אף דסתם מתניתין כותיה דהיינו משום דאינו מפורש במשנה בהדיא.

לד) גמ', מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר, דיבור אסור הרהור מותר. ומחאבא יליף דמותר לומר הנראה שתעמוד עמי לערב, אף דכוונתו שרוצה לשוכרו, וא"ת הניחא לרש"י לעיל (ק"ג): ד"ה שלא, דפירש דודבר דבר הוא איסור לחשבונות של חול שפיר, דהודבר דבר אזיל אמצוא חפצך, וממילא למדנו דמצוא חפצך מותר בהרהור, אבל לתוס' שם ד"ה שלא, שפירש דודבר דבר היינו שלא ידבר הרבה דברים בטלים, אם כן בכחאי גוונא נילף דהרהור מותר אך מהיכי תיתי דאף למה ששייך למצוא חפצך מותר, (י.פ.). וי"ל דדברי ר"ת שם וכן כתבו הרמב"ן הרשב"א והריטב"א (החדשים), היינו לפי מה דגרסי דלא יאמר (עיין באות הקודמת), דאין הכי נמי לגירסת רש"י הכא והיא שיטת ר"י בן קרחה אין לדבריהם מקום, אבל אי לא גרסינן כרש"י הרי הרהור בחפציו אסור, ואדרבא זה ביאור קושייתם על רש"י דלא בעינן דוקא לאסור דיבור, דהא כל דבכלל חפצך אסור ואפילו הרהור, ואם כן אדרבא אתי שפיר, ואין הכי נמי רש"י נמי לשיטתו וע"כ לא קשיא עליה קושייתם. [

לה) גמ', פוסקין צדקה לעניים בשבת. הקשה הר"ן (סד. בדפי הרי"ף) אמאי שרי ומאי שנא מהא דתנן ביצה לו: דאין מקדישין ביום טוב, ותירץ בשם רבינו חננאל דהאיסור להקדיש הוא דוקא בכלי מסויים, משום דמיחזי כמקח וממכר, אבל לחייב עצמו ממון לגבוה שרי, אולם עדיין

ומשמאלים לזכות, כיון דהוה שקול, ואמר הקב"ה מי ימצא בעוונותיו עוון חמור שיכריע את הכף, והרוח דנבות הכריע, כיון שנעשה בה עבירת שפיכות דמים החמורה, וכן למד הרמב"ם (פ"ד מרוצח ה"ט) מאחאב שאף שהיה עובד ע"ז שנאמר בו רק לא היה כאחאב, אף על פי כן רק בעוון שפיכות דמים נתחייב כליו. יעו"ש.

כד) גמ', זה רוחו של נבות. כתב היעב"ץ דחזינן ששייך חטא ועונש גם ברוחות ומתים, והא דאמרינן לעיל (ל). דכיון שמת נעשה חפשי מן המצוות, היינו מצוות שבגופו כמו כלאים שאין נוהג בתכריכים, ועוד כתב שעונש זה היה רק לפי שעה, ללמד שהשקר שנאוי לפני הקב"ה.

כה) גמ', דכתיב דובר שקרים וכו'. וביאר העץ יוסף דאף דאמר הקב"ה מי יפתה וכו', היינו בדברי אמת, ואמנם אחר שביקש רוח נבות על עצמו להיות רוח שקר בפי נביאיו של אחאב נתן לו הקב"ה רשות לכך, דכתיב ועתה הנה נתן ה' רוח שקר וגו', בדברך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו.

כו) גמ', רעשו כל יורדי גיהנם, ביאר העינין יעקב דאף שבין כה וכה הם נידונים בגיהנם, מכל מקום ניחא להם יותר דין גיהנם מהקב"ה, משיהא אותו רשע מושל עליהם, כמו דאמר דוד המע"ה ניפלה נא ביד ה' וביד אדם אל אפולה.

דף קנ ע"א

כז) גמ', מלמד שרכב על ארי זכר וקשר תנין בראשו, כתב הענף יוסף (בשם רמת שמואל) שמלכות יהודה נמשלה לאריה, ומלכות מצרים לתנין, ואפשר דלכן עשה רמז לומר שכבש מלכויות אלו שהם היו ראשי המלכות, והמהרש"א כתב דאריה הוא מזלו של נבוכדנצר שנאמר, עלה אריה מסבכו. ולכן נחרב הבית על ידו בחודש אב שמזלו אריה, ותנין הוא רמז לנחש הקדמוני, שהוא מזלו וכוהו של עשו שבית שני נחרב על ידו. וכתב דשני החורבנות הם חורבן אחד שתחילתו על ידי נבוכדנצר וסופו על ידי אדום, וכן במזמור על נהרות, הוזכרו גם בבל וגם אדום. וביעב"ץ כתב דנקט ארי זכר שהוא פרא ואכזר יותר מהנקיבה [וכדברי המהרש"א].

כח) מתניתין, לא ישכור אדם וכו' ולא יאמר וכו'. וביאר הרמב"ם בפירוש המשניות, וכבר ידעת כי אסור לנו בשבת, הדיבור והעצה וההשתדלות בשום דבר שנעשה אותו לאחר השבת, מן הדברים שהן אסורין לעשות בשבת, כמו שפירש ואמר ממצוא חפצך ודבר דבר. וכתיב עשות חפצך ביום קדשי.

כט) רש"י ד"ה לא ישכור וכו', דכתיב ממצוא חפצך. ובביצה (לו). פירש רש"י בד"ה משום מקח וממכר דטעם איסור מקח וממכר, או מהאי קרא דממצוא חפצך, אי נמי כיון אתי לידי כתיבת שטרי מכירה [ולכאורה הוא הדין לשכירות פועלים].

ל) גמ', מ"ש הוא ומ"ש חבירו. פירש רש"י דהא ישראל הוא כמותו ולא מצי לאוגרינהו. הקשה השפת אמת הא לפי מה שפירש רש"י במתניתין בד"ה לא ישכור, הטעם משום ממצוא חפצך. אם כן לחבירו מאי טעמא אסור הא לדידיה ליתא שום רווח, דאין נוגע לעסקיו והווי דברים של מה בכך, ובכחאי גוונא ליתא לממצוא חפצך. ועל הא דמתקין לה רב אשי אמירה לנכרי שבות, ופירש"י דכבר סתמה רבי לעיל, הקשה דילמא איירי הכא שאמר לו בערב שבת דלא שמעינן לה לעיל. ובאוקימתא דרב פפא בחבר נכרי, הקשה, הא גם במה שאומר לנכרי שייך איסור דממצוא חפצך בעצם מה שאומר לו. ועל כן פירש הסוגיא באופן כדלהלן, דקושיית הגמ' מ"ש הוא ומ"ש חבירו, דיהיה בעצם מה שאומר לחברו לשכור, איסור



אברהם (של"ו, א') הביא כן **מרש"י בעירובין** (ק.) ו**חולין** (פ"ט.) ומנגד הביא דעת **הרמב"ם** דשייך תלישה גם ביבש. ועיין עוד **בביאור הלכה** (סימן של"ו סעיף י"ב ד"ה חייב) שהאר"י בענין זה בדעות הפוסקים.

(מ) **גמ', כוס בשדה מי איכא**. דהיינו דבשבת אין יכול להביא הכוס לשדה. והקשו **היעב"ץ והשפת אמת מברכות** (כו:), אר"י אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת, ואומר הבדלה על הכוס, ואם כן אפשר שהבדיל בביתו מבעוד יום על הכוס ויצא לשדה, וכתבו דצריך לומר דסוגיין דלא כר"י אמר שמואל דברכות. ובהגהות **הגרי"מ בידרמן** שם, הקשה דמבואר **בטור ושולחן ערוך** (סימן רצ"ג). דרך לצורך מצוה התירו להבדיל של מוצאי שבת בשבת, ונשאר בצ"ע. אולם **היעב"ץ** כתב דהכא נמי לדבר מצוה הוא מדהתירו לו להחשיך.

(מא) **רש"י ד"ה המבדיל בין קודש לחול**. להיכרא בעלמא וכו' ו**בד"ה ועבדינן**, ואחר"כ וכו' ברכה גמורה. וביאר **הרשב"א** דבריו דבתחלה אומר בלא שם כלל רק המבדיל בין קודש לחול, (אמנם הוסיף דלרש"י בעי להבדיל בתפילה, ובחידושי **הר"ן** כתב שאינו רואה הכרח לכך, וכ"כ **המאירי והב"י** (רצ"ט) דלרש"י לא בעינן שיבדיל בתפילה), אולם הביא שיטת **הרי"ף** שדוקא אומרה בשם. וכתב דנראה שיטת **הרי"ף** דבעינן גם כוס, וכן הבין **הר"ן** (סד:) בדעת **הרי"ף**. וכן דייקו **מהרי"ף בפסחים** (כא.), ו**הר"ן** כתב **דהרמב"ם** (בפ' כ"ט משבת ה"ה) סתם הדברים ולא פירשן. ובחידושי **מרן רי"ז הלוי** על **הרמב"ם**, ביאר דגם דעת **הרמב"ם** כהרי"ף, וביאר סברות **הרי"ף** ורש"י, דלרש"י קודם הבדלה לא נפקע דין שבת לאיסור מלאכה, ולכן סגי בהבדלה כל דהו להפקיע דיני שבת, אולם להרי"ף חיוב ההבדלה הוא הגורם לאיסור עשיית מלאכה עד שיקיים את חיובו, ולכן פשוט שצריך דוקא הבדלה גמורה בשם ועל הכוס. אלא שאין צריך את כל נוסח הברכה. ודייק זאת מלשון **הרמב"ם** שם שכתב ו"ל, אסור לאדם לאכול או לשתות יין משקדש היום עד שיקדש, וכן משיצא היום אסור לו להתחיל לאכול ולשתות ולעשות מלאכה או לטעום כלום עד שיבדיל, עכ"ל, הרי שהשווה איסור האכילה ושתיה קודם הבדלה, לאיסור עשיית מלאכה, ומוכח דחיוב ההבדלה הוא הגורם לאיסור מלאכה, כאיסור אכילה ושתיה.

דף קנא ע"א

(מב) **גמ', מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך וכו'.** כתב **הר"ן** (סד: מדפי **הרי"ף**) בשם **הרשב"א** (ועיין ברשב"א שכתב כן בשם התוס', אלא דלפנינו ליתא לתוס' זה) דשמעינן מהכא, דישאל שקיבל שבת קודם חשכה, מותר לומר לישראל חבירו לעשות עבורו מלאכה, כיון דלחבירו מותר אין באמירתו כלום. וכדהכא דאפילו שלהאומר העומד מחוץ לתחום אסור, כיון דלחבירו אין איסור, דהוא בתוך התחום, אין איסור באמירתו. ו**הר"ן** דחה הראיה, משום דהכא טעם ההיתר הוא דאם יש בורגנין גם לו עצמו מותר לשמור. ו**הבית יוסף** (רס"ג) כתב ואיני מבין דבריו, דבאופן שרצה להוכיח עליו, נמי איכא למימר דאם לא היה מקבל שבת היה מותר בעשית מלאכה. ו**הב"ח** תמה על דבריו, וחילק דבשמירת פירותיו יש אופן של היתר גם בשבת אם עכו"ם יתקין בורגנין, מה שאין כן כשקיבל שבת, עכשיו כבר אין לו היתר, (ועיין לעיל אות לח). ו**הדרכי משה** הקשה על הבית יוסף, מאדם שקיבל עליו ב' ימים יום כיפור, שאסור לאחרים לעשות לו מלאכה כמבואר בסימן תרכ"ד. וחילק שביו"ב ראוי לעשות ב' ימים משום ספיקא דיומא מה שאין כן תוספת שבת.

הקשה הא אין מעריכין בשבת, אף על גב שאינו כלי ידוע אלא רק מחייב עצמו. ובהגהות **מא"י** תירץ שגם מעריכין היינו על אדם ידוע. [והיינו משום דמהות ערכין היינו למדוד ערך הנערך והוא הדמיון למקח וממכר]

דף קנ ע"ב

(לו) **גמ', ת"ר מעשה בחסיד אחד וכו' ונמלך עליה לגדרה ונזכר וכו'.** היפה עינים הביא **מהמדרש** (ויק"ר פל"ד) שבאמת חשב לגדרה בחול, אלא כיון שחשב בשבת איך לגודרה בחול נמנע מלגודרה כלל, וכן **בירושלמי** פרק ט"ו, וכן הביא **רי"א חבר** מהירושלמי, וכתב שכן צריך לפרש בגמרא דידן ואתי שפיר הרבותא בחסידותו. והט"ז (סימן ש"ז ס"ק י"ד), רצה להוכיח ממעשה זה כשיטת **רבינו ירוחם** שישאל שאמר לנכרי לעשות לו מלאכה בשבת אסור לו לעולם משום קנס, ודלא **כרמב"ם והשולחן ערוך** (שם ס"ב) שמותר לו לערב בכדי שיעשו. ורצה לפרש את המעשה בחסיד שידע שהיה שבת, אלא שנמלך לגדור על ידי עכו"ם, להציל מהפסד. ונזכר שגם זה אסור משום שבות דשבות. ונמנע גם בחול מלגודרה, והיינו כשיטת **רבינו ירוחם** שאוסר באמירה לנכרי לעולם. אלא שכאן עדיין לא היה אמירה והחמיר במחשבה להחשיבה כמעשה, ועוד כתב לבאר כירושלמי הנ"ל וכתב דזה עיקר. ו**העיון יעקב** כתב דהמלכה זו היתה לגודרה בעצמו, שהשעה היתה דחוקה לו, כי סתם חסיד הוא רבי יהודה בן בבא או ר"י בר אילעאי, שהיו ו' תלמידים מתכסים בטלית א'. ואחר שנוצר נמנע מלגדור בעצמו. אלא להוציא הוצאות על הגדר ונעשה לו נס שעלה באותו שדה צלף שמוזה היה לו פרנסה בריוח ולא בצער כבתחילה.

(לז) **גמ', מותר לאדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך וכו'.** ובתוס' ד"ה **לכרך** כתבו בסוה"ד דאפילו לחבירו נמי יכול לומר לך לי וכו' עי"ש. ו**הרשב"א** באמת פירש דקאי בגוונא דאומר לשם אני הולך בוא עמי, דאי לא מאי קאמר פשיטא, וכן כתב **הרמב"ץ**. ו**המגן אברהם** (סימן ש"ז ס"ק י"א) דייק מדבריהם שמותר לומר דבר זה אעשה למחר גם בדבר שאסור לעשותו היום, (וכן דייק מלשון **הרמב"ם** והבית יוסף דסברי הכי). אולם **הרמ"א** (שם ס"ח) כתב שאסור לומר אעשה דבר פלוני למחר (ומקורו מהרא"ש בפירקין). ו**הביאור הלכה** (סימן ש"ז ס"ח) הביא **מהאליה רבא ומאמר מרדכי** שסתרו את דברי **המגן אברהם הנ"ל**, וכן הביא **מהפרי מגדים** (א"א סק"א) שצידד שאין ראיה מהרמב"ץ ו**הרשב"א הנ"ל**.

(לח) **גמ', שאם יש בורגנין הולך**. פירש **רש"י ד"ה שאם**, דכיון שהוא דבר שיש לו היתר על ידי תקנה בשבת מותר לאומרו אפילו במקום שאין שם ההיתר. אולם **הט"ז** (רס"ג, סק"ג) כתב בתוך הדברים, דכל ההיתר הוא רק בדבר ששייך להתירו בשבת עצמה וכגון בורגנין שאפשר לעשותם בשבת אם עכו"ם יעשו, אבל למפרע שהיה יכול מערב שבת לעשות דבר שיגרום לו היתר בשבת זו, לא מהני להתיר לו בשבת. והוכיח זאת דאם לא כן מאי טעמא הוצרך לומר שיש לו היתר על ידי בורגנין, היה לו לומר שאם היה רוצה היה הולך שם או סמוך לו קודם שבת ואז היה בהיתר. [ולכאורה יש לדחות דאם היה הולך סמוך לשם בערב שבת, אז המעשה שעושה בשבת זה מעשה אחר והילוך אחר כיון שעומד במקום אחר ואם כן, למעשה זה שעושה, שהולך מאותו מקום אין היתר בשבת (א.ל.)] (ועיין לקמן אות מב)

(לט) **גמ', בשלמא קש משכחת לה במחובר. והתוס' ד"ה במחובר וכו'** כתבו, שהאיסור הוא משום יפוי הקרקע, דלא שייך תולש בקש דהוא יבש. ו**הרשב"א** כתב די"ל דהאיסור משום דמזיז עפר ממקומו. ו**המגן**



ד"ה משום רבי יהודה וכו' שאם כתוב אמר פלוני אמר פלוני, פירוש שהיה רבו (מובהק) והורגל לומר דברים בשמו, ואם כן קשה וכי הוה האב תלמיד מובהק לבנו, וכתב דצריך לומר דתרי רב יהודה הוו.

(מח) רש"י ד"ה יקבר בו ישראל, דתלינן מספיקא שמא לצורך נכרי נעשה. הקשה המלא הרועים איזה ספק יש כאן דכתוב מפורש עשו לו ארון ותפרו לו קבר. דהיינו לנכרי, דאי לא הכי, היה לו למימר עשו ארון וחפרו קבר. ותיירץ על פי רש"י במתניתין ד"ה עשו לו ארון, שכתב בשביל נכרי או למכור. דהיינו שבא לפרש שאף על פי שכתוב לו, אין הכרח דהיינו לקבור בו נכרי, אלא יתכן כדי למכור, אם כן פירש לו לטובתו. ואתי שפיר דהספק, אי לו, היינו לצורכו ליקבר, או למכורו לישראל.

(מט) מתניתין. ומטילין אותו על החול בשביל שימתין. פירש רש"י שלא יסריח מחום הסדין והכרים. דהיינו שהחול מצנן. וביפה עינים ציין לירושלמי לעיל פ"ד, שהקשה מהכא אהא דתני התם שאין מטמינן בחול, דמשמע שהחול מחמם, ומשני מרתח רתחא, ומצינ ציננא.

דף קנא ע"ב

(ג) גמ', וזרית פרש על פניכם וגו' ועושין כל ימיהם כחגים. כתב המהר"ץ חיות דכאן הוא מקורו של הרמב"ם פ"ה מהל' דעות ה"א דכתב, כשם שהחכם ניכר וכו' לא יהיה גרגרן וכו' ועליהם מפורש וזרית פרש וגו'. יעוי"ש, והכסף משנה לא התעורר שם על המקור, והוא מפורש בגמרא דידן.

(נא) גמ', אלו בני אדם שמניחין דברי תורה ועושין כל ימיהם כחגים. כתב העיון יעקב אבל מי שאינו מניח דברי תורה, ודאי מצוה לאכול ולחזק גופו לעבודת בוראו, כי הכל לכבודו בראו.

(נב) גמ', שם. ביאר המהרש"א (בחידישי אגדות) שדורשים את התיבה פרש הכפולה בפסוק, דהיינו שפורשים מדברי תורה. ופרש חגיכם היינו שבמקום חגי ה' עושים חגין אחרים.

(נג) גמ', לאחר ג' ימים כרסו נבקעת וכו'. ביאר העיון יעקב על פי הירושלמי פ"ג דמועד קטן, דכל ג' ימים הנשמה טייסא על הגוף וסוברת שתחזור אל הגוף. ומשו"ה דוקא אחר ג' ימים.

(נד) גמ', אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. כך דרש ר' שמעון בן מנסיא ביומא (פה): דדריש הכי מהפסוק ושמרו בני ישראל את השבת (שמות לא ט"ז), ויעוי"ש שיש עוד ה' שיטות שדורשים מפסוקים אחרים. (ועיין באור החיים שמות לא ט"ז).

(נה) גמ', שם. בשולחן ערוך (שכ"ט ס"ד) פסק דאפילו מצאוהו שאין יכול לחיות אלא לפי שעה, מחללין עליו את השבת. והביאור הלכה שם (ד"ה אלא) הקשה הא בכהאי גוונא לא שייך טעמא דישמור שבתות הרבה, ותיירץ דלאו דוקא שבת אלא ה"ה שאר מצוות. וכן הביא מהמאירי יומא (פה): דאפילו בשביל שעה אחת מחללים שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה. עוד כתב הביאור הלכה שם, דכל זה הוא לטעמא, אבל לדינא אינו תלוי כלל במצוות, ואין הטעם שדוחים מצוה אחת בשביל הרבה מצוות אלא שדוחים כל המצוות בשביל חיים של ישראל וכדורשא דשמואל שם שלמד מוחי בהם, וכן הביא מהרמב"ם פ"ב מהל' שבת, וכן ביאר שהתנאים ביומא (פה): שדרשו ממזבח או ממילה או ממחתרת, היוצא מילפותא דידהו, דהתורה הקפידה על חיים של אדם. ועל כן כתב, דאף אי נמצא בין העכו"ם, וודאי לא יקיים מצוות, מחללין עליו אם אינו מומר להכעיס. ותמה על בעל הלכות קטנות שהסתפק בזה.

(נו) גמ', תינוק בן יומו חי אין צריך לשמרו מן החולדה וכו'. כן איתא

(מג) גמ', לעולם אסיפא קאי ואבא שאול וכו' מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך וכו' וצ"ע לשיטת הרשב"א (עיין באות הקודמת) שכתב לטעם ההיתר משום דאף על פי שהוא אינו יכול לילך שם, כיון שהוא מותר לישראל חברו לשמרן אין באמירתו כלום. מה אמר אבא שאול לכלל דכל מה דמותר באמירה מותר בהחשכה, הא בהחשכה הוא לעצמו אינו מותר, ובשלמא להר"ן דההיתר משום בורגנים, שייך לומר דגם לעצמו מותר להחשיך דאפשר על ידי בורגנים, הרי יכול לעשות יתורצו דבריו, אבל לכאורה מלשון הרשב"א לא נראה שזו היתה כוונתו. ואולי יש ליישב דכונת הרשב"א, דכיון דלחבירו מותר אינו דומה לדבר שאסור לגמרי, וכמו שהקילו בדבר שיכול להתיר על ידי בורגנים, ה"ה שהקילו בדבר שאינו איסור לכולם, ואם כן א"ש שגם לו עצמו מותר להחשיך, כיון שלחברו הפירות בתחומו ומותר. (ב.י.י.)

(מד) גמ', שם. בתוס' עירובין (מ"ג). ד"ה הלכה, הוכיחו מסוגיין דליכא איסורא בסיוור פירי, ואפילו בשכר שרי. והקשה רבי עקיבא איגר כאן מב"מ (נח). דמפורש בברייתא שם, דהשוכר את הפועל לשמור את הפרה וכו' לשמור את הזרעים אין נותנין לו שכר שבת, ומבואר דאסור לשמור בשכר. וכן נפסק בשולחן ערוך (ש"ו ס"ד) ונשאר בצ"ע. ועיין בהגהותיו לשולחן ערוך (רמ"ו על המגן אברהם ס"ק ד') שהביא ראייה מסוגיין דלהשאל כלל לחבירו ע"מ שחבירו יחזור וישאל לו לא מיקרי שכר שבת, ואם כן אתי שפיר, דדוקא בכהאי גוונא שרי דלא חשיב שכר שבת, שאסור משום גזירה משום מקח וממכר ושכירות, (כמוש"כ רש"י כתובות (סד). ד"ה כשכר שבת הובא במשנה ברורה ש"ו ס"ק ט"ז), ובשמור לי ואשמור לך, וכן בשאלה לא מיחזי כמיקח וממכר, אמנם לתוס' בעירובין הנ"ל קשיא.

(מה) רש"י ד"ה סכום מקח. מנה ומאתיים, לכאורה עולה מרש"י דרבי יוסי ב"ר יהודה פליג את"ק שהזכיר מנה ומאתיים, אולם הרמב"ם (פכ"ד מהל' שבת ה"ה) כתב לא מצאת במנה הבא במאתיים, ובלבד שלא יזכור לו סכום מקח, עכ"ל, הרי שפסק כת"ק וגם כר' יוסי בר"י. וביאר המגיד משנה דלהרמב"ם פירש סכום מקח, שלא יאמר לו סכום מסויים שלא להוסיף עליו, וגם ת"ק מודה לזה, וביאר דהטעם, שמא לא יתנו לו בסכום שרוצה, ונמצא שהאמירה היתה ללא תועלת, והוא גרם לכך במה שהגביל את הסכום, ועוד ביאר באופן אחר, שכשאומר סכום מסויים, היינו שבא להציל ממונו (שלא יבזבז מיד), ואת זה לא התירו בשבת דאינה מצוה. והר"ן (סד): ביאר שיטת הרמב"ם שר' יוסי רק אומר שאם נתן לו דינר ולקח ממנו ככר ששווי חמשה דנקא. ורוצה להשלים עוד שישית לשיעור הדינר לא יאמר לו השלם את המקח לדינר. ובשולחן ערוך (ש"ו ס"ג) פסק כהרמב"ם וכתב לאסור גם כביאור המגיד משנה וגם כביאור הר"ן, ובטעם האיסור לשיטת הר"ן, ביאר המשנה ברורה שם (ס"ק י"ג) שצירוף סך זה (היינו החשבון) אין בו צורך למצוה.

(מו) גמ', רב אמר ממקום קרוב ממש וכו' ותניא כוותיה כרב וכו'. הקשה רבי עקיבא איגר לפי מה שכתב רש"י במשנה ובגמרא בד"ה תניא כוותיה וכו', לחלק בין חלילין שהאיסור הוא לעולם, למרחץ שמותר בכדי שיחמו. אם כן אין ראייה לרב, דדוקא במרחץ דהווי דבר שיש לו מתירין אסור מספק, אבל בחלילין שאין לו מתירין, אפשר כשמואל בספק, ונשאר בצ"ע. (מז) גמ', אמר רב יהודה אמר רב יצחק בריה דר' יהודה, הקשה המלא הרועים איך אמר האב דבר משום הבן, ובפרט לדברי הרשב"ם ב"ב (קיד):



והרי כל האיסור הוא באפילה. (ש.ב.) [ועיין עוד בשדי חמד אות הש' כלל צה, ושם בדברי חכמים סימן פה]. ובכדי שלא נימא דפליג הירושלמי על הגמ' כאן כתב בספר מזמור לדוד (דף קיא): דאין קפידא רק בישן בלילה בחשך, אבל כשיש נר גם הבבלי מודה. (וראה עוד בשולחן ערוך הגר"ז הלכות שמירת גוף ונפש בקונטרס אחרון אות ב').

סא) גמ', שם. כתב המחצית השקל (סע"ק ז') דענין השינה בבית אפל היינו דווקא בלילה, ובירושלמי (הנ"ל) משמע דאפילו ביום, וכן ביאר בשדי חמד (שו"ת דברי חכמים סימן פה), (אמנם במדרש רבה (קהלת פרשה ג') על הכתוב עת ללדת, איתא כמאמר הירושלמי של ר' לוי, והתם ליתא להא דישן בבית אפל, ובמקום זה איתא דהאיסור הוא בבית המרועע, וכבר העירו בזה היפה עינים כאן ובשדי חמד בשו"ת דברי חכמים סימן פ"ה). ועיין ברוח חיים להגר"ח פלאגי (או"ח רלט) שהבין בזה הקדוש (פרשת תוריע דף מה ע"ב) שגם ביום אסור אבל כל זה בבית יחידי, אך אם דרים אנשים באותו הבית אין קפידא בזה, והשיג עליו השדי חמד בדברי חכמים (שם). ובדברי החיד"א בספר צפורן שמיר (סימן ז' אות קז) מבואר דפירש הזוהר הקדוש כהגאון רבי חיים פלאגי פלאגי זצ"ל דרך בבית יחידי אסור, אך לפי החיד"א גם בלילה אין קפידא רק בבית יחיד, ודלא כהחבי"ף שחילק בזה רק ביום.

דף קנב ע"א

סב) גמ', ביום שיזועו שומרי הבית וכו'. ביאר העינין יעקב דאגדה זו, היא מוסר לאדם שלא יתגאה בילדותו באיבריו, אם הם יפים, או אם יש להם גבורה כיוון שלוקנותו הם שפלים ומעשיו בילדותו משחירין פניו לוקנותו כדלקמן. (וכדפירש"י ענין זה על רוב תשמיש), אלא יתגבר על יצרו לעבודת בוראו ובזכות זה יצליח גם בזקנותו.

סג) גמ', כלבוהי לא נבחין. פירש"י קולי אינו נשמע ובענף יוסף כתב דקשה לומר שאותו צדיק יאמר על עצמו תואר כלב. ופירש על פי הגמ' חגיגה (ה'): דכשנח נפשיה דר' יהושע בן חנניה שאלוהו מה תיהוי עלן מאפיקורסין, (שהיה מתכוון עמם), ודרש להם הפסוק בירמיה, מאי טעמא אבדה עצה מבנים נסרחא חכמתם, דכיון שאבדה עצה מבנים נסרחא חכמתן של אומות העולם, ועל פי זה ביאר הכא, שהקיסר אמר לו לבוא לבי אבידן להחזיר תשובה לטוענים על ישראל דאין אדם אחר הראוי לכך, והשיב לו כיון שזקן ותש כוחו ואינו יכול להתווכח עמהם, לכן גם כלבוהי דהיינו הני דבי אבידן לא נבחין, וכן ביאר על פי זה ההמשך, טחנהי לא טוחנין, היינו שלא ידכאו עוד את בני ישראל.

סד) גמ', ינקותא כלילא דוורדא סבותא כלילא דחילפא, המהרש"א (בח"א) ביאר ב' פנים. א. דהוורד הוא דבר חשוב ואינו מתקיים, כינקותא דאולא וכו', אבל חילפא הוא יותר מתקיים, (ועל פי הערוך שפירש קמשונים), עוד פירש על השיער שבראש, שבינקותם הם צהובים כוורד, ובזקנותם לבנים.

סה) גמ', מהכא לקרחינא וכו'. כתב המהרש"ל דמקום היה ששמו קרחה, וכן היה מקום ששמו גחנינא, ושאלו כמה יש מפה לשם, ולהקניטו נתכוין, דאו לאו הכי אין זה אפילו מדרך המליצה והשחוק, ואף שרש"י לא פירש כן. והמהרש"א (בח"א) ביאר, דלענין מעלה וחשיבות שאלו, ובא לזלזל בו היינו כלפי החשיבות של קרחה והשיב לו בחשיבות של סריס. [וצ"ע מדוע ענה לו ריב"ק והרי איתא לעיל (ל'): דאל תען כסיל כאולתו, ופירש רש"י דהיינו במילי דעלמא, ולפירוש המאירי (שם) דאל תען בד"ת,

במדרש רבה (פ' ח') על הפסוק ורדו בדגת הים, אמר ר' יעקב את שהוא בדמותינו כצלמינו ירדו באת שאינו כצלמנו.

נז) גמ', כל זמן שאדם חי אימתו מוטלת על הבריות כיון שמת בטלה אימתו, כתב העינין יעקב דאין זה סותר לגמ', נדרים (מא). א"ר חייא ואמרי לה אריב"ל כיון שהגיע קיצו של אדם הכל מושלים בו. והיינו אף שעדיין חי, וכאן משמע שרק כשמת, וכתב דהתם מיירי כשנגזר עליו למות על ידי בעל חי, וכאן איירי במת על מטתו. נוכח משמעות הפסוקים [שם]

נח) גמ', אסור לישן בבית יחידי וכו' אחזתו לילית. בהגהות מראה יהושע על מעשה רב (סימן רכ"א). ובשדי חמד (כרך ה' מערכת שי"ן כלל צ"ה) הביאו מהגר"א דהכוונה לבית יחידית שאינה עומדת בין הבתים, ויחידי קאי על הבתים. ובערוך השולחן (יור"ד קט"ז, י"ח) השיג דאם כן הוי ליה לכתוב בית יחידית. [וצ"ע מקרא דכי תבנה בית חדש, הרי דבית ל' זכר. אמנם חזינן בהרבה מקומות דבית הוא לשון נקבה, עיין סוף ב"מ בית ועליה על גבה, ועיין בהגהות אשר"י רפ"ד דמגילה. ועיין שו"ת מהרי"ט (ח"ב סימן נ' ונ"א) בית ממושכנה שנמכרה. ועיין בכנסת הגדולה (אהע"ז סימן סו סקמ"ז) שכתב דבלשון תורה בית הוא לשון זכר. וצ"ע דבאבן עזרא (פרשת ויחי פרק מט פסוק כ') כתב דבית הוא ל' נקבה (דהיינו בל' תורה). וכן כתב באבן עזרא משלי (ט, א.). ובספר לחם דמעה (איכה ה' פ"ה דף עט) כ' דבית ל' זכר כמו הבית הזה אתה בונה. וכן אמרו חז"ל בהרבה מקומות בש"ס "בית זה אני מוכר לך". אמנם בפנים יפות פרשת כי תצא (פסוק כב) על הפסוק כי תבנה בית חדש פירש כמו עיר חדשה ביהודה דהיינו במקום חדש ולא בשכונת בתים דבלא זה צריך מעקה מטעם היזק ראייה וכו' עיי"ש, ועיין עוד ברש"י בראשית (לב, ט.) ורד"ק יחזקאל (מ, מד.) ד"ה פני דרך, ורמב"ן ב"ב (סג. ד"ה ועוד הקשה), ורשב"א שם ע"ב ד"ה אלא לרב, ושו"ת הרשב"ש (סימן תרלב ד"ה ועל אודות), דכתבו דבית הוא לשון זכר, אמנם באבן עזרא שיר השירים (א, ג.) ד"ה תורק כתב דפעמים כך ופעמים כך עיי"ש, וצ"ע.]

נט) גמ', שם. גירסת הרי"ף והרא"ש דאסור לישן בבית בלילה יחידי, וכל הישן בלילה יחידי וכו'. (ועפ"ז כתב בשפת אמת דזהו השייכות לכאן משום דבלילה שינה מעין מיתה צריך ג"כ שמירה ממזיקין). והסמ"ג (עשין ע"ט) גרס כגירסת הש"ס, וכ"כ הרש"ש בשם המגן אברהם (רלט סק"ז). ובירושלמי (פ"ב ה"ו) הגירסא והישן בבית אפל לעצמו ע"ש. מבואר איפוא דהכוונה שהאדם ישן יחידי בבית, ויחידי קאי על האדם ודלא כהגר"א (עיין באות הקודמת), אמנם מפסחים (קיא:) נראה דיחידי מוסב על הבית, דאיתא שם הישן בצל דקל יחידי, ופירש"י שהדקל יחידי ע"ש. ובהגהות מראה יהושע (עיין באות הקודמת) הביא סמך לדברי הגר"א מהזוהר הקדוש פרשת תוריע (דף מ"ה ע"ב) וז"ל ויותר יעקב לבדו מכאן אולפנא, מאן דאשתכח בלחודי בביתא בלילא או ביממא בביתא מיחדא כ"ש בלילא, מאי מיחדא מיחדא משאר בתין, או מאן דאזיל בלחודי בלילה יכיל לאיתוויקא עכ"ל ועיי"ש שהביא מהרד"ל שדחה ראייה זו. וכן בדובב מישורים (סימן עט) דחה ראייה זו. וראה עוד בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן נז ד"ה עיניו שפיר).

ס) גמ', שם. בירושלמי (עיין באות הקודמת) משמע דדוקא בחושך אסור אבל לאור הנר שרי, (ועיין באשל אברהם בוטשטאש רל"ט), נוקשה מהמבואר בברכות (מג:) "אבוקה כשנים", וכתב רש"י לענין דין אל יצא יחידי בלילה, ומבואר שאם לא היה כשנים היה אסור אף שהוא באור,



ותען במילי דעלמא אתי שפיר. (ש.ב.).

סו) גמ', חזייה דלא מסיים מסאניה. הקשה המהרש"א הא אמרה הגמ' לעיל (קכט.) לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו, ופירש"י ד"ה ויקח, שאין לך ביזוי מן המהלך יחף בשוק. ותיירץ דהיה ביום הכיפורים או ט' באב. והיעב"ץ כתב, דאולי מחמת אונס או שמא מכה היתה ברגליו, דאם לא כן אין משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שאין לו מנעלים. נעדר י"ל דמייירי שהקיד דם ולא היו לו צרכי סעודה, ולכן מכר מנעליו וכדאיתא (שם בגמ'), דאם הקיד דם ואין לו מה לאכול, ימכור מנעלים שברגליו ויקנה בהן צרכי סעודה. (ר.ג.).

סז) גמ', נחלת ה' בנים. ביאר העץ יוסף (בשם איי הים) על פי דברי הרמב"ן על הפסוק קניתי איש את ה' (בראשית ד' א') שביאר, הבן הזה יהיה לי קנין לה' כי כאשר נמות יהיה במקומינו לעבוד את בוראו. ואם כן א"ש שהבנים הם נחלה קנינית קיימת לה'.

סח) גמ', קרובים נעשו רחוקים. פירש"י נדמין לי כרחוקים. לכאורה נראה כוונתו על לקוי הראיה. והיפה עינים הביא מהמדרש (ויק"ר פי"ח וקה"ר פי"ב) דמפורש על לקוי האזניים, שבילדותו שמע מהעומד רחוק כאילו עומד קרוב, ועכשיו גם מקרוב אינו שומע וכאילו היה עומד מרחוק. וכתב שאולי רש"י לא פירש כהמדרש, משום דלקמן אמרין מכאן שאזניהם של זקנים מתכבדות, ומשמע דעד השתא לא איירי באזניים.

סט) גמ', משים שלום בבית בטל. צריך ביאור מדוע הוי סיבה שלא יוכל להקביל פניו. וביאר היעב"ץ דלפיכך מוכרח להשאר בבית, שלא יגרם מריבה עמה בצאתו, ותישאר לבדה ולא יוכל לפייסה.

ע) גמ', קשה רימה למת וכו'. פירש המכתב מאליהו (ח"ג עמוד 30) דיש לו יסורים נוראים כשמרגיש שהגוף, שהוא משאת נפשו של הרשע, נרקב וכלה, ורואה בזה אפיסת עולם הזה, ואלה הם יסורי חיבוט הקבר שבאים לזכר את הנפש משייכותה לעולם הזה.

עא) גמ', נפשו של אדם מתאבלת עליו כל ז'. פירש המהרש"א (עיין להלן אות סט) שהנשמה מתאבלת על הגוף כיון שהנשמה שבה לתחת כסא הכבוד וכדלקמן, אבל הגוף שעסק גם הוא בתורה ובמצוות, על ידי הנשמה, הולך למקום רימה ותולעה. אבל המהר"ל (בח"א) פירש שמתאבלת על אשר הוא נפסד מהעולם הזה, ואחר ז' ימים שאז נבדל מהעולם הזה לגמרי אינה מתאבלת יותר. והמכתב מאליהו (ח"ג עמוד 30) פירש דקאי על נפש הרשע שכל תוכן חייו הוא סיפוק תאוותיו הגשמיות והחומריות, ועל כן יש לנפשו יסורים גדולים כשמוציאים אותה בעל כרחה, ואיתא בזהר (ויחי ריח:) כל ז' ימים נשמתא אזלא מביתה לקיבריה ומקבריה לביתה ומתאבלת עליו דגופא.

דף קנב ע"ב

עב) גמ', כל יומא הוה דבר רב יהודה בי עשרה. הרמב"ם (פי"ג מהל' אבל ה"ד). הוסיף עשרה בני אדם כשרים. וכתב העינין יעקב שמקורו מדחבר ר' יהודה עמון, ומסתמא לא היה מתחבר עמון אם לא שהיו כשרים כמוהו. **עג) גמ', פליגי בה רבי חייא ור"ש ברבי חזא אמר וכו'.** הקשה הרש"ש דלכאורה היה לגמ' לפשוט דרבי חייא הוא דאמר עד שיתעכל הבשר, מהא דאיתא המעשה בגמרא **דברכות** (יח.) דרבי חייא ורבי יונתן היו בבית הקברות, ואמר רבי חייא לרבי יונתן להגביה את הציצית מהקברים, ואמרין התם דס"ל שהמתים יודעים. נומשמע שהעמיד הגמ' שם בטרם התעכל הבשר, והוא דוחק דהא איירי בקברים סתם, ובשולחן ערוך סימן

כ"ג ס"א כתב בסתמא לא ליכנס לבית הקברות ולא חילק. אמנם להגמ' שם דפליג אר' יונתן דדריש מ"זהמתים אינם יודעים מאומה", בפשטות נראה דסובר דהם יודעים אף לאחר שיתעכל הבשר ודלא כסוגיין, ואולי סבר דיודעים עד שיתעכל בלבד, וזו היתה סברת הרש"ש אמנם צ"ע וכדלעיל. (א.ל.).

עד) גמ', דכתיב אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. הקשה המהרש"א **דלעיל** (ע"א) ילפינן מהאי קרא דנפשו של אדם מתאבלת כל שבעה, ותיירץ דהתם דאיירי באבילות הנשמה על הגוף, ילפינן רק שבעה כמו אבילות, אבל הכא לגבי ידיעה מדמה הנפש לבשר וכפירש"י דכל זמן שהיה לו בשר מבין.

עה) גמ', משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו וכו'. כתב העינין יעקב דודאי לא חילקם להשתמש בהם כי אין משתמשין בשרביטו של מלך, אלא חילק לשומרם שלא יתלכלכו וכדומה, ולהשיבם בשיצטרך להם כשהם נקיים ושמורים. כן הנשמה נתונה בגוף לשומרה בקדושה וטהרה על ידי עבודת ה' לימוד תורה וקיום מצוות, ואם אינו נוהג כך פוגם את הנשמה. אולם המהרש"א כתב שודאי לא חילקם רק לשמירה, דאם כן הטפשים עשו שלא כהוגן דשלחו יד בפיקדון. אלא חילקם שישתמשו בהם עד זמן מה, ולא קבע להם זמן מפורש, ולכן הפקחים השתמשו רק שימוש נקי, והניחום בקופסא בזמן שהתעסקו במלאכה שאינה נקיה, והטפשים עשו בהם כל מלאכה, וכן הנשמה ניתנה לגוף דרך שאלה, לזמן מה ולא נקבע זמן מפורש אלא כפי הגזירה, והרי"ף (על העין יעקב) ביאר ענין המשל שדרך המלכים שהעבדים יוצאים אחר מרכבתן כשיצאים ובאים, לבושים בבגדי מלכות שזהו כבוד המלך. והטפשים המשיכו להתשמש בבגדים אלו גם לא באותו זמן.

עו) גמ', יקלענה בתוך כף הקלע. המהרש"א ביאר דמה דאיתא בגמרא כלי יתנו לכובס, היינו דקאי על כף הקלע, שיקלענה מגוף לגוף נעד ג' פעמים] אולי יודרך ויתכבס בגוף אחר היותר נקי, אולם במכתב מאליהו (ח"ב עמוד 62) כתב דהרשע המתאווה רק לגשמיות אינו משתנה לאחר מותו, ואינו מוצא בעולם הרוחני את סיפוקו החומרי אשר היה רגיל אליו בעולם הזה, ועל ידי זה יתמלא רעבון עצום בהשתקקותו לתאוותיו, ורעבון זה ידחפהו לחפש מקצה העולם ועד קצהו בחיפוש אחרי מה שאי אפשר למצוא שם, וזהו עונשו הנורא הנקרא "כף הקלע". ומלאכי חבלה שהם התאוות עצמם וכח הטומאה שבהן ירצוהו הלאה והלאה בלי מנוח, וכבר יחשב לו לכעין מדריגה אם ירשוהו להכנס באבן דומם על דרך גלגול, ועל ידי זה יעשה כדומם וישכח את תאוותיו לרגע, עיין שם דברים מבהילים.

עז) רש"י ד"ה והא כתיב ואל עפר תשוב, וליכא למימר ברשעים לחודייהו, דכל קללותיו של אדם הראשון כל דורותיו שוין בהן. **בשו"ת חתם סופר** (יור"ד סימן שנ"ג ד"ה הנה מעלתו) הקשה השואל מהגמ' **סוטה** (יב.) דנשים צדקניות לא היו בפתקה של חוה בעצב תלדי בנים. ואם כן חזינן דאין כל דורותיו שוין, ולא מסתבר לחלק בין קללותיו של אדם לשל חוה. והשיב לו שבאמת היה יכול להקשות גם מקללותיו של אדם הראשון עצמו, דהרי אליהו הנביא לא מת, וריב"ל נכנס חי לגן עדן. אלא יש לחלק שאמנם לא כולם נכללים בקללה של אדם הראשון, ומה שמבואר כאן הוא שמי שנכלל בקללה והיינו שמת, מתקיים בו כל מה שנאמר באדם הראשון והיינו גם ואל עפר תשוב.

עח) גמ', א"ל התם בתוך שנים עשר חדש הוה. הקשה העינין יעקב על פי



הגמרא מאי טעמא שרו וכו', דאי מבעוד יום, הרי בית הלל מתירין בכולן עם השמש. (כדלעיל יז:), ועל כן פירש דאייירי משתחשך. והקרבן נתנאל (אות א') כתב דלא פליגי, דאף לרש"י אי לא נתן מבעוד יום יתן משחשיכה, אלא שלכתחילה יתן מבעוד יום, ואף להרא"ש לכתחילה יתן מבעוד יום, וכדבריו כתב **בשלטי הגבורים** (סה:), והוסיף לבאר דהטעם דעדיף ליתן לכתחילה מבעוד יום, דהא בכהאי גוונא נמי עובר על איסור אמירה לנכרי, כיון שלא קצץ עמו שכירות, אבל מכל מקום לא עובר על איסור מוקצה, מה שאין כן בשבת, שעובר גם על איסור מוקצה. עוד כתב שכן היא שיטת הרמב"ם (בפ"ו מהל' שבת הכ"ב). אולם בכסף משנה שם כתב שדעת הרמב"ם כהרא"ש דאייירי אף משתחשך. ודייק מדכתב וקדש עליו היום. **ובביאור הגר"א** (רסו סק"א) דייק מהרמב"ם דאייירי מבעוד יום [מדקאמר ואף על פי שנתנו] וכפשטא דמתניתין וכתב גם כסברת השלטי הגבורים דע"כ דצריך ליתן מבעוד יום משום מוקצה.

(ג) **גמ', קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו**, הקשה הרמב"ן מאי שנא דלגבי דליקה לא התירו אפילו אמירה לנכרי, ואמרו **לעיל** (קיו:). דאי שרית ליה אתי לכיבויו, ותיירך דדוקא כאן שממונו בידו, קים להו לרבנן שאין אדם יכול לזרוק ממונו מידו בשביל הפסד, ולכן התירו שבות שלא יבוא לאיסור דאורייתא, מה שאין כן בדליקה. **והרשב"א** פליג וסובר דגם כשממונו אינו בידו אלא לפניו מותר, דגם בזה שייך הטעם דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, והביא לזה ראיות. ועל הקושיא מדליקה תירך, דכיון שדליקה דולקת והולכת חיישינן שאם נתיר לו, מתוך שהוא בהול על ממונו ישכח ויכבה עד שלא תגיע שם הדליקה. אבל במציל ברשות הרבים לא שייך האי טעמא.

(ד) **רש"י ד"ה מאי טעמא וכו' והרי הוא שלוחו וכו'**. מבואר **ברש"י** כאן לכאורה דאיסור אמירה לעכו"ם הוא משום שבות, אולם **בע"ז** (טו.) כתב **רש"י בד"ה כיון וכו'** דהאיסור משום "ממצוא חפצך ודבר דבר" דיבור אסור. והקשה **הקהילות יעקב** (סימן נ"ה) **דמהגמ' ב"מ** (צ.) מבואר, דיש איסור אמירה לנכרי גם באיסור לא תחסום, אף דלא שייך טעמא דדובר דבר, ומוכרח שהאיסור הוא משום שליחות כמו שפירש **רש"י** בסוגיין. וחדש דאסור אמירה לנכרי מהני תרי טעמי, ודבר דבר, ושליחות, והנפקא מינה כשאומר לנכרי מערב שבת לעשות בשבת, דכתב **הבית יוסף** (סימן ש"ז) דדעת רוב הפוסקים לאסור, והרי מודבר דבר אין כאן, דאומר לו בערב שבת. ומכל מקום אסור מדין שליחות. וכן באומר לו בשבת לעשות בחול, שמשום שליחות ליכא, אבל אסור משום "ודבר דבר", דהא בשבת מדבר מעניני חול.

(ה) **בא"ד. כתב השפת אמת** דאין לומר דכוונת **רש"י** דהוא מטעם שליחות ככל שליחות והמעשה יתייחס אל הישראל, דהא אין שליחות לנכרי, ולרוב פוסקים אף לחומרא, ועוד דמבואר במתניתין דעדיף ליתן לעכו"ם מאשר על בהמתו. ואי היא שליחות גמורה אלא שהתרנו מכח הפסד ממון, מכל מקום מסתבר שזה יותר חמור משביתת בהמתו. כיון שהאיסור מתייחס לישראל עצמו. ועוד כתב לדון דאין שליח לדבר עבירה, ומשו"ה לא שייך שליחות. אולם כתב **ד"ל דרש"י** סובר דכיון דהגוי לאו בר חיובא שייך בו שליחות, וכפסק **הרמ"א** (חו"מ קפ"ב) וציין **הגרי"מ בידרמן** דאף על פי שהש"ך שם פליג ארמ"א, דקיי"ל כרב סמא **בב"מ** (י:), מ"מ כבר מבואר **במשנה למלך** (פ"ה ממלוה הי"ד) דבעכו"ם מודה רב סמא דהוה כחצר. ועוד הקשה מהמבואר בגמרא דעדיף לתת לעכו"ם מלחש"ו. ואי שייך בעכו"ם שליחות, הא ודאי עדיפי חש"ו דלאו בני שליחות הם.

הגמ' בחגיגה (ד'): שגם משה רבינו עלה עמו, וזה ודאי היה אחרי י"ב חודש מפטירת משה רבינו, ותיירך או כמ"ד שמשנה רבינו לא מת, או כדכתבו **תוס' לקמן** (קנג.) **ד"ה ונשמתו**, שאם היא רוצה היא יורדת, וצריך לומר דמשום כבודו של שמואל הנביא נתרצה משה רבינו בכך, ועוד כתב שגם לגבי שמואל אפשר לומר כך, שנתרצה משום כבודו של שמואל רק שדחה כן להאי מינא.

דף קנז ע"א

(ט) **גמ', מהספרו של אדם ניכר וכו'. פרש"י בד"ה אם כן**, שאם כשר היה, הכל בוכין עליו וכו'. **והמהרש"א** הוסיף, דמחיים אף אם מספרין בשבחו אפשר שמחנופה או מיראה עושים כן, אבל במותו דלא שייך חנופה ויראה ניכר שזה אמת.

(פ) **גמ', אחים בהספידא דהתם קאימנא. פרש"י** שאמר לו תתאמץ בהספד, כיון שאשמע. **והעץ יוסף** ביאר, דבעוה"ז הצדיק הולך ממדרגה למדרגה, אבל כשמת ובא להתם, הוא עומד. אבל מה שמתעוררים מחמת ההספד לחזור בתשובה, כי מתבוננים שבעוונם נסתלק הצדיק, הרי נהפך להיות מהלך גם אחרי המיתה, וזה הפירוש דהתם, היינו בעולם הבא קאימנא היינו שהוא עומד, ולכן אחים בהספדאי.

(פא) **גמ', ואף שלמה אמר בחכמתו. בכל עת יהיו בגדיך לבנים. פרש"י** דבגדיה היינו הנשמה, **והמהרש"א** נתקשה הא לשון "בגדיך" הווי לשון רבים והנשמה יחידה היא. ומשו"ה פירש דבגדיך לבנים, היינו מעשים טובים שנקראים מדות והווי כמו "מדו בד" דהיינו בגדים, ולבנים היינו בלי כתם וחטא. וכתב עוד שלפי זה אתי שפיר **דלעיל** (קנב:) גבי מלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות וכו', לא הביאה הגמרא פסוק זה, דהתם הבגדים היינו הנשמה שניתנה בתורת שאלה, והכא היינו מידות. והנשמה רמוזה בהמשך הפסוק "ושמן על ראשך אל יחסר" ש"שמן" הם אותיות "נשם" והיינו הנשמה שהיא על ראשך דהיינו במח.

פרק מי שהחשיך

(א) **מתניתין, מי שהחשיך לו בדרך. כתב הרמב"ן בגמ' בתה"ד**, וז"ל ומסתברא נמי דדוקא במחשיך אבל בשוכח ומוציא כיסו לדרך אסור, **והרשב"א** כתב דהוא סבור דבשכח ויצא שלא מדעת בכיסו מותר, דהא טעמא תלמודא **לפי שאין אדם מעמיד על ממונו**, והוכיח דהרי אמרו בגמ' לא שנו אלא כיסו, אבל מציאה לא, וכן לא אמרן אלא דלא אתא לידיה אבל אתא לידיה ככיסיה דמי, וגם ביוצא בשוכח ה"ה והוא הטעם, דאי לא שרית ליה אתי לאתויי. **והשולחן ערוך** (סימן רס"ו ס"ח) הביא י"א דדוקא מי שהחשיך לו בדרך, שהיה סבור שעדיין יש שהוא ביום, אבל מי שיצא מביתו סמוך לחשכה, ושכח והוציא לרשות הרבים לא התירו לו בשום אחד מהדרכים האלו. וכתב **המשנה ברורה** (ס"ק כ"א) בשם **הלבוש** דפושע הוא, כיון דבעת היציאה היה סמוך לחשיכה והיה לו לחוש שישכח ויטלטלנו, אבל מבעוד יום שרי, וכתב (בס"ק כ') דחשיב קצת אונס.

(ב) **מתניתין. נותן כיסו לנכרי. וכתב רש"י** דהיינו מבעוד יום. והקשה **הרא"ש** (סימן א) מדקאמר בגמרא אבל מציאה לא. ואי מבעוד יום הרי כבר הגיע לידו, (והוה ככיסו דזכה בו). ועוד הקשה דמסתבר דגם את הדין דמניחו על החמור יעמיד מבעוד יום, ואם כן מה מקשה הגמרא דהווי מחמר, והרי כיון שנתן מבעוד יום אין כאן עקירה. ועוד הקשה מקושת



שהתירו דבר זה במציאה אלא בתפילין בפרק המוצא תפילין (צו:) ושם נחלקו ר"ש ורבנן והטעם עצמו אינו נכון ומחזור.

(יא) גמ', מוליכה פחות פחות מד' אמות. ביעב"ץ כתב דיש מקשים, מאי שנא מהא דקיימא לן כר' יוחנן (יומא עד.), דבכל התורה חצי שיעור אסור מן התורה, והרי גם פחות מד' אמות היה חצי שיעור, וכתב דלא קשיא מידי, כיון דטעמא דר' יוחנן דחצי שיעור אסור הוא משום דחזי לאיצטרופי. כמבואר שם ביומא. ובהעברה פחות פחות מד' אמות כשעושה הנחה בפחות מד' אמות תו לא חזי לאיצטרופי.

(יב) תוס' ד"ה בו ביום, בסוה"ד דלא שייך למימר גבי מים וכו'. ביאר המלוא הרועים דבשמן לא שייך מה שכתב תוס' שכשנוטלים את האגוזים והרימונים שוב אינה מקיאה. דבשמן כיון שהוא צף למעלה והמים למטה אי אפשר ליטול רק את המים. ומוכרח ליטול קודם את השמן. אולם הקשה שאפשר לנקב את החבית למטה ולהוציא את המים ואחר מכן לסתום את הנקב.

(יג) גמ', והלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה. הקשה הרמב"ץ למה לא הקשו דקא עבר משום שביתת בהמתו. ותירץ דהיה יכול לדחות ולאוקמי בבהמה שאינה שלו, ובאמת לתירץ הגמרא על הקושיא דמחמר תתורץ נמי הקושיא על שביתת בהמתו, כיון דגם הוא עצמו פטור כשאין עקירה והנחה.

(יד) גמ', והא אי אפשר דלא קיימא להשתין וכו'. הקשה השפת אמת דבהאי גוונא הוי כעומד לכתף וגם לו עצמו לא הוי הנחה. דמשמע דדוקא לפוש חייב, אבל בכל גווני שעומד מצד סיבה אחרת שמוכרח אליה פטור. ותירץ דיש לומר שדוקא באדם שהוא בר דעת שייך לחלק בסיבה מדוע עומד, אבל בהמה שאין בה דעת אין לחלק בסיבת עמידתה. וצ"ע.

(טו) גמ', סוף סוף כי מטא לביתיה וכו'. דזריק ליה כלאחר יד. הביאור הלכה (רסו ד"ה כי) כתב דדעת המי"ט הובא בא"ר, דמשמע מהגמרא דכיון דאחר כך זורק כלאחר יד, שוב אין לנו לחוש אפילו אם יעשה הנחה בבואו סמוך לביתו, מאחר דבתחלת הפעולה לא היתה עקירה שהיתה החבילה מונחת עליו מבעוד יום, ומ"מ יש מחמירין שלא יעמוד לפוש ומה דאמרו א"א דלא קאי פורתא זה לא הוי הנחה לגמרי רק נראה כהנחה, [אמנם מקושתית התוס' ד"ה סוף סוף נראה דאף בגוונא דפחות מד' דביד עקירה גמורה יועיל, (י.פ.) אבל יש לדחות הראיה דאי תירץ הגמ' כמו שפירש הר"ח דבאמת לא מוכרח לעמוד כלל אין כלל ראייה].

(טז) גמ', מה ע"ז דעביד מעשה בגופיה הכא נמי עד דעביד מעשה בגופיה. פירש"י דבמחמר אינו מעשה רק דבור בעלמא. ובאפיקי ים (ח"ב סימן ד' ענף ב') (ד"ה ומצאתי וכו') הביא דהשאגת אריה (סוף סימן ע"ג) כתב, דאיסור מחמר הווי כעושה מלאכה גמורה, כיון שהבהמה היא כגרון ביד החוצב, וכמו ליבה והרוח מסייעתו. אלא שהתורה הקילה בלאו זה דמחמר דאין חייב, ועובר רק לאו. וכמו הבערה למאן דאמר ללאו יצאת. והקשה עליו (בדיבור שאחר כך) מסוגיין דמבואר דמחמר אינו כעושה מעשה בגופיה.

(יז) רש"י ד"ה חדא וכו', כדכתיב "לעושה בשגגה", והכא לא קא עביד מלאכה (ס"א גרסי מעשה) אלא דבור בעלמא, וכו'. והקשה רבי אליהו גוטמאכער הא לדברי רבא ילפינן מ-"והנפש אשר תעשה ביד רמה", ומאי טעמא כתב רש"י מדכתיב "לעושה בשגגה", עוד כתב דהגרסא ברש"י "מלאכה" היא הנכונה דהיינו דלא מספיק מה דילפינן מע"ז, אלא כיון דילפינן מהתם דבעינן מעשה בעינן בשבת שתהיה מלאכה גמורה ולהא

ומשו"ה ביאר דברי רש"י שבאמת לא שייך שליחות. אלא כיון שהוא שלוחו חז"ל אסרוהו משום שבות. וכן הוכיח הקהילות יעקב (סימן נ"ה, ב') מהא דלקמן, בישראל שותף של עכו"ם שעושה על דעת עצמו, דאי לאחר מכן גלי הישראל דעתיה דניחא ליה הווי שליחות, אף על פי דדאי אינה בגדרי שליחות, אלא דהוי איסור דרבנן, דמכלל שביתת השבת הוא שגם אחרים לא יעשו על פיו. (ועיין לעיל עלון 99 בכל ענין זה).

(ו) תוס' ד"ה מי שהחשיך וכו', אף על גב דאמר לעיל וכו' דקטן העושה לדעת אביו אסור, מיהו הכא לא מיירי כגון דעביד הקטן עקירה והנחה וכו', והרמב"ן כתב, ואין לך לתמוה היאך עובר אדם על איסור של תורה, וכן כשהזכירו כאן חש"ו על אותה הכוונה הוא שיניחו עליהן כשהן מהלכין. וטעם האיסור (עיין ברשב"א שכתב דמכאן מוכח דבדרבנן אין איסור ספיה, ועיין ריטב"א (החדשים) דפליג עליה) כתב המשנה ברורה (רסו ס"ק יא) דאתי לאחלופי באדם אחר המחוייב במצות, ולפי זה אתי שפיר סדר העדיפות דכל שהוא פחות בר דעת מתמעט החשש דאחלופי.

דף קנג ע"ב

(ז) [רש"י ד"ה לא תצא לחולין, ויחזור ויתרום הפקח אחרת, לכאורה מה שצריך לתרום אחרת היינו פירות אחרים מהכרי. וצ"ע דהרי ממה נפשך יכול לחזור ולתרום את אותם הפירות, דאם הם תרומה אינו חייב כלל לתרום, ואם אינם תרומה הרי הם חולין גמורים ותחול התרומה עתה. (י.ר.) וי"ל דלא זו היתה כונת רש"י אלא פעם אחרת אותם הפירות.].

(ח) גמ', איכא דאמרי לחרש יהיב ליה איכא דאמרי וכו'. כתב הרשב"א דכיון דשל דבריהם הוא ולא איפשטא אזלינן לקולא ויהיב למי שירצה, וכן פסק הרמב"ם (פ"ב מהל' שבת ה"ז) והשולחן ערוך (סימן רס"ו, ה). והביאור הלכה שם ד"ה יתנו הביא מהפרי מגדים דדוקא כשאינו בנו, אבל בנו קטן שהוא בר חינוך מדרבנן, יתן לחרש ושוטה. ואף אם החרש ושוטה הוא בנו מסתפק שם, כיון דאינם בני חינוך.

(ט) תוס' ד"ה דחרש וכו'. תימה וכו'. כתב המהרש"א על פי מה דאמרינן דחרש ושוטה יהיב לשוטה, כיון דלחרש יש דעת קלישתא, ושוטה אין לו דעת כלל. כמו כן אפשר לומר דלקטן יש דעת קלישתא, ועוד דסופו דאתי לכלל דעת גמורה. וסברות אלו עדיפות על החשש דאתי לאיחלופי דאיתא בשוטה. והמלוא הרועים כתב לחלק, דשוטה שאין לו דעת כלל לא אתי לאחלופי בגדול, דגם בדרך שסכל הולך אומר לכל סכל הוא, ולא דמי לחרש שיש לו דעת קלישתא.

(י) גמ', אין עמו לא נכרי וכו' א"ר יצחק עוד אחרת וכו'. כתב הר"ן וכן הרמב"ן (סו. מדפי הרי"ף) דמשמע מהכא שיותר חמור הולכה פחות פחות מד' אמות מנתנית כיסו לנכרי, ולכן רק היכא דליכא חד מכל הגי התירו הולכה פחות מד' אמות, וכתב הטעם בזה, לפי שהוא יותר קרוב לבוא לידי איסור תורה. ולפי זה כתב לאסור במציאה פחות מד' אמות, דהא אסרינן במציאה אפילו ליתן לנכרי, וכל שכן פחות מד' אמות. אולם הביא דעת הרמב"ם (פ"ב מהל' שבת ה"ו) שפסק להיפך. ונתן טעם לדבר (בתשובה לחכמי לונגל) דדוקא בכיסו אדם בהול על ממונו ופעמים שנחפו ללכת וחיישינן שיעבידנו ד"א, ומאותו טעם התירו נכרי כיון שבהול על ממונו וחיישינן שיבוא לאיסור דאורייתא. אבל מציאה אינו בהול ונחפו כל כך להצילה. ולכן אסרו לו נכרי כיון שאדם מעמיד עצמו עליה. והתירו פחות מד' אמות דליכא חששא שיעבירנה ד' אמות, והראב"ד שם בהשגות פליג עליה וכטענת הר"ן כנ"ל מסוגיין. והרמב"ן כתב שלא מצינו



ילפינן מאתה ובהמתך בהמתך דומיא דידך. (ועיין לקמן אות יז)

דף קנד ע"א

(יח) גמ', אמר רבי יוחנן המחמר וכו' משום דהוקשה כל התורה כולה לע"ז. בשו"ת רבי עקיבא איגר (ח"ג סוף סימן ט"ז) הקשה הא ר' יוחנן בסנהדרין (סה:) סבר דאפילו לרבנן דרבי עקיבא סגי במעשה זוטא, ואפילו עקימת שפתיו, אם בדיבורו איתעביד מעשה כגון הנהגה בקול לענין כלאים, דמדמי הש"ס התם. והא מחמר נמי הוי הנהגה בקול וליחשב מעשה לענין חטאת, ונשאר בצ"ע. וכן הקשה רבי אליהו גוטמכר כאן, ותירץ על פי מה שנתקשה על רש"י לעיל (קנג:) ד"ה חרא וכו', (עיין אות טז) ואם כן בדוקא נקט הדרשא דבהמתך דומיא דידה, לומר שבעינן "מלאכה גמורה" בדוקא, ובא למעט ענין זה, שכאן לא יהני הנהגה בקול, אלא צריך דוקא מלאכה גמורה, וכן כתב הרש"ש לעיל ברש"י שם.

(יט) גמ', וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו. בטעם הדבר כתב רש"י מכות (יג:) ד"ה אין לוקין עליו, לפי שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, שהרי הוצרך להזהירו, שאם לא כן לא היה יכול לחייבו מיתה, [דהא אין עונשין אלא אם כן מזהירין]. ובנתיבות המשפט (סימן ל"ד סק"א) גבי מה שפסק שם הרמ"א ס"ב, דאם עברו עבירה שאין בה מלקות פסולים לעדות מדרבנן, וכתב דאין בכלל זה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין. דהא דאין בו מלקות הוא משום חומר איסורו, [ולכאורה לרש"י הנ"ל אינו מטעם חומר האיסור].

(כ) רש"י ד"ה לאזהרת מיתת בית דין, עיקר אזהרתו וכו'. פירש רש"י דאף על פי שבמחמר אין מיתה, מכל מקום כיון שאותו לאו נאמר גם לשאר מלאכות שיש בהם מיתה, אם כן עיקר אזהרה זו היא למקום שיש בו מיתה, והתוס' ד"ה בלאו נמי, הוסיפו בסוה"ד שעיקר הלאו דלא תעשה כל מלאכה הוא על מיתה, ודייקו כן או מכל העושה מלאכה יומת דמשמע שסתם מלאכה היא במיתה, או דהלשון לא "תעשה" כל מלאכה "אתה" וכו', דמשמע דעיקרו לא קאי על מחמר אלא על שאר מלאכות שיש בהם מיתה. והרמב"ם (פ"ב מהלכות שבת) בהל' א' כתב, דטעם הפטור במחמר הוא לפי שאיסורו בא מכלל עשה, ובהל' ב' כתב, דאף שיש לאו מפורש בתורה לא תעשה כל מלאכה וכו' ובהמתך שלא יחרוש בה וכו', אף על פי כן פטור משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, ולכאורה דבריו מוקשים, דבהלכה א' כתב דאין כלל לאו אלא עשה, ובהלכה ב' כתב דאמנם יש לאו, אבל הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין. ותירץ המגיד משנה דאיסור הבהמה בהוצאת משוי הוא מלמען ינוח וגו', וליכא לאו אלא עשה, ולא הבא מכלל עשה. והלאו דלא תעשה כל מלאכה וגו', הוא רק באופן שהבהמה עושה מלאכה בשותפות עם האדם, כגון חרישה. ועל זה שייך שפיר הטעם דלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, כיון שבאותה מלאכה עצמה יש בה מיתת בית דין לאדם החורש, ולכן גם על הבהמה פטור ממלקות. והביא שהרמב"ן בספר המצוות (שורש י"ד) פירש כן דעת הרמב"ם, ודחאו הרמב"ן שם וכתב דזה כולו טעות ולא דלא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך איירי במחמר והפטור מחטאת וממיתת ב"ד הוא משום דלא עביד מעשה בגופו, אבל על חורש כיון שעושה מלאכה בגופו לא צריך לקרא ד"אתה ובהמתך" אלא נלמד מהפסוק של העושה מלאכה יומת, [נדרש פרשת ויקהל], שהרי לגבי העונש ודאי נלמד מהתם דאין לזה מקור אחר, וכן כתבו התוס' (נא: ד"ה במה בהמה) דקרא דלא תעשה כל מלאכה קאי אמחמר ושביתת בהמתו

ילפינן מלמען ינוח. (ועיין בחיי אדם ח"ב כלל נו שהביא תוס' זה וציין שכ"כ הרמב"ם, אבל הר"ן פ"ק דע"א וריב"ש סימן כ"ד וכ"כ הכ"מ, משמע דגם שביתת בהמתו הוא בלאו אלא דלכ"ע אין לוקין, וכ"כ הלבוש שהוא לאו, ובחנם השיגו בא"ר. עיי"ש).

(כא) תוס' ד"ה בלאו שניתן וכו'. אבל כשאין חייבין מכאשר זמם אלא ממון, לא מייבעי התם לא תענה וכו'. וביאר הר"ש מדעסוי על פי תוס' ב"ק (עד: ד"ה הוה ליה וכו' דממון לא בעי אזהרה.

(כב) בא"ד, א"נ מדכתיב לא תעשה ולא כתיב לא תעשו. וביאר המלא הרועים דהיינו שבלאו דמחמר היה צריך להזכיר לא תעשו דהיינו האדם והבהמה, אולם הקשה דאטו החמור בר מצוה הוא דליזהריה רחמנא לא תעשו.

(כג) בסוה"ד, דכל סתם הוצאה דשבת איתא בקרא בויכלא העם מהביא. ביאר המהרש"א דבהאי קרא דויכלא העם מהביא כתיב "מלאכה", וסתם מלאכה דשבת מחייב עליה מיתה וכדלעיל.

דף קנד ע"ב

(כד) גמ', מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה. כתב הרי"ף (סו: מדפי הרי"ף), מהא שמעינן דלית הלכתא כר' יצחק דאמר בפרק בירה (מג.) אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, דהא במסקנא אוקמוה בקרנא דאומני דלא חזי, ואפילו הכי מביא כרים וכסתות. והבעל המאור כתב דהכא ר' יצחק מודה, משום דבהפסד מרובה כי הכא התירו לטלטל לצורך דבר שאינו ניטל, ואדרבא כתב דרב הונא אזיל בשיטתיה דר' יצחק, ולכן מסקנת הגמרא לחלק בין הפסד מרובה למועט. [אבל ביטול כלי מהיכנו לא התירו אפילו בהפסד מרובה ומשום הכי הקשתה הגמ' דמבטל כלי מהיכנו] ומכל מקום כתב דלית הלכתא כר' יצחק מטעמים אחרים, א. דרבים פליגי עליה, ועוד דאזיל בשיטת רבי יהודה דאית ליה מוקצה, ולא קיימא לן כרבי יהודה. והרמב"ן במלחמות הוכיח מביצה (לה:) דר' יצחק לא חילק בין הפסד מרובה למועט, ואם כן רב הונא לא סובר כר' יצחק ודלא כבעל המאור.

(כה) גמ', בקרני דאומנא דלא חזיא ליה. וביאר רש"י דמאוסים הם. וכתב הרמב"ן, דאף על גב דרבי שמעון מתיר במוקצה מחמת מיאוס (לעיל מו.), צ"ל או דרב הונא סבר כרבי יהודה שאוסר, או דהכא גם רבי שמעון אוסר, דדוקא בשרגא דנפטא התיר לעיל, משום דחזי לכסוי מנא, אבל קרני דאומנא אינו ראוי לכולם, (וכלשון רש"י). עוד כתב הרמב"ן דליכא למימר דמטעמא דהוי כלי שמלאכתו לאיסור ואינו לצורך מקומו, כיון שאינו צריך להשתמש בגב הבהמה אלא שלא תצטער ודמי למחמה לצל, דאם כן לאחר שהתיר ונפלו אינו מבטל כלי מהיכנו, דאם יצטרך לכרים וכסתות יוכל ליטלם כיון דלגבייהו הוי לצורך מקומו. והריטב"א (החדשים) כתב דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס דמודה בה רבי שמעון.

(כו) רש"י ד"ה והא קא מבטל כלי מהיכנו וכו', ודמי לסותר. וכן כתב לעיל (קכח:) בד"ה והא קמבטל וכו', אולם לעיל (מב:) בד"ה כלי תחת הנר, כתב דהוי קבוע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה. וכבר העירו בזה תוס' לעיל (מג.) ד"ה קמבטל וכו'.

(כז) גמ', מניח ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחר וכו'. כתב הר"ן (סו: מדפי הרי"ף) לדייק מהכא דדוקא משום צער בעלי חיים התירו טלטול באופן זה, אבל בעלמא אפילו טלטול במקצת שמיה טלטול ואסור. וכמו שהוכיח (בדף סה. בדפי הרי"ף) אדלעיל (קנא:) ובלבד שלא יזיז בו אבר.



סוף מכילתין גבי גמי הראוי למאכל בהמה, ומרש"י לקמן (קנו: ד"ה בגמרא וכו', שכתב דכיון דראוי למאכל בהמה לא מבטל ליה. ועוד הוסיף דמנתק כשייבש, והרש"ש שם ביאר דהוא טעם נוסף וחסר מלת "ועוד" דמנתק כשייבש.

ל"ה מתניתין, מפספסין וכו'. פירש רש"י שכן דרך שמפוזרים וכו' ומשמע שרק מפוזרים, ובר"ח כתב מפרכין. וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, והוסיף, והוא שמחככין אותן בין שני הידים. ולכאורה כן משמעות לשון הר"ן בחידושו שכתב, מוללין אותן לחותכן ביד.

דף קנה ע"ב

ל"ו גמ', תבן בתיבנא סריא אספסתא בעילי זוטרי. כתב המלוא הרועים דהיינו שעל ידי הפירוק מהני לאספסתא לשוויא אוכל גם לעילי זוטרא, וכן צריך לומר בתיבנא סריא שעל ידי העירוב שוב לא נרגיש הסריות שבו.

ל"ז מתניתין, אין אובסין את הגמל. הרמב"ם (פכ"א מהל' שבת הל' ל"ה) כתב דטעם האיסור משום שמא יבוא לידי כתישת קטניות, או לידי לישת קמח. אולם בחידושו הר"ן כתב משום טירחא יתירא, ומשום דמיחזי כעובדין דחול. וטעם זה דטירחא כתב המשנה ברורה (סימן שכ"ד ס"ק כ"ד).

ל"ח רש"י ד"ה הרדיסאות. על שם מקומן. והרע"ב גרס הרדיסאות ופירש על שם הורדוס, וכתב הרש"ש דאיתא בחולין (קלט:). מאן דתני הרדיסאות על שם מקומן, ומאן דתני הרדיסאות על שם הורדוס. ואם כן צריך להחליף הגירסאות ברש"י ורע"ב, דרש"י גרס הרדיסאות והרע"ב הרדיסאות.

ל"ט גמ', וליתעמך מאי איריא מאי אפילו חטי ושערי וכו', שאני מיא דשכיחי באגמא. כתב הר"ן (סז. מדפי הרי"ף) דמשמע מכאן דמוזנות דלא שכיחי כגון חיטי ושערי, מותר לתת לפני יוני שובך אפילו שאין מוזנות עליך. והא דקתני אין מהלקטין ליוני שובך וכו' היינו דוקא במוזנות דשכיחי. ותמה על הרמב"ם (פכ"א הלכה ו') שסתם לא יתן לפנייהם לא מזון ולא מים, ולא חילק בין שכיח ללא שכיח, וכן תמה על הרי"ף שם. וכתב הבית יוסף (סימן שכ"ד) דנראה מדברי הר"ן דלא גרס אלא שאני מיא וכו', אלא גרס שאני מיא וכו' בלי "אלא". דהיינו דתירוצא דרב אשי מאי טעמא לא תני במתניתין שאין נותנין לפנייהם חטים ושעורים, דדוקא מים אסור משום דשכיחי ושאר דברים שרי, ומשום דהקשה על הרי"ף והרמב"ם שלא חילקו. אבל לגירסתנו שהיא עיקר דגרסינן "אלא" שאני מיא דשכיחי. וזה המשך הדחיה שאי אפשר לדייק מהמשנה, ותנא דמתניתין סובר דשאני מיא דשכיחי ורק זה אסור, אבל הברייתא הנ"ל דאין נותנין מוזנות לפני חזיר וכו' לא חילקה, ונקטה סתם מוזנות [ומים לא איקרו מוזנות] ואסרה את כל המוזנות, וְלָרַב אַשִּׁי נָמִי סְבִירָא לִיה כְּבִרְיִיתָא זֹה, דהא אתי לדייק כוונתה ממתניתין, [ואף שנדחה הדיוק מכל מקום הכי סבירא ליה], וכך קיימא לן להלכה, וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם.

מ' גמ', ידע צדיק דין דלים וכו'. ביאר המהרש"א שהגמרא לא למדה כפשוטו דקאי על אדם צדיק שיודע דלים היינו לתת צדקה לעניים, וכן הוא סיפא דקרא רשע לא יבין דעת ליתן לעני. דקשה על לשון "דין" דלים דמה זה שייך לדין. ולכן פירשה דקאי על הקב"ה שיודע דין דלים שהם הכלבים, שהדין מתוחה עליהם דמונותיהם מועטין ואין מצויין בריוח. (מא) רש"י ד"ה אבל במתא לא וכו' אי לאו ידידה הוא. כתב המהרש"א

כח) גמ', והא איכא צער בעלי חיים. פירש רש"י וליתי דאורייתא ולידחי דרבנן ביטול כלי מהיכנו, הקשה הרמב"ן והרשב"א דהא אין אומרים יבוא דאורייתא וידחה דרבנן שלא לצורך, דכיון דאפשר באופן שיתיר החבלים אף דמצטרו זיקי, מוטב שיפסדו, ולא יהיה צער בעלי חיים ולא יידחה איסור דרבנן. ופירש דברי הגמ' והא איכא צער בעלי חיים וקעבר אדאורייתא, [ואף אם יפסדו הכלים לא איכפת לן]. והביאור הלכה (סימן רס"ו ס"ט ד"ה ולא יניחם). כתב על דברי השולחן ערוך, אלא פורקן בנחת שלא ישברו, דאם אין לו אפשרות לפורקן בנחת, משמע ברמב"ם דמכל מקום יראה שלא יהיו מונחים על הבהמה. ובביאור הגר"א משמע שמותר להניח כרים וכסתות באופן זה, וכתב הביאור הלכה דדוקא לפי מה שכתב רש"י הנ"ל, אבל לרמב"ן ורשב"א הנ"ל עדיף שיפסידו הכלים ולא יניח כרים וכסתות. ועיין ברש"ש ובמלא הרועים שהקשו נמי את קושית הרמב"ן והרשב"א על רש"י, ותירצו דבשב ואל תעשה לא החמירו משום הפסד ממון.

כט) רש"י ד"ה והא איכא צער בעלי חיים וכו'. ולידחי דרבנן ביטול כלי מהיכנו. הקשה הרש"ש דא"כ ידחה נמי איסור מוקצה שהוא דרבנן. ותירץ דמוקצה חמירא כעין תורה וכן הביא מהמהרש"א ביצה (ג:) בשם ת"י.

דף קנה ע"א

ל' גמ', למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב. פירש רש"י בד"ה למטה וכו', דלמעלה מ' הווי רשות היחיד. והקשה הר"ש מרעסוי דהא גדיים בוקעים תחתיה, ובכחאי גוונא פליגי לעיל (קא.).

ל"א תוס' ד"ה למטה מ' טפחים וכו' אי נמי כרבי וכו'. כתב המצפה איתן דרבים תמהו על תירוצו זה, דאי איתא כרבי דלא גזרו על שבות בבין השמשות, אם כן איך דייקה הגמרא שבאילן עצמו אפילו בפחות מ' אינו ערוב משום דמשתמש באילן, והרי שימוש באילן הוא רק שבות ולרבי מותר בבין השמשות.

ל"ב תוס' ד"ה אמר רב פפא וכו', וקשה לי הא איפכא שמעינן להו וכו'. הרא"מ הורוויץ כתב לחלק, שבבהמה מסתבר יותר לאסור כיון שהאיסור הוא שמא יחתוך וזמורה להנהיגה, וסבר רב פפא בחגיגה (יז.) דכולי עלמא מודו לאסור צדידין בבהמה, כיון שנחלקו התם בסמיכה כל רבותינו הזוגות הראשונים, וודאי שום אדם לא יחלוק עליהם. [והוכחת רב פפא היא מסמיכה התם] ורב אשי דחי, דמי שמתיר בצידי אילן, יתיר גם בצדידי בהמה ולא חילק ביניהם.

ל"ג תוס' ד"ה והלכתא וכו' ותימה לרבי אמאי לא חשיב הני בהדי יע"ל קג"ם. וברמב"ן כתב דאינו כאביי, אלא אף אם נאמר כרבא דמאן דאסר אוסר בשניהם, ומאן דמתיר מתיר בשניהם, מיהו אנן קיימא לן כוותיה דמר בחדא וכוותיה דמר בחדא. והמלא הרועים תירץ לפי המהרש"א בקידושין (נב.) על תוס' שם ד"ה ביע"ל קג"ם, שכתב דלא נאמר בהאי כללא אלא מה שנחלקו אליבא דנפשייהו, ולא כשנחלקו אליבא דאמוראי אחרני, וכמ"כ הכא נחלקו אליבא דתנאי דאסרי צדידין ולהכי לא קחשיב לה.

ל"ד מתניתין, מתירין פקיעי עמיר. פירש רש"י שהיו ב"אגד", וכתב התוס' יו"ט דאגד אין בו קשר האסור. ותמה עליו הרש"ש מסוכה (לג:) וברש"י שם ד"ה הותר אגדו, דמשמע שאגד הוא קשר האסור. ותירץ דבגוונא דסוגיין היו רגילים לקשור את העומרים בתבן עצמו, וכיון שהוא ראוי למאכל בהמה לא מבטל ליה ליהיות קשר של קיימא, וכן הביא מהרע"ב



גיבול, משום דהוא גיבולו, מה שאין כן גיבול של קמח אף דבמשכן הלישה היתה בסממנים, מ"מ כיון דגיבול קמח דרכו על ידי גיבול, החיוב הוא רק כשמגבל, ומשום מורסן דאין הדרך לגבול אין חיוב כלל מדאורייתא, עיי"ש.

מו) שיטת הרמב"ם (פ"ח משבת הט"ז) דאין גיבול באפר ולא בחול הגס ולא במורסן וכו' ואף אם גיבול פטור. והשיג עליו הראב"ד דלהרמב"ם בלאו בר גיבול פטור אפילו אם גיבול, וזה שבש גידול דבגמ' מבואר להיפך דבלאו בר גיבול חייב בנתינת מים לחודיה, והמגיד **משנה** (שם) נקט דדעת הרמב"ם דרק להס"ד סברה כך הגמ', אבל למסקנא בלאו בר גיבול אינו חייב מן התורה ואפילו כשגיבול, אלא מדברי סופרים. וכחילוק זה כתבו הריטב"א (החדשים) ו**התוס'** רי"ד בסוגיין. ובביאור הלכה (סימן שכד ס"א ד"ה אין) ביאר מחלוקתם, דתוס' והראב"ד פוסקים כאביי בדבר דאינו בר גיבול מיד כשנתן בו מים חייב והוא הדין באפר או חול הגס, אך מורסן מיקרי לדידהו בר גיבול ולכן פטור בעת נתינת המים וחייב כשגיבול כמו קמח. אבל הרמב"ם פוסק כר' יוסף. והחזון איש (נו, ג) פליג על המשנה ברורה, וכתב דדעת הראב"ד ותוס' שאינו חייב בנתינת המים אלא עד שיגבל דפסקו כר' יוסף, ונחלקו על הרמב"ם בדעת ר' יוסף, דלהרמב"ם באפר אף אם גבלו פטור משום דלאו בר גיבול הוא, אך הראב"ד סובר דאם גיבול לכולי עלמא חייב, וכדתניא באפר רבי יוסי ב"ר יהודה אומר עד שיגבל, ולא משמע להו עד שיגבל מידי דבר גיבול אלא קאי באפר דאיירי בו. וכ"כ ב**נשמת אדם** (כלל יט א' ד"ה אבל הב"י) בדעת הראב"ד לפי פירוש הב"י. אך האגלי טל (לש סק"ט אות ז') כתב דבלשון הראב"ד משמע דחייב בנתינת המים. ודעת הראב"ד כהמאירי לעיל יח.

מז) גמ', ת"ר אין גובלין את הקלי וכו', על יד על יד. כתב המגן אברהם (סימן שכ"א סק"ז) דלדעת הרמב"ם (פכ"א הל"ג) היתר זה אינו אלא בקמח קלי דאינו בר גיבול ואסור רק מדרבנן שמא יבוא ללוש קמח שאינו קלי, הלכך מהני שינוי, אבל בקמח שאינו קלי ובר גיבול הוא ואית ביה לישא מדאורייתא לא מהני שינוי. ובפרי מגדים (א"א סק"ז) כתב דהיינו דוקא לשיטת הרמב"ם. אבל לדעת הראשונים שהובאו באות הקודמת דבגיבול חייב בכל מידי, בהכרח דשינוי דמעט מעט מתיר אפילו בדבר דהוא בר גיבול מדאורייתא. ובביאור הלכה (סימן שכ"א סק"ד ד"ה שמא יבוא) נחלק עליו וכתב, דאף לתוס' אין קמח קלי אסור בלישה מדאורייתא דכיון שנתייבש בתנור הוי כדבר שנאפה ונתבשל, ואין זה אלא כתיקון אוכלא בעלמא, שאסור רק מדרבנן. אבל בדבר שיש בו לישא מן התורה לכולי עלמא אסור אף על יד על יד משום שאינו שינוי גמור.

מח) גמ', אין גובלין את הקלי, באגלי טל (לש סק"ט אות א') הקשה לשיטת תוס' בדבר דלאו בר גיבול כדיו ואפר איכא אסור דאורייתא, אי קמח קלי חשיב כדיו ואפר יהיה אסור בנתינה בלבד, ואיך מהני שינוי לרבי יוסי ב"ר יהודה במעשה הגיבול בלבד הרי עשה אסור כבר בנתינת מים. ואי הוי קצת בר גיבול כמורסן, אם כן יתחייב עכ"פ כשנתן המים וגיבול בשבת דהרי מיירי דעשה שניהם ואיך הותר בשינוי דעל יד על יד. נולפי הביאור הלכה (הובא באות הקודמת) יש ליישב דלתוס' נמי אין קמח קלי כשאר בר גיבול כיון שנתייבש בתנור, ואם כן אין אסור בנתינת המים, י.ס.].

מט) גמ', שם. עוד הקשה האגלי טל (לש ט, כ). דהא מלשוננו של ר' יוסי ב"ר שאינו חייב עד שיגבל, משמע דבנתינה בלבד אסור דרבנן, ואם כן מה הואיל השינוי שעושה בגיבול, הא עשה כבר אסור בנתינת המים.

דודאי איירי בלאו ידידה, דבכלב ידידה לא איצטריך למימר שמע מינה מהכא וכו', דהא בהדיא תני לעיל דאפילו בשבת נותנין מזונות לפני כלב, דמזונותיו עליך.

מב) גמ', אחד נותן את הקמח ואחר נותן לתוכו מים וכו' רבי יוסי ב"ר יהודה וכו' עד שיגבל. האגלי טל (לש ט, י"ב – י"ג) ביאר דנחלקו בגדר דין לישא, דיש שני ענינים בלישה, א'. הרכבת קמח ומים, ב. דיבוק חלקי הקמח שיהא אחד, דלרבי החיוב הוא משום הרכבת קמח ומים, שנעשה מיד בנתינת המים, ולרבי יוסי ב"ר יהודה החיוב משום שהקמח נעשה גוף אחד, ומהני המים לדבקם יחד, ועל כן אינו חייב עד שיגבל.

מג) גמ', שם. בדעת רבי שמחייב בנתינת המים. יש להסתפק, בנתן המים מערב שבת וגיבול בשבת אי חייב, או דנימא דחשיב כמגובל ואין גיבול אחר גיבול. ובחידושי הר"ן ברך (יח). ד"ה מאן תנא כתב דפטור, וכן משמעות דברי הרא"ש (בפ"ג דביצה סימן ט'). ובביאור הלכה (סימן שכ"א סק"ד בד"ה אין מגבלין) נקט דבכהאי גוונא חייב אף לרבי, וסמך דבריו מהירושלמי בפרק כלל גדול, דהלש והעורך והמקטף חייב משום לש, ומלאכת העריכה היא אחר לישא, ומכל מקום עדיין יש בזה עוד לישא, ועיי"ש שדחה הראיה מהרא"ש הנ"ל, דהרא"ש מיירי במידי דלאו בר גיבול ולכן בזה אין הגיבול מוסיף איסור יותר, אבל במידי דהוי בר גיבול גם לרבי דנתינת מים זהו גיבולו עדיין כל מה שמוסיף גיבול הרי זה אסור משום לש. (וראה בשער הציון שכ"ד סע"ק ט'). ובחזון איש (סימן נח סק"ה) כתב דשאני עורך ומקטף אחר לש דזה ענין מחודש דעכשו עורכה או מקטפה. אבל לישא אחר לישא ליכא, ומשום הכי כיון דלרבי נתינת מים זהו גיבולו אין לישא אחר לישא ומה שמגבל אינו מוסיף איסור. ובאגלי טל (לש סק"ד) דן מסברא כדברי הביאור הלכה בירושלמי וברא"ש, אלא שכתב דמדברי התרומות הדין (סימן נ"ג הובא בבית יוסף סימן שע"א) דלמוד דהשינוי בנתינה המוכר להלן בגמ' הוא רק לרבי (ודלא כשיטת הרי"ף ועוד ראשונים שם), אבל לרבי יוסי ב"ר יהודה צריך שינוי בגיבול, ולא מספיק בשינוי בנתינה, כיון דנתינה אינה גיבול. והיינו דלרבי אין איסור בגיבול דאם לא כן מה הנפק"מ בין רבי לרבי יוסי ב"ר יהודה, ועל כרחק מוכח דסובר דלרבי ליכא איסור בגיבול.

מד) גמ', שם. רבי יוסי ב"ר יהודה דאינו חייב עד שיגבל. נסתפקו האגלי טל (לש סק"ב) והשפת אמת לעיל (יח). ד"ה מאן תנא, אי לשיטתו דריב"ר בעינן גם נתינת מים או בגיבול בלבד חייב. והאגלי טל דייק מהרמב"ם (פ"ח הט"ז) שכתב המגבל את העפר הרי זה תולדת לש, משמע דבגיבול בלחוד חייב. ובשביתת השבת (לש סק"ט) הוכיח מהר"ן לעיל (יח). דחייב. **מה)** גמ', דלמא וכו' מורסן דלאו בר גיבול הוא אפילו רבי יוסי ב"ר יהודה מודה וכו'. מסקנת הגמרא דגם בדבר שאינו בר גיבול פליג רבי יוסי ב"ר יהודה דאינו חייב עד שיגבל, ולעיל (יח). אמר אביי, דדיו דלאו בר גיבול הוא, מודה רבי יוסי ב"ר יהודה דחייב בנתינת המים, והקשה שם התוס' ד"ה אבל, אמאי לא פשטינן מהכא, ותימצו דדוקא במורסן דהוא קצת בר גיבול סובר רבי יוסי ב"ר יהודה דאינו חייב עד שיגבל, אבל אפר או דיו דלאו בר גיבול הוא כלל, אפשר דאף לרבי יוסי ב"ר יהודה יתחייב כבר בנתינת המים. (וכ"כ המאירי שם). והרמב"ן כתב, דהא דלא פשיט מהכא משום דאית לן למימר, דמאי דשרי ריב"ר במורסן לא פשיטא לן מאי טעמא, אי משום דדינו כקמח דבר גיבול הוא, או משום דשרי אפילו היכא דלאו בר גיבול, ובריטב"א (החדשים) ובתוס' רי"ד כאן כתבו, דדוקא גבי דיו שהיה במשכן איכא סברא שיתחייב בגיבול לחודיה בלאו בר



מהני השינוי שבשעת הנתינה, אלא צריך שינוי גם בעירוב, וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק ס"ו) דהיינו כתרודה"ד, ובס"ק נו כתב המשנה ברורה דבבבליה רכה שמשנה בנתינה, ינענע הכלי עד שיתערב. והדרישה פליג ופסק דבבבליה רכה סגי בשינוי בשעת הנתינה, ואין צריך שינוי גם בגיבול, וכן פסק החזון איש (נח סק"ה) וכתב שכן משמע בגמ' דברכה סגי על ידי שינוי שנותן קמח תחילה ואין צריך שינוי בגיבול. (וראה עוד באגלי טל לש סק"ט אות יט בהגהה).

(ג) באגלי טל (לש סק"ב) כתב דלדעת הרי"ף הרא"ש והרמב"ן (עיין באות הקודמת) מוכח דלר' יוסי בר"י לא סגי לחיובא בגיבול, אלא בעינן גם נתינה, ונפק"מ דאם הנתינה היתה בערב שבת אין חיוב דאורייתא כשמגבל בשבת, ומהאי טעמא מהני שינוי בנתינה, דכל שאין הנתינה בחיוב ליכא חיוב על הגיבול. ולפי זה כתב דאם נתן מים שלא ע"מ לגבל, ונמלך וגיבול פטור וכמפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך והוציאם דפטור דלא הוי מלאכת מחשבת (ראה לעיל דף ה:) הכא נמי בזה. וראה בשביתת השבת (לש סקט"ו) דהביא רבשיטה להר"ן לעיל (יח). מפורש להדיא דלר' יוסי בר"י אם נתן מים בערב שבת וגיבול בשבת חייב עיי"ש.

(נד) גמ', שם. בבית יוסף (סימן שכ"א) ביאר בדברי המגיד משנה (פכ"א הלכה לג) דלר' יוסי בר"י גם בעבה מהני השינוי בנתינת השתית ואחר כך החומץ, והחזון איש (סימן נח סק"ב) כתב, דאין כוונת המגיד משנה אלא דלר' יוסי בר"י מותר בשינוי אף בעבה, אבל כוונתו לשינוי דעל יד על יד, אבל שינוי דחומץ לבסוף לא מהני אלא ברכה, וכמו שכתב בתרומת הרשן שהובא בבית יוסף שם. והפרי מגדים (במ"ז שכ"א סק"ב) כתב, דהשינוי בנתינת המים הוי שינוי קטן, ומשום הכי דוקא בעיסה רכה מהני, דלא נראה כ"כ כלש, דאילו שינוי גמור מהני אפילו בעבה.

(נה) גמ', שם. וגדר בלילה רכה. כתב בחזון איש (נח סק"ט) דהיינו דנשפך וזרוק אבל אכתי הן גוש ולא נוזל, אבל אם המים מרובין והם רק כמים עכורין אינו נכלל בשם לש. ובשביתת השבת (לש בב"ר סקל"ו) כתב דכל שאינה קשה כעיסה היא רכה. ובקצות השולחן (בבד"ש סק"ג) הסיק, דתלוי בכל דבר כפי מה שהוא, וכל שאין דרכו אלא ביותר עבה, בפחות הוי בלילה רכה.

(נו) רש"י ד"ה בחול נותן את החומץ וכו'. כלומר כן דרכו בחול. דהיינו דבשבת צריך לעשות להיפך מדרכו בחול. ובתרומת הרשן (סימן נ"ג) (הובא בבית יוסף סימן שכ"א) כתב, דנראה דאף לדידן, אף על גב דבחול אין לנו מנהג קבוע איזה מהם ליתן תחילה, מכל מקום סגי לן בשינוי זה. ובט"ז (ס"ק יא) כתב דבקמח מצה, דאין דרך ידוע איך עושה בחול כדי לידע מה השינוי, ע"כ אסור בשבת בכל גווני. ובמשנה ברורה (ס"ק נו) כתב דהאליה רבה והחק יעקב כתבו, דיעשה השינוי המוזכר בגמרא וכמבואר בתרומת הרשן. ובחזון איש (סק"ה) כתב דמסתבר כהט"ז עיי"ש.

(נז) גמ', שתי וערב. בבית יוסף (סימן שכד) דייק מרש"י דשרי פעם אחת בלבד. אבל כתב דבהרי"ף וברמב"ם נראה דאפילו כמה פעמים שרי. כיון שאינו ממרס או מסבב בהתרוד לא הוי כלש. וכתב החזון איש (סק"ו וסק"ח) דאפשר דצריך להוציא התרוד בכל פעם בין שתי לערב, דאם לא כן הרי יש כאן סיבוב, ואפשר דחוזר מאמצעיתו, וראה בבבליה הלכה (שכד, ג ד"ה ומעביר) בדיון שינוי זה.

(נח) גמ', מנערו לכלי. ברי"ף (סו: מדפי הרי"ף) וברשב"א והשו"ע (שכד, ג), כתבו דמנערו לכלי אחר, אבל בהגהות מיימוניות הביא בשם ספר התרומה דמותר רק לנער הכלי עצמו ולא מכלי לכלי. ובאגרות משה

ותירץ דלהרמב"ם (לעיל אות מז) דבלאו בר גיבול אף כשמגבל אסור רק מדרבנן, אם כן בנתינת המים לא יהיה איסור כלל.

דף קנו ע"א

(נ) גמ', על יד על יד. הרי"ף כאן ורש"י בביצה (יב:) פירשו מעט מעט, וכ"כ הריטב"א (החדשים) והרמב"ם (פכ"א הל' לג.) ובנשמת אדם (הובא בבבליה הלכה סימן שכ"א סעיף יד ד"ה שמא יבוא) פירש דטעם ההיתר משום דבכהאי גוונא איכא היכרא, ואין לחוש שיבוא ללוש בקמח סתם שאיסורו מדאורייתא, ועל כן נקט בפשיטות דדוקא בדבר שאין איסורו מן התורה נוהג היתר זה, אבל לתוס' (עיין לעיל אות מז) דקמח קלי איסורו מן התורה צ"ל שעל יד על יד הכוונה כלאחר יד. ובבבליה הלכה (שם) כתב דמדברי הראשונים מוכח דההיתר משום דעושה מעט מעט, על כן צ"ל אליבא דתוס' לעיל יח. ושאר ראשונים שסוברים שגם בלא בר גיבול חייב מן התורה ואדרבה חמור יותר דחייב בנתינת מים לחודיה, דשאני קמח קלי דכיון דנאפה ונתבשל אינו אסור מדאורייתא, (וכנ"ל אות מז). עוד כתב שם דשרי דווקא אי הווי בשעת אכילה ממש, דרק בכהאי גוונא חשיב דרך אכילה.

ובחזון איש (סימן נח סק"א וסק"ז) רצה בתחילה לומר דחשיב שינוי דווקא היכא שנותן מים על קלי מרובה, ואחר כך נוטל מן הכלי הראשון מעט מעט, ומגבלו ואחר כך מחזירם שוב לכלי אחד, ואוכל. אבל אם נותן מים על מעט קלי ומגבלו כולו אינו חשוב שינוי, ושמעין מהכא דאף שינוי דקודם המלאכה מהני, עיי"ש, אך לבסוף חזר בו, וכתב דמדברי הרמב"ן משמע לא כך, אלא דכיון שאין דרכו אלא בלישה מרובה, אם כן אם עושה שינוי מעט מעט אפילו כשעושה כן מעיקרא הוי שינוי. עוד כתב שם דהכל תלוי לפי המקום והזמן. ובתהלה לרוד (סימן שכ"א סקכ"ה) כתב דכל דלצורך אותה סעודה מיקרי מעט מעט.

(נא) גמ', ושיוין שבוחשין את השתית וכו' הא בעבה הא ברכה. דעת הרמב"ם (פכ"א הל' לג.) דתבואה שלא הביאה שליש שקלו אותה ואחר כך טחנו אותה טחינה גסה שהרי היא כחול והיא הנקראת שתית, מותר לגבל ממנה בחומץ וכיוצא בו הרבה בבת אחת. והוא שיהיה רך אבל קשה אסור מפני שנראה כלש וצריך לשנות כיצד נותן את השתית ואחר כך נותן את החומץ. וכתב בבבליה הלכה (שכא, יד. ד"ה שהרי) דהרמב"ם לשיטתו בסוף פרק ח' שאין גיבול בחול הגס. וכתב המגיד משנה דלרמב"ם היתה גירסא אחרת בגמרא וגורס והתניא אין גובלין, והיינו דהקושיא משתית עצמו. וכן עיין בריטב"א (החדשים) כאן דמביא גירסא זו מפרי"ד. ובשולחן ערוך (סי"ד) הביא דברי הרמב"ם. אך דעת רש"י לעיל (קנה:) ד"ה קלי, דקמח קלי ושתית הוא היינו הך.

(נב) גמ', שם. כתבו הרמב"ן בחידושים, והריטב"א (החדשים) דאף לר' יוסי בר"י דהאיסור רק בגיבול, אפילו הכי מהני שינוי בנתינת המים ואין צריך שינוי בגיבול. וכן מבואר שיטת הרי"ף (סו: מדפי הרי"ף) והרא"ש (סימן ד) דפסקו כר' יוסי בר"י, והביאו נמי ההיתר ברכה על ידי שינוי בנתינה. אבל דעת התרומת הרשן (סימן נג) (הובא בבית יוסף סימן שכ"א) דדוקא לרבי מהני השינוי שעושה בנתינה, אבל לר' יוסי בר"י לא מהני דהרי הגיבול שאחר כך הוא האיסור ומה יתיר את הגיבול, ולכן כתב דעיסה רכה לר' יוסי בר"י, צריך לעשות שינוי בגיבול, ולהלכה סבר דצריך לחוש לשיטות רבי כר' יוסי בר"י, והרצאה לעשות עיסה רכה צריך לעשות שינוי בנתינה ובגיבול. והרמ"א (שכא סעיף טז) פסק דבבבליה רכה לא



(ח"ד, עד) דן האם מנערו אפילו הרבה פעמים.

נט) גמ', מהו לגבל ואמר לי אסור מהו לפרק ואמר מותר. מהרי"ף (סו: מדפי הרי"ף) שהביא את דין זה דועירי להלכה, אף על פי שכתב דמהני שתי וערב, נראה דמפרש דדווקא לגבל בלא שינוי אסור כל צרכו, אבל גיבול דשתי וערב מותר. אמנם מרבינו חננאל נראה דלא התיר זעירי שום גיבול בכלי עצמו אלא ב"מפרק", דהיינו נייער מכלי לכלי (ובתוס' ד"ה מהו לפרק דהיינו לערות המים עם המורסן מכלי לכלי כדי שיתגבל היטב, ודלא כרש"י) דבהכי אינו נראה כמגבל. ולפי זה כתב הרמב"ן דועירי דלא כהלכתא דהא קיימא לן כר' יוסי בר' וכל דמשני בגיבול מותר.

והבעל המאור פירש כרבינו חננאל ד"אין גובלין" כלל קאמר, וזוה תמה על הרי"ף שהביא את זעירי להלכה, וכתב דשם לא כתבה הרי"ף ללמוד ממנו איסור גיבול אלא ללמוד ממנו היתר פירוק. **והקרבן נתנאל** (אות צ) תירץ דקמבעיא ליה אי שרי לגבל גיבול גמור בשינוי ד"על יד על יד", והשיבו שאסור, וכדכתב הרמב"ן (במלחמות) דאין שינוי זה מועיל אלא לאדם ולא לבהמה עיי"ש. **ובביאור הלכה** (סימן שכד, ג. ד"ה מורסן) הביא **רמב"ן בחידושים** שכתב להדיא טעם זה שלא התירו לטרוח בשביל מאכל בהמה מעט מעט, אי נמי דמורסן דבהמה מתאכלי אפילו אם אינו מגבל כל צרכו, דהיינו דסגי בהעברת שתי וערב ולא רצו להקל בזה על ידי התירא דעל יד על יד.

דף קנו ע"א

נח) גמ', האי מאן דבחד בשבא יהי גבר וכו'. כתב המאירי וז"ל, ויש להאמין שכ"ז לא ימנע הבחירה ממנו ולא יקרא בזה מוכרח רק חוטא בבחירה ורצון, מפני שה' נתן בידו בחירה להכריח טבע תולדו וכו'. וכן איתא **ברמב"ם** (ריש פרק ח' בשמונה פרקים). נוקצת צ"ע המשך הגמרא והאמר ר"א אנא בחד בשבא הואי, דאי נימא דאפשר להתגבר על טבעו אולי נתגבר ר"א בזה. ואולי דהרגיש דיש בטבעו מידות טובות, או דנימא דלא היה מגיע לדרגתו אי כל מידותיו רעות היו.

נט) גמ', האי מאן דבשבתא יהי בשבתא ימות. בספר חסידים (קסד) הק' ומה חטא הילד שחללו עליו את השבת הרי אמרו על כרחך אתה נולד, [וצ"ע דהא אין כאן עונש אלא מציאות שבעצמה צריכה הבנה, ודברי רבא בר שילא לכאורה גם הם מוכיחים שאדרבא ענין גדול יש כאן], ותי' דמצינו באברהם אבינו שרדף אחרי המלכים עד דן, כיון דעתידיה בניו לחטוא שם, הרי שגם חטא שיעשה לאחר מיכן משפיע גם קודם עשייתו, וכ"ש שאם עתיד להיות לילד זכות היה צריך להשפיע שלא יוולד בשבת. עכ"ד. [ואפשר דמכל מקום שמך חטא יש כאן מה שבאה תקלה של חילול שבת על ידו. עד שצריך איזה כפרה]. וראה בשו"ת שאילת יעבץ (חלק א סימן לג ד"ה מש"כ מעכ"ת).

ס) גמ', בשבתא ימות על שום דאחילו עלוהי יומא רבא דשבתא אמר רבא בר רב שילא וקדישא רבא יתקרי וכו'. בשו"ת מהרי"ל (סימן רג) תמה השואל, דהלא מעשים בכל יום דנולדים בשבת ומתים בימים אחרים. והשיב לו דלמא לא חיללו עליו השבת ואפשר נולד ע"י גוי או ביממא או בלילה לאור נר שבת וכדומה. ועוד אולי זכות גרמה לו כדי שישפידוהו כראוי, או דחטאו גרם שימות קודם זמנו, ומכל צד לא קשיא מידי, וריב"ל לא קאמר אלא דכך היא המדה אבל אפשר להשתנות ע"י זכות ועבירה וכמה גווני. עוד יישב כדפירש הרוקח על פירוש הגאונים דאומרים צדקתך משום פטירת משה רבנו, והקשו מכמה צדדים דלא מת משה בשבת. ותי'

הרוקח דכל אדם יש לו מזל למעלה בפרגוד, וכל זמן שהמזל קיים חי למטה וכשמת המזל מת, ומזלי' דמשה רבינו מת בשבת. עיי"ש. **ובמהרש"א** בח"א כתב דלא פליג רבא בר שילא על ריב"ל, אלא דבצדיקים איירי, וכדאיתא בקידושין הקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום, ואם נולדו בשבת הם מתים בשבת, נמצא דאף שנתחללה השבת בלידתם הרי היא מתקדשת במותם, וכדאיתא לעיל (קנא: דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת).

סא) תוס' ד"ה אין מזל לישראל. מכל מקום ע"י זכות גדול משתנה. הקשה המהרש"א דלפי זה רבי חנינא דאמר יש מזל לישראל, סבר דאף ע"י זכות אין המזל משתנה, ואיך יתכן זה, הא מקראות מפורשים הם דהכל תלוי בזכות ישראל וחובתם, שהרי בברכות כתיב אם תשמעו ובקללות אם לא תשמעו. ותי' דמקראות הללו נאמרו על כלל ישראל וחכות הרבים ודאי אינה תלויה במזל ולא פליגי הכא אלא ביחיד.

סב) בא"ד, אבל פעמים שאין וכו'. בשפת אמת כתב דלעולם במזל תליא, אך בישראל ע"י זכות משנים את המזל לטובה, כמו שהי' באברהם דנשתנה מזלו כדלקמן דקאי צדק במערב כו' במזרח והיינו דכתיב צדק יקראוהו לרגלו. **והתוס' יו"ט** (שלחי קידושין) כתב, דלפעמים הזכות אינו משנה המזל, ובעי תפילה, וע"כ על זאת יתפלל כל חסיד שתועיל זכותו להשתנות המזל, וראה עוד בתפארת ישראל שם שהאריך בזה.

סג) בא"ד, מ"מ בזכות גדול משתנה וכו'. במכתב מאלוהי (ח"ד עמוד 98) ביאר דאף דנראה לכאורה דר' חנינא דסבר דיש מזל לישראל ואי אפשר לשנותו אף ע"י תפילה וצדקה כמו שכתב רש"י, וכן סבר רבא במו"ק כח. דבני חיי ומוזוני לא בזכותא תלו אלא במזל. ור' יוחנן דסבר דאין מזל לישראל וכן סבר רב, ופי' רש"י דע"י תפילה וזכות משתנה המזל לטובה פליגי. אבל לפי' מה שכתבו התוס' דמ"מ בזכות גדול משתנה. אבל פעמים שאין המזל משתנה, וכמו שכתבו התוס' במו"ק כח. ד"ה אלא, לגבי ר"א בן פדת שלא הועיל לו כלום לשנות מזלו. ופי' דכל הבריאה נבראה לגלות כבוד השם יתב"ש בעולם, ולצורך זה נתנו לו כלים הנקראים "מזל" לצורך התפקיד המיועד לו, וביאר שיש והכלים הניתנים לאדם כגון עניות ועשירות שהם בגדר סיוע להביאו לידי תפקידו הנ"ל, כגון אם יש אדם שתפקידו הוא להרבות תורה בישראל, יש אופן שיעשה זאת ע"י שיהיה עני ואז יהיה חייב להיות מלמד תינוקות (ויהיה נסיונו לימודם בנאמנות), ויש אופן שיהיה עשיר ויתמוך מכספו בתלמידי חכמים (וזוהו נסיון עשירותו). ולזה מהני תפילה וזכות גדול לשנות מצבו. ואפילו רבא דאמר דבמזל תליא מלתא התפלל לקבל חכמתו של רב הונא ועשירותו של רב חסדא ונענה. ויש אופנים שהכלים הם עצם המצב שבו צריך לגלות את כבוד ה', כגון מי שתפקידו להיות עני ולעבוד את השי"ת מתוך יסורים, דלא תועיל תפילתו, ואפילו אם תהא בכל ליבו בדבקות גמורה, כיון שזוהו כל תפקידו וחלקו בעוה"ז.

סד) גמ', צא מאיצטגנינות שלך וכו' מאי דעתך דקאי צדק במערב וכו' מוקמינא במזרח. כתב המהרש"א דדיוק הגמ' לפרש כך היה, כיוון דבמחזה הי' יכול לראות באהל ולא היתה התורה צריכה לומר שהוציאו, וע"כ לא פירשה כפי פשוטו וכדכתב רש"י (בראשית טו, ה). שהוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים, ודרשה שהוציאו חוץ מאיצטגנינות שלו.

דף קנו ע"ב

סה) גמ', כלדאי. ברש"י, ובתוס' (ד"ה כלדאי) פי' דהיינו חוזים בכוכבים,



בחולין יד. ד"ה מחתכין) דאיירי דנתלשו בשבת מן המחובר, דומיא דנבילה דאיירי שנתנבלה בשבת, והיה מוכן לבהמה כשהיה מחובר, עוד פ"י דאיירי שנתלשו מבעוד יום וקמ"ל דשרי למיטרח באוכלא או לשווי אוכלא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, וכ"כ הריטב"א (החדשים), ועיין ברמב"ן שהכריח כפירוש זה דהא משמעות לישנא דמתניתין דלא פליג ר"י את"ק, אלא בנבילה ולא בדלועין. וכן נראה מדברי רש"י ותוס' ביצה (ב:).

סט) רש"י, ד"ה את הדלועין וכו'. בתוס' הגאון רבי עקיבא איגר (על המשניות אות קפ) כתב דלרש"י אף דאכתי עומדים הדלועין להצניעם לאחר שבת ולבשלם לאדם, מכל מקום שרי לר"ש להאכילו לכלבים, דרש"י אזיל בשיטת תוס' לעיל (קכח). ד"ה דג תפל, דבשר תפל שרי לר"ש, דאף על גב דחזי לאיניש לא מקצה ליה מכלבים, ורק לר"י אסור. ואף לשיטת הרשב"א והבעל המאור דגם לר"ש בשר תפל אסור לטלטלו כיון דעומד לאדם לא שדי לכלבים, כל זה דוקא כשאנו רוצה ליתנם לכלבים, אך אם רוצה ליתנם שרי דעתה עומד הוא לכלבים, (ועיין ברש"י ובהגהות הרא"מ הורו"ק כאן). ובחזון איש (מד, יד) הק' על הגאון רבי עקיבא איגר דלדבריו אבן שנמלך עליה לפצע בה אגוזים תהי' מותרת בשבת, ועוד דלא שרי ר"ש אלא ביושב ומצפה עיי"ש.

ע) מתניתין, רבי יהודה אומר אם לא היתה נבילה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן. בביצה (ו:) איתא, דר"י סבר דמוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה. וברמב"ן בסוגיין כתב דאיכא למימר דר"ש סובר דמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים, אלא שכתב שאין צריך לזה, דר"ש מתיר אף במקום שאין הכנה דלית ליה מוקצה. והרשב"א (חולין יד). ד"ה מחתכין) כתב דמאן דאמר חלוק היה ר"ש אף בבעלי חיים בריאים שמתו סובר דמוכן לאדם מוכן לבהמה. והעיר באפיקי ים (ח"ב סימן י"ט ד"ה וחיידש גדול) דבביצה משמע דכולי עלמא סברי דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים.

עא) שם. בבבאור הלכה (סימן תקי"ח בד"ה אף על פי), הביא רבשולחן ערוך הגר"ז (שם) נקט, דנבילה שנתנבלה בשבת הוי נולד, (והאריך בזה בקונטרס אחרון). ובחזון איש (סימן מג ס"ק י') חולק עיי"ש.

עב) גמ', ואף לוי סבר הלכה כר"י כי הא דלוי כי הווי מייית טריפתא וכו'. בבית יוסף (סימן תקיח) נתקשה דהא לעיל (מה:): פליגי אי מודה היה ר"ש בבעלי חיים שמתו דאסורין, או דחלוק היה ר"ש אף בבהאי גוונא, ולמאן דאמר דמודה, מה הראיה דלוי סובר כר"ש, הא אף לר"ש אפשר דמיירי בבהמה בריאה ששחטה, הלכך אם תמצא טריפה הוי מוקצה, דהא אינו יושב ומצפה שתהיה טריפה. ותי' או דבע"כ צריך לומר דקים לה לגמ', דלוי איירי גם בבהמה חולה, או דיש חילוק בין בהמה שמתה לבהמה שנטרפה, וכמו שביאר (בסימן תצו), דבריאה שמתה לא היה דעתו עליה שתמות בשבת, אבל הכא דעתו לשחטה, ולפיכך מותר לטלטלה דהרי היא עשויה להימצא טריפה. וכן ביאר הבית מאיר בסימן תקיח עיי"ש.

עג) גמ', אקילקליתא דאמר דלמא לא מתכשרא ואפילו לכלבים לא חזיא. וברש"י ד"ה אקילקליתא כתב שאם יראנה טריפה יניחה שם. כתב המאירי דהא דלא חייש קודם לכן שמא היא טריפה, משום דאזלינן בתר רובא דכשירות הן. ומשמע מדבריו דבלאו האי טעמא אסור אף דהווי ספק מוקצה, וכדאיתא בביצה (כד). ספק מוכן אסור. ואף דקיימא לן ספק דרבנן לקולא, כתב המגיד משנה (פ"ב מיו"ט ה"ו) משום דהוי דבר שיש לו מתירין, או שרצו חכמים להחמיר בספק זה. (וראה בחידושי הגאון רבי עקיבא איגר (סימן תצו על הט"ז סק"ט), דנקט דבספק פלוגתא אזלינן אף

וכן פ"י התוס' יבמות (כא:): ובערוך ערך כלדאי. אך בפסחים (קיג: ד"ה בכלדיים) פירש"י דהיינו אוב. ובערוך לנר (יבמות שם) ציין דהרשב"ם בפסחים שם השיג על רש"י ופירש חזו"ם בכוכבים. והק' דהוה ליה לרשב"ם להקשות ביותר שרש"י סתר דבריו, וכתב דאדרבא מסוגיא דהכא וסוגיא דיבמות, הוכיח רש"י פירושו בפסחים, כיון דהתם אמרינן דאין שואלים בכלדיים משום תמים תהיה וכו', ואם כן הסברא נותנת שאין לחוש לדבריהם דאם לא כן ליכא תמימות, ואף על פי כן ראינו בסוגיא דהכא וביבמות שחשו האמוראים לדברי הכלדיים, לכן פירש רש"י דבחזו"ם בכוכבים באמת אין איסור לשאול ולחוש להם רק בבעלי אוב יש איסור, וכן נראה גם דעת הרמב"ם (הלכות ע"ז יא, ט) שלא הביא הק' דאין שואלים בחזו"ם בכוכבים, [ועיין באות הבאה שהובאו דברי הרמב"ם שם הלכה ט' דבכלל מעונן הוא השואל באיצטגנינות וצ"ע], ומה שהקשו הרשב"ם והתוס' על רש"י שהרי בבעל אוב כבר מוזכר מכה אל תפנו י"ל לעבור בעשה ולא תעשה. וראה עוד בנמוקי יוסף (סנהדרין סוף ז:): ובשולחן ערוך (יו"ד קעט, א) אין שואלים בחזו"ם בכוכבים, ובביאור הגר"א שם.

סו) גמ', דר"ע הוי ליה ברתיה וכו' דאימיה דרנב"י וכו'. בתוס' איתא שגורל וחזו"ם בכוכבים חדא מילתא הוא ואין שואלין בהם שנאמר תמים תהיה וגו'. וברמב"ם (פי"א מעבודה זרה ה"ט) כתב שכל העושה מעשה מפני האיצטגנינות וכוון מלאכתו או הליכתו בעת שקבעו הוברי שמים הרי זה לוקה משום לא תעוננו. ועוד האריך שדברי שטות והבל הם, והמאמין שיש בהם ממש בכלל נשים ועמי הארץ הוא. ובתשובות המיוחסות להרמב"ן (סימן רפג הובא בבית יוסף יו"ד סימן קעט) השיג עליו מעובדא דרנב"י, ומעובדא דר"ע, דהוה דאיג טובא מדבריהם. והאריך בראיות שאין האיצטגנינות בכלל ניחוש ואף דאין שואלין בהם, לפי שנאמר תמים תהיה עם ה' אלוהיך, אם ראה בהם דבר שלא לטובתו עושה מצוות ומרבה בתפילה ואם ראה באיצטגנינות יום שאינו טוב למלאכתו נשמר ממנו ואין סומך על הנס. ועיין באגרות הרמב"ם שהתייחס שם לטענות אלו ודחאן. וע"ע בזה בשו"ת הרשב"א (סימן תיג), ובדרשות הר"ן דרוש יא (עמוד רה). ובשולחן ערוך (יו"ד סימן קעט ס"ב). והארכנו עוד בזה לעיל דף סז: (עלון 91).

סז) גמ', אמרה ליה כסי רישך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא וכו'. הק' המהרש"א הא כל אדם צריך לכסות ראשו משום דשכינה למעלה מראשו וכדאיתא בקידושין, (ועיין עוד בגמ' לעיל (קיה:)) תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש). ותי' דאימיה דרב נחמן דקדקה לכסות ראשו טפי כדי שיהיה לו כובד ראש ביותר. והיינו דקאמר לקמן "נפל גלימא מעל רישיה" דלעיל איתא דרבנן היו פורסין סודר על ראשם אבל רב נחמן הוסיף עוד כיסוי בגלימה. ועיין בט"ז (סימן ח' סק"ב) דהשתא מדינא אסור דכן חוקות הגויים דתיכף שיושבין מסירין הכיסוי, והוא כדי להסיר יר"ש וכדאיתא הכא. ועיין במגן אברהם (סימן ב' סק"ו) דאף דמוכח בנדרים, דקטנים דרכן בגילוי הראש, אבל טוב הוא שיכסו ראשן דמביא ליראת שמים וכדאיתא הכא.

סח) מתניתין, מחתכין את הדלועין. פ"י רש"י דמיהו סתמן לאו למאכל בהמה קיימי אלא לאדם. וכ"כ הרע"ב. ובתוספות הרא"ש הק' דמאי נפקא מינה אם לאדם קיימי, אטו לא מצי למיתב לחם ובשר לבהמה משום דקיימי לאדם, ודאמרינן מוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה היינו דמעיקרא הווי קיימי לאדם והשתא חזיא לבהמה ולא לאדם. ומשו"ה פ"י (וכן פירש



(ב) גמ', שם. כתב המגן אברהם (סימן שח סק"ט) דכלים שהם מוקצה מחמת חסרון כס שנשברו בשבת אסור לטלטלם, והיינו משום מיגו דאיתקצאי בין השמשות, (וכ"כ במשנה ברורה סקל"ה והגר"ז סכ"ז). ובהגהות הגאון רבי עקיבא איגר פליג דהא ר"ש לית ליה מיגו דאיתקצאי, והוכיח מקורה שנשברה דשרי לר"ש (עיי"ש שציין לסימן תקא). וכן הקשה החזון איש (סימן מג ס"ק כא). ובתהילה לרוד (סימן שח סק"ז) כתב דסברת המגן אברהם דכל מוקצה מחמת חסרון כס חשיב כדחייה בידים, ובמוקצה דדחייה בידים קיימא לן כר"י, (ראה תוס' ד"ה לבר). והגאון רבי עקיבא איגר סובר דמוקצה מחמת חסרון כס לא חשיב דחיה בידים, וכ"כ החזון איש (סימן מט סק"ד). ובחזון איש (מא ס"ק כא) כתב בשם המלחמות (חולין טו). דקורה שנשברה חשיב דחייה בידים, והק' דאם כן מאי פריך בסוגיין מי אמר ר"י הלכה כר"ש והתנן לא מן הקורה וכו', הא לעיל (מח): אמרינן לחד מאן דאמר דרבי יוחנן סובר כרבי יהודה בנר, ובתוס' ד"ה אין כתבו דאף על גב דבדף קנו: סובר ר"י כר"ש בנחבלה בשבת, התם לא דחיה בידים אבל בנר דדחייה בידים סובר כר"י, ואם כן מה הקשתה הגמרא מקורה שנשברה ביו"ט הרי בקורה פוסק רבי יוחנן כרבי יהודה וכמו בנר דדחייה בידים. וראה בפני יהושע לעיל (מה): אתוס' ד"ה אין, שכתב שכל דברי התוס' הם רק למסקנת הסוגיא בדף קנו. וראה עוד ברמב"ן ורשב"א בסוגיין שכתבו דסוגיין סברה כמאן דאמר בפרק כירה, דר"י סבר כר"ש ולפי זה לא קשיא מידי.

(כא) גמ', ואין משקין ושוחטין את המדבריות, אבל משקין ושוחטין את הבייתות. כתבו בתוס' דהוה מצי לשנויי דכגורגרות וצימוקין דדחיא בידים דמיא, ועיין ברש"י שם בד"ה איבעית אימא שכתב הני לפי שטורח הוא לילך ולהביאם. והרמב"ן בתירוץ השני תירץ, דדוקא במדבריות דרבי (לעיל שם) שאינן נכנסות לישוב לעולם חשיב כגורגרות וצימוקים, אבל מדבריות דרבנן כיון שנכנסות לישוב לא דמיא לגורגרות וצימוקים. וראה בשער הציון (סימן תצח סק"ז) שדייק כן מדברי רש"י בביצה (דף מ:), אך הביא מהמגן אברהם דגם מדבריות דת"ק חשיב כגורגרות וצימוקים.

(כב) גמ', לבר ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר. ובתוס' ד"ה לבר כתבו, דדוקא בנר שדחייה בידים. וכן הוא דעת הרא"ש והרי"ף בחולין (דף טו:). וכמבואר במלחמות שם. אך החזון איש (סימן מא סק"א) הביא דעת רש"י הר"ן והמלחמות שם דקיימא לן כר"י אף בלא דחייה בידים. ובשולחן ערוך (סימן שיח ס"ב) פסק כדעת התוס' והרי"ף, וראה שם בבית יוסף, ובמגן אברהם, ובמשנה ברורה סק"ח. וראה בחזון איש סימן מד סק"ז.

(כג) רש"י ד"ה כל הכלים ניטלין, ואפילו מלאכתן לאיסור ור"ש היא. הקרן אורה (לעיל מה:). דייק מרש"י זה, דהא דכלי שמלאכתן לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו היינו אליבא דר"ש ולא לר"י, והק' הא רבא סבר לעיל (קמג). כר"י (וראה תוס' לעיל קכד: ד"ה ורבא), ומאידך גיסא סבר להלן דכלי שמלאכתן לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו, אם כן בע"כ דאף לר"י מותר. (ועיין ברש"י לעיל דף מה: ד"ה אלא לתרגולין ובפני יהושע שם). ובהגהות רבי שמחה מדעסויא כאן ציין לתוס' דף (לו). ד"ה הא ר"י וד"ה הא ר"ש דפליגי ארש"י.

(כד) גמ', ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת. הר"ן על הרי"ף ד"ה אלמא, כתב דטעם האיסור משום טירחא. ובר"ן נדרים (עז). כתב הטעם דמיחוי כדינא, א"נ משום דכיון שאין שעה עוברת לשאלה, אין שואלין בשבת. והק' בתוס' הגאון רבי עקיבא איגר (כאן) דע"כ מוכרח כטעם השני, דאילו

במוקצה לקולא). ומהכא משמע דבמוקצה מחמת גופו אף שהתחיל לטלטלו בהיתר צריך להניחו מיד מידו, ואילו המגן אברהם (סימן שח סק"ס) כתב, דמותר אף בכהאי גוונא, ולשיטתו גם אם ימצאנה טריפה כל זמן שהיא בידו שרי לטלטלה, ואם כן צריך לומר, דהא דחשש דלמא תמצא טריפה, היינו שמא יניחנה לרגע, ושוב אסורה בטלטול דכבר אינה בידו. וראה בביתאור הלכה (סימן תמ"ו ס"א בד"ה שלא יוכל) דלא ברירא ליה מלתא. וראה עוד במשנה ברורה (סימן שח סק"ג).

(עד) שם. הק' החזון איש (סימן מג סק"ב) הא כיוון שנמצאת טריפה אף מאתמול לכלבים קיימא, ואין לומר דחיישינן דלמא השתא נטרפה וספק מוקצה אסור, דלפי זה בטרפיות סירכות והוגלד פי המכה יהא מותר ולא משמע כן. ויישב דכיון דאסור לשחטה לכלבים הו"ל מוקצה, ואף על גב דמספיקא מותר לשחטה אבל כיון דהשחיטה בשביל אדם לא חשיב מוכן לכלבים ערב שבת.

(עה) תוס' ד"ה רבי יהודה. תימה היכי מוכח וכו'. ותירץ ר"י דיש דברים וכו' הלכך אי לאו דמוכן לאדם וכו'. [נקושייתם הקשו בתוס' ביצה ו: ד"ה השתא. וראה ברשב"א שם (ובחולין טו). ד"ה אבל, ובשבת קמד: ד"ה הא דדייק רב חסדא]. וברמב"ן במלחמות (פ"ב דביצה יא. מדפי הרי"ף). והק' החזון איש (מא סק"ז) על תירוץ התוס', דסו"ס אינו ראוי לאדם ולכלבים אינו עומד. ותי' דכוונתם כהר"י מקורבי"ל (בביצה שם) דאי מוכן לאדם הוי מוכן לכלבים, חשיב כמוכן לכלבים מערב שבת, וכיון שראוי לכלבים מערב שבת השתא דנתנבלה מותרת.

(עו) תוס' ד"ה והא. מיהו לטלטל היתה אסור דכולי עלמא מודו דבעלי חיים מוקצים. הק' השפת אמת אמאי הוי מוקצים, הא ראוי להשליכה לכלבים. וראה בחזון איש (סימן מא סק"ז).

דף קנו ע"א

(עז) גמ', ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט. תוס' לעיל (קנו: ד"ה והא, כתבו דהוי מוקצה מחמת חסרון כס קודם שנשבר, וברמב"ם (פ"ב מיו"ט ה"ב) כתב דהוי נולד. ובמשנה ברורה (סימן תקא סק"ב) כתב דהיתה תקועה בבין השמשות בבנין ונאסרה, ועוד משום נולד.

(עח) גמ', אין מבקעין עצים מן הקורות וכו'. תוס' ביצה (ב: ד"ה אין) כתבו, דמרישא אין ראייה דסובר כר"י דהרי הוי מוקצה מחמת חסרון כס, ואף ר"ש מודה בו כדאמרינן בסמוך, אלא דמייית ראייה מסיפא ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט, דלאחר שנשבר בטלה הקצאתו לר"ש. והגאון רבי עקיבא איגר בדו"ח ביצה שם כתב, שלולי דברי התוס' יש לומר דהרא"י מהרישא נמי, דאף דהוי מוקצה מחמת חסרון כס, יכול להסיר הקפדתו וליחדו בשבת לתשמישים אחרים של היתר, ודוקא לר"י אסור משום דמיגו דאיתקצי בערב שבת וכו', ובסוואר של קורות כיון דעכשיו מבקעו לא חזי עוד לבנין ונשאר רק מיגו דאיתקצאי בין השמשות ושרי לרבי שמעון, (והוכיח כן מדברי הר"ן שם וראה באות פ). ובאור גדול על המשניות (ריש פ"ד דביצה) הק' הא אמרינן הכא ובביצה (ל) דבארזי ואשוחי דמוקצה מחמת חסרון כס, אף רבי שמעון מודה, והרי כעת רוצה ליטלם להסקה ושוב אין עומדים לבנין.

(עט) שם. בתוס' ביצה (ב: ד"ה אין, כתבו דרבי שמעון שמתיר קורה שנשברה ביו"ט, איירי ביושב ומצפה דמסתמא רעועה היתה מאתמול, וראה מגן אברהם (סימן תקא סק"ב), ובמחצית השקל (שם), ובחזון איש (סימן יג ס"ק כא).



פח) גמ', אלמא הפרת נדרים כל היום. הק' השפת אמת לדעת הפוסקים (יור"ד סימן רלד סעיף מט), דנשאלין על ההקם אפילו לאחר זמן מרובה, ואחר כך יפר ביום השאלה, ואף על גב דמיום השמיעה כבר עבר זמן רב, כל זמן שלא היה יכול להפר, לא איבד זכות הפרתו. דהכא נמי נימא כיון דבשבת אינו יכול להפר, יפר לאחריה. ולא מיקרי שעבר יום הפרתו (וכדמוכח בנדרים דף עט. ממתניתין דאף שותק על מנת למיקט לא מצי להפר לאחר יום שמעו). ועיין בחתם סופר כאן.

פט) גמ', אבל שלא לצורך לא אלמא הפרת נדרים מעת לעת. הק' הרמב"ן, ואי קשיא בגוונא דשמע בין השמשות בערב שבת, מה הואיל הזמן דמעת לעת הרי לא יכול להפר שלא לצורך, ובמוצאי שבת יעבור הזמן, ותי' דכי אמרינן נמי שלא לצורך לא, הני מילי היכא דאיפשר כגון ששמע בשבת, אבל בשמע בערב שבת אפילו שלא לצורך השבת נמי, ויש אומרים, הואיל ורוב נדרים איפשר להם למוצאי שבת, כיון דסבירא לן מעת לעת, אסרו בכולן שלא לצורך השבת ואף בכהאי גוונא. והיינו דמצב כזה שהנדר היה בבין השמשות אינו מצוי כמעט וקבעו חז"ל הדין לפי הרוב שלא היה הנדר בבין השמשות [עיי"ש בהגהות הגר"א זצ"ל דהקשה אמאי הוי רוב הרי כל נדריה שנדרה ביום ערב שבת כל יום השבת זמנה עד מעת לעת, וביאר כוונתו דעל פי רוב אין אדם מאחר מלהפר עד סוף מעת לעת ולכן נדרים שצריך להפר בשבת רובן הוא משנדרה בשבת].

צ) רש"י ד"ה איבעיא להו הפרה, דגבי הפרה ביום שמעו כתיב ואם לא מיפר האידנא וכו'. **ובר"ה מפירין,** כתב רש"י, בעל לאשתו. הק' הפרי מגדים (משבצות זהב סימן שמא) אמאי מיפר הבעל לאשתו הא יכול החכם להתיר אחר שמחריש הבעל וכמבואר ברמ"א (יור"ד סימן רלד סכ"ג), וכי תימא באין לה פתח, הא כתב הרמ"א (יור"ד סימן רכח ס"ז) דנהגו לעשות פתח מחרטה, עיי"ש. אמנם בחידושי הר"ן כתב דאף שיכולה לישאל, אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבי"ד.

צא) תוס' ד"ה הלקטי, ונראה כפירוש ר"ח וכו' היינו תל המתלקט. **והמהרש"א** ביאר דתל המתלקט היה בין שני בתים, ולשני הבתים היה גג משותף ולא היתה מחיצה מפסקת ביניהן אלא התל, ולא הגיע עד לגובה התקרה. וגיגית היתה מונחת עליו וסתמה את הרווח שבינו לבין התקרה. **וברבינו חננאל** כאן איתא דהוא כמין קיר החוצץ ביניהן. **ובפירוש המשניות** נמי פירש כהר"ח ורק כתב דגיגית היינו זכוכית שהיתה בחלון ונסדקה. ולפירוש רבינו חננאל לכאורה אינו מובן מאי שייכא להאי מעשה הא דפקקו את המאור בטפיח. וראה בתוס' יו"ט כאן דכתב דב' מעשים הם א. שפקקו את המאור, ב. שקשרו את המקידה, עיין שם.

דף קנז ע"ב

צב) גמ', וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש שם בגיגית פותח טפח אם לא. ומה דהוצרכו לקשור עליה גמי ולא יכלו לעשות כן בידיהן, כתב ברבינו חננאל משום שהיתה גבוהה מקומת אדם ופישוט זרועותיו.

צג) גמ', א"ל מתעסק בעלמא אנא. וברש"י שלא לצורך וכו', **בכתר ישועה** (כריתות דף יט.) רצה להוכיח מכאן כדברי הגרע"א (שו"ת סימן ח) דהעושה מלאכה דאורייתא במתעסק לא עושה איסור וע"כ לא החמירו במדידה שהיא רק שבות דאי נימא דמתעסק אסור מדאורייתא אם כן הוי להו לרבנן לתקן מדידה כעין מלאכה דאורייתא, ועיין שם שדחה דיתכן דמדידה הוא איסור קל ורק משום עובדא דחול וע"כ לא החמירו בו בכעין

לטעם הראשון אמאי תלי לה הפרת הבעל בנידון דיום שמעו, הא לא מיחוי כדינא, ולמה תיאסר. **ובחתם סופר** כאן הביא בשם הרא"ש ב' טעמים, או משום דמיחוי כדן, או משום ממצוא חפצין [וחפצי שמים מותרים]. וכהטעם הב' הביא בפרי מגדים (משבצות זהב סימן שמא) בשם הלבוש (ביור"ד סימן רכח ס"ג), והק' איך שייך ממצוא חפצין בדבר שאין בו מלאכה כלל, וכתב דאפשר דאין זה דין גמור, ומכל מקום שלא לצורך החמירו דמיחוי כדן ואפילו לדבר מצוה אסור. וראה במשנה ברורה (סימן שמא סק"א) בשם החיי אדם, ובשער הציון שם.

פח) גמ', שפוקקין ומוודין וקושרין בשבת. וברש"י ד"ה ומוודין, להתלמד על דבר הוראה. **והרמב"ם** (פכ"ד הל"ב) כתב, כגון מקוה לידע אם יש בו כשיעור או בגד לידע אם מקבל טומאה. ובחידושי רבי משה קאזיס כתב, דלא הותר משום מצוה אלא היכא שהוא מצוה של אותו יום, ואף שכתב רש"י דשרי להתלמד, נראה דה"נ הוי צורך אותו היום שכל שעה צריך ללמוד, ובאמת למדוד מקוה לצורך טבילה במוצאי שבת אסור, אך כתב דמדברי הרמב"ם והטור שלא חילקו בכך נראה דשרי בכל ענין, עכ"ד. ונראה דהכרחו דרש"י לפרש כן, דהא הכא ליכא צורך מצוה שלא יטמאו כיון דכבר פקקו המאור בטפיח, ואם כן ע"כ דעשו כן כדי להתרגל ולהתלמד בשיעור טפח.

פז) רש"י ד"ה וקושרין בשבת, קשר שאינו של קיימא אפילו לכתחילה. בגמרא בע"ב מבואר דמדידה לא שרי אלא לדבר מצוה, **וברמב"ם** (פי"י הלכה ו') כתב דגם קשירה שהתירו היינו קשר שאינו של קיימא לדבר מצוה, (וביאר במשנה ברורה (סימן שיז סק"ב) בשם המגן אברהם דאף דהווי מעשה אומן דאסור מדרבנן התירו למצוה, ולפי זה הקשה המגן אברהם אמאי הוצרכו להתיר דמצוה הא יכול לקושרו בקשר שאינו של אומן). וכן נקט המגיד משנה שם בדעת רש"י. **ובאבני נזר** (סימן קפג ובליקוטים כו, ב.) **ובאגלי טל** (טוחן סקל"ח אות לב) ביאר מה נשתנה שבות זה דשרי לצורך מצוה משאר שבותים דאסרו אף לצורך מצוה. אבל דעת הבית מאיר (הביאו המשנה ברורה בסק"ג) דרש"י (וכן נקט בהרע"ב), דלגבי מוודין פי' דבר של הוראה, ולגבי קשירה לא כתב כן, היינו משום דסבר דקשר שאינו של קיימא, אפילו איסור דרבנן ליכא, ופי' לשון המשנה ומדבריהם למדנו וכו' שקושרין בשבת, דהלימוד דקשר שאינו של קיימא כלל מותר לכתחילה, אבל בקשר גמור לא התירו לדבר מצוה. וכן הוכיח מתוס' (לעיל דף קכו: ד"ה ומדבריהן) שכתבו דדוקא מדידה התירו לדבר מצוה, דלא הוי איסור כ"כ אלא משום עובדא דחול, אבל פקק דמשום תוספת אוהל ליכא למישרי משום מצוה, [ועיין תוס' בע"ב] ולפי זה הו"ה קשר דאסור מדרבנן לא התירו לדבר מצוה, וכן כתב בתוס' יו"ט כאן ודחה הברים עיי"ש. ועיין עוד באבני נזר (סימן רכה ובליקוטים סימן טט) שכתב יישוב לקושית התוס' לדעת הרמב"ם.

פז) שם. בבית הלכה (ריש שיז ד"ה הקושר), נקט כהבית מאיר דשם קשר שאינו של קיימא אינו תלוי בדעת האדם וגם אם דעת האדם לפתוח קשר שרגילים לעשותו של קיימא באותו יום, הווי קשר של קיימא, (ודלא כהט"ז דס"ל דבכהאי גוונא הווי אינו של קיימא) ורק באופן דדרך האדם להתיר כיון שאופן השימוש מכריחו לכך, כגון שבנעל אחת משתמשים שני אנשים הווי קשר שאינו של קיימא. דאל"ה אמאי הוצרכו במתניתין להתיר לקשור קשר שאינו של קיימא לצורך מצוה, יחשוב האדם בדעתו שיתירו לפני שיעבור כ"ד שעות דאז שרי לקושרו לכתחילה, ויישב בזה קושית הפרי מגדים גבי קשירת ציצית בשבת עיי"ש.

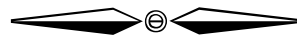


מיבטיל ליה להיות קשר של קיימא דמנתק כשיבש. והרמב"ם (פ"י ה"ד) כתב כל שראוי למאכל בהמה מותר לקשור אותו בשבת, לפיכך אם נפסקה רצועת סנדלו בכרמלית נוטל גמי לח הראוי למאכל בהמה וכורך עליו וקושר הגמי. ובביאור הלכה (סוף סימן שיו ד"ה עניבה) הק' דאין הוכיח הרמב"ם (בפ"י ה"ו) דמותר לקשור קשירה האסורה מדרבנן לצורך מצוה, הא לפי מה שפ"י רש"י דהיה גמי לח הרי בקשירת המקידה ליכא איסור כלל, והכריח דהרמב"ם מפרש דהיה גמי יבש. (ובתהלה לדוד) (סימן שיו אות ג') הק' דברש"י לעיל (קיב). מבואר דגמי יבש הוי מוקצה ואין הותר לקשור בו). המגיד משנה והראב"ד (פ"י ה"ג) נחלקו אי גמי לח חשיב קשר של קיימא, וכתב באבני נזר (כו [קפג] אות ד') דברש"י כאן מוכח כהראב"ד.

דאורייתא. וכתב שם דהא דכהאי גוונא קרוי מתעסק משום דכל מלאכה שאין לו צורך בה היינו מתעסק, דאפילו רבי יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה מכל מקום צורך בעי, [ראה קובץ שיעורים ביצה אות עג], ובלי צורך הרי זה כזומר ואי"צ לעצים. ולפי זה אם כן אין להוכיח מסוגיין למתעסק בשאר דוכתי. וראה במהרש"א שביאר דברי רש"י (בד"ה מתעסק) דאין פירושו מתעסק לצורך היתר ועלה לו איסור וכמו נתכוין לחתוך תלוש וחתך את המחובר דקרי ליה מתעסק, דהכא לא היה צריך לדעת המידה. אלא מתעסק שלא לצורך, והוה שדקדק לומר מתעסק בעלמא אנא. ולפי זה אין להוכיח מכאן לשאר מתעסק. אמנם ברבינו ניסים גאון משמע דשפיר יש להוכיח למתעסק דעלמא.

(צד) רש"י ד"ה בגמי, וכו' ולהכי נקט גמי שראוי למאכל בהמה ולא

הדרן עלך מסכת שבת



הצטרף גם אתה ללומדי ה"דף היוממי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היוממי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנב עבדו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>